

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Шишка Р.Б.,
Шишка О.Р., Шишка І.Р.

**СПАДКОВЕ ПРАВО
В УКРАЇНІ**

ДОДАТКИ ДО КНИГИ

Київ-2016

УДК 347.
ББК 67.9(4УКР)304.5я.73
Ш55

Рецензенти:

Галятнич Микола Костянтинович – професор, доктор юридичних наук, заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака Національної академії правових наук України ;

Харитонов Євген Олегович – професор, доктор юридичних наук, завідувач кафедри цивільного права Національного університету Одеська юридична академія, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України;

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного авіаційного університету
29 січня 2013 р. протокол № 1*

Шишка Р.Б., Сопілко І.М., Козирева В.П.

Спадкове право в Україні: навч. посібник / За заг. ред. проф.
Шишки Р. Б. — К.: Видавництво Ліра-К, 2016. — 216 с.

ISBN 978-966-2609-72-1

Посібник розроблено відповідно до програми Спадкове право України з урахуванням положень чинного цивільного законодавства, актів, що регулюють нотаріальну діяльність, вимог Болонської системи для рівня кваліфікації магістр, досвіду регулювання цих відносин в інших країнах, існуючих основних теоретичних конструкцій окремих інститутів спадкового права. В ньому поміщені авторські конструкції низки інститутів цього права, бачення розв'язання вузьких місць правозастосування.

Посібник розрахований на викладачів, аспірантів, студентів, зокрема за програмами підготовки магістрів права за напрямком нотаріат ВНЗ. Він буде корисний практикам та іншим особам, які цікавляться проблемами спадкового права, особливо молодим викладачам, магістрам і здобувачам. Може бути використаний при проведенні наукових досліджень.

УДК 347
ББК 67.9(4УКР)304.5я.73

ISBN 978-966-2609-72-1

© Шишка Р.Б. та інші, 2014
© «Видавництво Ліра-К», 2014

ЗМІСТ до основного тексту книги

Вступ	3
Тема 1. Розвиток спадкового права	7
1.1. Презумпції у спадковому праві.....	8
1.2. Поняття спадкового права.....	11
1.3. Механізм регулювання спадкових правовідносин...	13
1.4. Спадкове право Стародавнього Риму.....	17
1.5. Спадкування на територіях України.....	27
1.6. Спадкування за законодавством УРСР.....	28
1.7. Спадкування у міжнародному приватному праві.....	31
1.8. Напрямки досліджень спадкових правовідносин.....	34
Тема 2 Загальні положення про спадкування в Україні.	37
2.1. Поняття спадкування.....	38
2.2. Спадщина та її склад.....	40
2.3. Особливості спадкування окремих видів спадщини.	43
2.4. Місце відкриття спадщини.....	57
2.5. Час відкриття спадщини.....	61
2.6. Види спадкування.....	64
Тема 3 Учасники спадкових правовідносин	66
3.1. Загальні положення про учасників спадкових правовідносин.....	67
3.2. Структура спадкових правовідносин.....	69
3.3. Види учасників спадкових правовідносин.....	71
3.4. Поняття та види спадкоємців.....	74
3.5. Спадкування спадщини іноземцями та апатридами..	78
3.6. Спадкування виморочного майна.....	82
3.7. Усунення від права на спадкування.....	84
3.8. Інформаційне забезпечення спадкових прав.....	86

Тема 4 Спадкування за заповітом	92
4.1. Тестаментоздатність та її особливості.....	93
4.2. Поняття та елементи заповіту.....	96
4.3. Зміст заповіту.....	101
4.4. Заповідальні легати.....	103
4.5. Види заповітів.....	108
4.6. Форма заповіту.....	113
4.7. Встановлення особистості заповідача.....	117
4.8. Скасування, зміна заповіту.....	119
4.9. Визнання заповіту недійсним.....	122
4.10. Виконання заповіту.....	123
Тема 5 Спадкування за законом	129
5.1. Поняття та підстави спадкування за законом.....	130
5.2. Черги спадкування за законом.....	132
5.3. Зміна черговості одержання права на спадкування...	140
5.4. Спадкування за правом представлення.....	141
5.5. Розмір частки спадкоємців за законом.....	142
5.6. Спадкування обов'язкової частки.....	143
Тема 6 Прийняття спадщини	147
6.1. Право на прийняття спадщини.....	148
6.2. Строк при прийнятті спадщини.....	150
6.3. Правочини, що спрямовані на прийняття спадщини	151
6.4. Поновлення строків для прийняття спадщини.....	160
6.5. Право на відмову від прийняття спадщини.....	161
6.6. Правові наслідки відмови від прийняття спадщини..	167
6.7. Поділ спадщини між спадкоємцями.....	168
6.8. Платежі за оформлення спадщини.....	172
6.9. Оподаткування спадщини.....	173
6.10. Охорона спадщини і управління нею.....	174
6.11. Оформлення права на спадщину.....	179
Тема 7 Спадковий договір	182

7.1.	Поняття і юридична природа спадкового договору..	183
7.2.	Сторони спадкового договору.....	185
7.3.	Форма спадкового договору.....	187
7.4.	Посвідчення спадкового договору.....	190
7.5.	Виконання спадкового договору.....	191
7.6.	Припинення спадкового договору.....	197
Тема 8. Спадкування спадщини за кордоном.....		201
8.1.	Правове регулювання здійснення громадянами України прав на спадщину, яка відкрилась за рубежем	202
8.2.	Здійснення прав на спадщину в іноземних державах.....	205
8.3.	Надання українським громадянам правової допомоги у спадкових справах за рубежем.....	208
8.4.	Оформлення прав на спадщину за кордоном.....	208

Додатки.

• <i>Книга VI ЦК України</i>	6
• <i>Порядок вчинення нотаріальних дій в Україні</i>	37
• <i>Про судову практику у справах про спадкування</i>	156
• <i>Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя</i>	172
• <i>Положення про Спадковий реєстр</i>	227

КНИГА ШОСТА СПАДКОВЕ ПРАВО

Глава 84 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ

Стаття 1216. Поняття спадкування

1. Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Стаття 1217. Види спадкування

Спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

Стаття 1218. Склад спадщини

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Стаття 1219. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини

1. Не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема:

- 1) особисті немайнові права;
- 2) право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами;
- 3) право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 4) права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом;
- 5) права та обов'язки особи як кредитора або боржника, передбачені статтею 608 цього Кодексу.

Стаття 1220. Відкриття спадщини

1. Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

2. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою (частина третя статті 46 цього Кодексу).

3. Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них.

4. Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому випадку спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб.

Стаття 1221. Місце відкриття спадщини

1. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця.

2. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходження основної частини рухомого майна.

Стаття 1222. Спадкоємці

1. Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини.

2. Спадкоємцями за заповітом можуть бути юридичні особи та інші учасники цивільних відносин (стаття 2 цього Кодексу).

Стаття 1223. Право на спадкування

1. Право на спадкування мають особи, визначені у заповіті.

2. У разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують особи, визначені у статтях 1261-1265 цього Кодексу.

3. Право на спадкування виникає у день відкриття спадщини.

Стаття 1224. Усунення від права на спадкування

1. Не мають права на спадкування особи, які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя.

Положення абзацу першого цієї частини не застосовується до особи, яка вчинила такий замах, якщо спадкодавець, знаючи про це, все ж призначив її своїм спадкоємцем за заповітом.

2. Не мають права на спадкування особи, які умисно перешкоджали спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни або скасувати заповіт і цим сприяли виникненню права на спадкування у них самих чи в інших осіб або сприяли збільшенню їхньої частки у спадщині.

3. Не мають права на спадкування за законом батьки після дитини, щодо якої вони були позбавлені батьківських прав і їхні права не були поновлені на час відкриття спадщини.

Не мають права на спадкування за законом батьки (усиновлювачі) та повнолітні діти (усиновлені), а також інші особи, які ухилялися від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця, якщо ця обставина встановлена судом.

4. Не мають права на спадкування за законом одна після одної особи, шлюб між якими є недійсним або визнаний таким за рішенням суду.

Якщо шлюб визнаний недійсним після смерті одного з подружжя, то за другим із подружжя, який його пережив і не знав та не міг знати про перешкоди до реєстрації шлюбу, суд може визнати право на спадкування частки того з подружжя, хто помер, у майні, яке було набуто ними за час цього шлюбу.

5. За рішенням суду особа може бути усунена від права на спадкування за законом, якщо буде встановлено, що вона ухилялася від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

6. Положення цієї статті поширюються на всіх спадкоємців, у тому числі й на тих, хто має право на обов'язкову частку у спадщині, а також на осіб, на користь яких зроблено заповідальний відказ.

Стаття 1225. Спадкування права на земельну ділянку

1. Право власності на земельну ділянку переходить до спадкоємців на загальних підставах, із збереженням її цільового призначення.

2. До спадкоємців житлового будинку, інших будівель та споруд переходить право власності або право користування земельною ділянкою, на якій вони розміщені.

3. До спадкоємців житлового будинку, інших будівель та споруд переходить право власності або право користування земельною ділянкою, яка необхідна для їх обслуговування, якщо інший її розмір не визначений заповітом.

Стаття 1226. Спадкування частки у праві спільної сумісної власності

1. Частка у праві спільної сумісної власності спадкується на загальних підставах.

2. Суб'єкт права спільної сумісної власності має право заповідати свою частку у праві спільної сумісної власності до її визначення та виділу в натурі.

Стаття 1227. Право на одержання сум заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві

1. Суми заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомог у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодувань у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності - входять до складу спадщини.

Стаття 1228. Спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі)

1. Вкладник має право розпорядитися правом на вклад у банку (фінансовій установі) на випадок своєї смерті, склавши заповіт або зробивши відповідне розпорядження банку (фінансовій установі).

2. Право на вклад входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним.

3. Заповіт, складений після того, як було зроблене розпорядження банку (фінансовій установі), повністю або частково скасовує його, якщо у заповіті змінено особу, до якої має перейти право на вклад, або якщо заповіт стосується усього майна спадкодавця.

Стаття 1229. Спадкування права на одержання страхових виплат (страхового відшкодування)

1. Страхові виплати (страхове відшкодування) спадкуються на загальних підставах.

2. Якщо страхувальник у договорі особистого страхування призначив особу, до якої має перейти право на одержання страхової виплати у разі його смерті, це право не входить до складу спадщини.

Стаття 1230. Спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки

1. До спадкоємця переходить право на відшкодування збитків, завданих спадкодавцеві у договірних зобов'язаннях.

2. До спадкоємця переходить право на стягнення неустойки (штрафу, пені) у зв'язку з невиконанням боржником спадкодавця своїх договірних обов'язків, яка була присуджена судом спадкодавцеві за його життя.

3. До спадкоємця переходить право на відшкодування моральної шкоди, яке було присуджено судом спадкодавцеві за його життя.

Стаття 1231. Спадкування обов'язку відшкодувати майнову шкоду (збитки) та моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем

1. До спадкоємця переходить обов'язок відшкодувати майнову шкоду (збитки), яка була завдана спадкодавцем.

2. До спадкоємця переходить обов'язок відшкодування моральної шкоди, завданої спадкодавцем, яке було присуджено судом зі спадкодавця за його життя.

3. До спадкоємця переходить обов'язок сплатити неустойку (штраф, пеню), яка була присуджена судом кредиторіві із спадкодавця за життя спадкодавця.

4. Майнова та моральна шкода, яка була завдана спадкодавцем, відшкодовується спадкоємцями у межах вартості рухомого чи нерухомого майна, яке було одержане ними у спадщину.

5. За позовом спадкоємця суд може зменшити розмір неустойки (штрафу, пені), розмір відшкодування майнової шкоди (збитків) та моральної шкоди, якщо вони є непомірно великими

порівняно з вартістю рухомого чи нерухомого майна, яке було одержане ним у спадщину.

Стаття 1232. Обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця

1. Спадкоємці зобов'язані відшкодувати розумні витрати, які були зроблені одним із них або іншою особою на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця.

2. Витрати на утримання, догляд, лікування спадкодавця можуть бути стягнені не більш як за три роки до його смерті.

Стаття 1232-1. Спадкування прав та обов'язків за договором оренди житла з викупом

1. До спадкоємців переходять усі права та обов'язки за договором оренди житла з викупом, які мав спадкодавець.

2. Відмова спадкоємців від договору оренди житла з викупом здійснюється у порядку, встановленому статтею 1273 цього Кодексу.

3. Дострокове припинення договору оренди житла з викупом за ініціативою спадкоємців здійснюється у порядку, визначеному законом.

Глава 85 СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Стаття 1233. Поняття заповіту

1. Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті.

Стаття 1234. Право на заповіт

1. Право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю.

2. Право на заповіт здійснюється особисто. Вчинення заповіту через представника не допускається.

Стаття 1235. Право заповідача на призначення спадкоємців

1. Заповідач може призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб, незалежно від наявності у нього з цими

особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин.

2. Заповідач може без зазначення причин позбавити права на спадкування будь-яку особу з числа спадкоємців за законом. У цьому разі ця особа не може одержати право на спадкування.

3. Заповідач не може позбавити права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Чинність заповіту щодо осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, встановлюється на час відкриття спадщини.

4. У разі смерті особи, яка була позбавлена права на спадкування, до смерті заповідача, позбавлення її права на спадкування втрачає чинність. Діти (внуки) цієї особи мають право на спадкування на загальних підставах.

Стаття 1236. Право заповідача на визначення обсягу спадщини, що має спадкуватися за заповітом

1. Заповідач має право охопити заповітом права та обов'язки, які йому належать на момент складення заповіту, а також ті права та обов'язки, які можуть йому належати у майбутньому.

2. Заповідач має право скласти заповіт щодо усієї спадщини або її частини.

3. Якщо заповідач розподілив між спадкоємцями у заповіті лише свої права, до спадкоємців, яких він призначив, переходить та частина його обов'язків, що є пропорційною до одержаних ними прав.

4. Чинність заповіту щодо складу спадщини встановлюється на момент відкриття спадщини.

Стаття 1237. Право заповідача на заповідальний відказ

1. Заповідач має право зробити у заповіті заповідальний відказ.

2. Відказоодержувачами можуть бути особи, які входять, а також ті, які не входять до числа спадкоємців за законом.

Стаття 1238. Предмет заповідального відказу

1. Предметом заповідального відказу може бути передання відказоодержувачеві у власність або за іншим речовим правом майнового права або речі, що входить або не входить до складу спадщини.

2. На спадкоємця, до якого переходить житловий будинок, квартира або інше рухоме або нерухоме майно, заповідач має право покласти обов'язок надати іншій особі право користування ними. Право користування житловим будинком, квартирою або іншим рухомим або нерухомим майном зберігає чинність у разі наступної зміни їх власника.

Право користування житловим будинком, квартирою або іншим рухомим або нерухомим майном, одержане за заповідальним відказом, є таким, що не відчужується, не передається та не переходить до спадкоємців відказоодержувача.

Право користування житловим будинком, квартирою або іншою будівлею, надане відказоодержувачеві, не є підставою для проживання у них членів його сім'ї, якщо у заповіті не зазначено інше.

3. Спадкоємець, на якого заповідачем покладено заповідальний відказ, зобов'язаний виконати його лише у межах реальної вартості майна, яке перейшло до нього, з вирахуванням частки боргів спадкодавця, що припадають на це майно.

4. Відказоодержувач має право вимоги до спадкоємця з часу відкриття спадщини.

Стаття 1239. Втрата чинності заповідальним відказом

1. Заповідальний відказ втрачає чинність у разі смерті відказоодержувача, що сталася до відкриття спадщини.

Стаття 1240. Право заповідача на покладення на спадкоємця інших обов'язків

1. Заповідач може зобов'язати спадкоємця до вчинення певних дій немайнового характеру, зокрема щодо розпорядження особистими паперами, визначення місця і форми здійснення ритуалу поховання.

2. Заповідач може зобов'язати спадкоємця до вчинення певних дій, спрямованих на досягнення суспільно корисної мети.

Стаття 1241. Право на обов'язкову частку у спадщині

1. Малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки,

яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка).

Розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення.

2. До обов'язкової частки у спадщині зараховується вартість речей звичайної домашньої обстановки та вжитку, вартість заповідального відказу, встановленого на користь особи, яка має право на обов'язкову частку, а також вартість інших речей та майнових прав, які перейшли до неї як до спадкоємця.

3. Будь-які обмеження та обтяження, встановлені у заповіті для спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині, дійсні лише щодо тієї частини спадщини, яка перевищує його обов'язкову частку.

Стаття 1242. Заповіт з умовою

1. Заповідач може обумовити виникнення права на спадкування у особи, яка призначена у заповіті, наявністю певної умови, як пов'язаної, так і не пов'язаної з її поведінкою (наявність інших спадкоємців, проживання у певному місці, народження дитини, здобуття освіти тощо).

Умова, визначена у заповіті, має існувати на час відкриття спадщини.

2. Умова, визначена у заповіті, є нікчемною, якщо вона суперечить закону або моральним засадам суспільства.

3. Особа, призначена у заповіті, не має права вимагати визнання умови недійсною на тій підставі, що вона не знала про неї, або якщо настання умови від неї не залежало.

Стаття 1243. Заповіт подружжя

1. Подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності.

2. У разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив. У разі смерті останнього право на спадкування мають особи, визначені подружжям у заповіті.

3. За життя дружини та чоловіка кожен з них має право відмовитися від спільного заповіту. Така відмова підлягає нотаріальному посвідченню.

4. У разі смерті одного з подружжя нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного у заповіті подружжя.

Стаття 1244. Підпризначення спадкоємця

1. Заповідач має право призначити іншого спадкоємця на випадок, якщо спадкоємець, зазначений у заповіті, помре до відкриття спадщини, не прийме її або відмовиться від її прийняття чи буде усунений від права на спадкування, а також у разі відсутності умов, визначених у заповіті (стаття 1242 цього Кодексу).

2. Підпризначеним спадкоємцем може бути будь-яка особа, визначена у статті 1222 цього Кодексу.

Стаття 1245. Спадкування частини спадщини, що не охоплена заповітом

1. Частина спадщини, що не охоплена заповітом, спадкується спадкоємцями за законом на загальних підставах. До числа цих спадкоємців входять також спадкоємці за законом, яким інша частина спадщини була передана за заповітом.

Стаття 1246. Встановлення сервітуту у заповіті

1. Спадкодавець має право встановити у заповіті сервітут щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб.

Стаття 1247. Загальні вимоги до форми заповіту

1. Заповіт складається у письмовій формі, із зазначенням місця та часу його складення.

2. Заповіт має бути особисто підписаний заповідачем.

Якщо особа не може особисто підписати заповіт, він підписується відповідно до частини четвертої статті 207 цього Кодексу.

3. Заповіт має бути посвідчений нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами, визначеними у статтях 1251-1252 цього Кодексу.

4. Заповіти, посвідчені особами, зазначеними у частині третій цієї статті, підлягають державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 1248. Посвідчення заповіту нотаріусом

1. Нотаріус посвідчує заповіт, який написаний заповідачем власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів.

2. Нотаріус може на прохання особи записати заповіт з її слів власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів.

У цьому разі заповіт має бути вголос прочитаний заповідачем і підписаний ним.

Якщо заповідач через фізичні вади не може сам прочитати заповіт, посвідчення заповіту має відбуватися при свідках (стаття 1253 цього Кодексу).

Стаття 1249. Посвідчення нотаріусом секретних заповітів

1. Секретним є заповіт, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом.

2. Особа, яка склала секретний заповіт, подає його в закlesеному конверті нотаріусові. На конверті має бути підпис заповідача.

Нотаріус ставить на конверті свій посвідчувальний напис, скріплює печаткою і в присутності заповідача поміщає його в інший конверт та опечатує.

Стаття 1250. Оголошення нотаріусом секретного заповіту

1. Одержавши інформацію про відкриття спадщини, нотаріус призначає день оголошення змісту заповіту. Про день оголошення заповіту він повідомляє членів сім'ї та родичів спадкодавця, якщо їхнє місце проживання йому відоме, або робить про це повідомлення в друкованих засобах масової інформації.

2. У присутності заінтересованих осіб та двох свідків нотаріус відкриває конверт, у якому зберігався заповіт, та оголошує його зміст.

3. Про оголошення заповіту складається протокол, який підписують нотаріус та свідки. У протоколі записується весь зміст заповіту.

Стаття 1251. Посвідчення заповіту посадовою особою органу місцевого самоврядування

1. Якщо у населеному пункті немає нотаріуса, заповіт, крім секретного, може бути посвідчений уповноваженою на це посадовою особою відповідного органу місцевого самоврядування.

Стаття 1252. Посвідчення заповіту іншою посадовою, службовою особою

1. Заповіт особи, яка перебуває на лікуванні у лікарні, госпіталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також особи, яка проживає в будинку для осіб похилого віку та інвалідів, може бути посвідчений головним лікарем, його заступником з медичної частини або черговим лікарем цієї лікарні, госпіталю, іншого стаціонарного закладу охорони здоров'я, а також начальником госпіталю, директором або головним лікарем будинку для осіб похилого віку та інвалідів.

2. Заповіт особи, яка перебуває під час плавання на морському, річковому судні, що ходить під прапором України, може бути посвідчений капітаном цього судна.

3. Заповіт особи, яка перебуває у пошуковій або іншій експедиції, може бути посвідчений начальником цієї експедиції.

4. Заповіт військовослужбовця, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріуса чи органу, що вчиняє нотаріальні дії, також заповіт працівника, члена його сім'ї і члена сім'ї військовослужбовця може бути посвідчений командиром (начальником) цих частини, з'єднання, установи або закладу.

5. Заповіт особи, яка тримається в установі виконання покарань, може бути посвідчений начальником такої установи.

6. Заповіт особи, яка тримається у слідчому ізоляторі, може бути посвідчений начальником слідчого ізолятора.

7. Заповіти осіб, зазначених у частинах першій - шостій цієї статті, посвідчуються при свідках.

8. До заповітів, посвідчених посадовими, службовими особами, застосовуються положення статті 1247 цього Кодексу.

9. Заповіти, посвідчені посадовими, службовими особами, визначеними у частинах першій - шостій цієї статті, прирівнюються до заповітів, посвідчених нотаріусами.

Стаття 1253. Посвідчення заповіту при свідках

1. На бажання заповідача його заповіт може бути посвідчений при свідках.

2. У випадках, встановлених абзацом третім частини другої статті 1248 і статтею 1252 цього Кодексу, присутність не менш як двох свідків при посвідченні заповіту є обов'язковою.

3. Свідками можуть бути лише особи з повною цивільною дієздатністю.

4. Свідками не можуть бути:

1) нотаріус або інша посадова, службова особа, яка посвідчує заповіт;

2) спадкоємці за заповітом;

3) члени сім'ї та близькі родичі спадкоємців за заповітом;

4) особи, які не можуть прочитати або підписати заповіт.

5. Свідки, при яких посвідчено заповіт, зачитують його вголос та ставлять свої підписи на ньому.

6. У текст заповіту заносяться відомості про особу свідків.

Стаття 1254. Право заповідача на скасування та зміну заповіту

1. Заповідач має право у будь-який час скасувати заповіт.

2. Заповідач має право у будь-який час скласти новий заповіт. Заповіт, який було складено пізніше, скасовує попередній заповіт повністю або у тій частині, в якій він йому суперечить.

3. Кожний новий заповіт скасовує попередній і не відновлює заповіту, який заповідач склав перед ним.

4. Якщо новий заповіт, складений заповідачем, був визнаний недійсним, чинність попереднього заповіту не відновлюється, крім випадків, встановлених статтями 225 і 231 цього Кодексу.

5. Заповідач має право у будь-який час внести до заповіту зміни.

6. Скасування заповіту, внесення до нього змін провадяться заповідачем особисто.

7. Скасування заповіту, внесення до нього змін провадяться у порядку, встановленому цим Кодексом для посвідчення заповіту і підлягають державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку (491-2011-п), затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 1255. Таємниця заповіту

1. Нотаріус, інша посадова, службова особа, яка посвідчує заповіт, свідки, а також фізична особа, яка підписує заповіт замість заповідача, не мають права до відкриття спадщини розголошувати відомості щодо факту складення заповіту, його змісту, скасування або зміни заповіту.

Стаття 1256. Тлумачення заповіту

1. Тлумачення заповіту може бути здійснене після відкриття спадщини самими спадкоємцями.

2. У разі спору між спадкоємцями тлумачення заповіту здійснюється судом відповідно до статті 213 цього Кодексу.

Стаття 1257. Недійсність заповіту

1. Заповіт, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним.

2. За позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним, якщо буде встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його волі.

3. Недійсність окремого розпорядження, що міститься у заповіті, не має наслідком недійсності іншої його частини.

4. У разі недійсності заповіту спадкоємець, який за цим заповітом був позбавлений права на спадкування, одержує право на спадкування за законом на загальних підставах.

Глава 86 СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

Стаття 1258. Черговість спадкування за законом

1. Спадкоємці за законом одержують право на спадкування почергово.

2. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття, крім випадків, встановлених статтею 1259 цього Кодексу.

Стаття 1259. Зміна черговості одержання права на спадкування

1. Черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини. Цей договір не може порушити прав спадкоємця, який не бере у ньому участі, а також спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині.

2. Фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Стаття 1260. Спадкування усиновленими та усиновлювачами

1. У разі спадкування за законом усиновлених та його нащадки, з одного боку, та усиновлювач і його родичі - з другого, прирівнюються до родичів за походженням.

2. Усиновлений та його нащадки не спадкують за законом після смерті батьків усиновленого, інших його родичів за походженням по висхідній лінії.

Батьки усиновленого та інші його родичі за походженням по висхідній лінії не спадкують за законом після смерті усиновленого та його нащадків.

3. Якщо за рішенням суду про усиновлення збережений правовий зв'язок між усиновленим та його бабою, дідом, братом та сестрою за походженням, то у разі смерті його баби, діда за походженням усиновлений має право на спадкування за правом представлення, а у разі смерті його брата, сестри за походженням - має право на спадкування як спадкоємець другої черги.

У разі смерті усиновленого його баба, дід, брат, сестра за походженням, з якими був збережений правовий зв'язок, спадкують на загальних підставах.

Стаття 1261. Перша черга спадкоємців за законом

1. У першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та

народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки.

Стаття 1262. Друга черга спадкоємців за законом

1. У другу чергу право на спадкування за законом мають рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері.

Стаття 1263. Третя черга спадкоємців за законом

1. У третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця.

Стаття 1264. Четверта черга спадкоємців за законом

1. У четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини.

Стаття 1265. П'ята черга спадкоємців за законом

1. У п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення.

Ступінь споріднення визначається за числом народжень, що віддаляють родича від спадкодавця. Народження самого спадкодавця не входить до цього числа.

2. У п'яту чергу право на спадкування за законом одержують утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї.

Утриманцем вважається неповнолітня або непрацездатна особа, яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менш як п'ять років одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування.

Стаття 1266. Спадкування за правом представлення

1. Внуки, правнуки спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові, бабі, дідові, якби вони були живими на час відкриття спадщини.

2. Прабаба, прадід спадкують ту частку спадщини, яка б належала за законом їхнім дітям (бабі, дідові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.

3. Племінники спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові (сестрі, братові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.

4. Двоюродні брати та сестри спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові (тітці, дядькові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.

5. Якщо спадкування за правом представлення здійснюється кількома особами, частка їхнього померлого родича ділиться між ними порівну.

6. При спадкуванні по прямій низхідній лінії право представлення діє без обмеження ступеня споріднення.

Стаття 1267. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом

1. Частки у спадщині кожного із спадкоємців за законом є рівними.

2. Спадкоємці за усною угодою між собою, якщо це стосується рухомого майна, можуть змінити розмір частки у спадщині когось із них.

3. Спадкоємці за письмовою угодою між собою, посвідченою нотаріусом, якщо це стосується нерухомого майна або транспортних засобів, можуть змінити розмір частки у спадщині когось із них.

Глава 87 ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ

Стаття 1268. Прийняття спадщини

1. Спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її.

2. Не допускається прийняття спадщини з умовою чи із застереженням.

3. Спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 цього Кодексу, він не заявив про відмову від неї.

4. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, крім випадків, встановлених частинами другою - четвертою статті 1273 цього Кодексу.

5. Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини.

Стаття 1269. Подання заяви про прийняття спадщини

1. Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати нотаріусу заяву про прийняття спадщини.

2. Заява про прийняття спадщини подається спадкоємцем особисто.

3. Особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника.

4. Заяву про прийняття спадщини від імені малолітньої, недієздатної особи подають її батьки (усиновлювачі), опікун.

5. Особа, яка подала заяву про прийняття спадщини, може відкликати її протягом строку, встановленого для прийняття спадщини.

Стаття 1270. Строки для прийняття спадщини

1. Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

2. Якщо виникнення у особи права на спадкування залежить від неприйняття спадщини або відмови від її прийняття іншими спадкоємцями, строк для прийняття нею спадщини встановлюється у три місяці з моменту неприйняття іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття.

Якщо строк, що залишився, менший як три місяці, він продовжується до трьох місяців.

Стаття 1271. Прийняття заповідального відказу

1. Якщо протягом шести місяців з часу відкриття спадщини відказоодержувач не відмовився від заповідального відказу, вважається, що він його прийняв.

Стаття 1272. Наслідки пропусчення строку для прийняття спадщини

1. Якщо спадкоємець протягом строку, встановленого статтею 1270 цього Кодексу, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її.

2. За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини нотаріусу за місцем відкриття спадщини.

3. За позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Стаття 1273. Право на відмову від прийняття спадщини

1. Спадкоємець за заповітом або за законом може відмовитися від прийняття спадщини протягом строку, встановленого статтею 1270 цього Кодексу. Заява про відмову від прийняття спадщини подається нотаріусу за місцем відкриття спадщини.

2. Фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена, може відмовитися від прийняття спадщини за згодою піклувальника і органу опіки та піклування.

3. Неповнолітня особа віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років може відмовитися від прийняття спадщини за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальника і органу опіки та піклування.

4. Батьки (усиновлювачі), опікун можуть відмовитися від прийняття спадщини, належної малолітній, недієздатній особі, лише з дозволу органу опіки та піклування.

5. Відмова від прийняття спадщини є безумовною і беззастережною.

6. Відмова від прийняття спадщини може бути відкликана протягом строку, встановленого для її прийняття.

Стаття 1274. Право на відмову від прийняття спадщини на користь іншої особи

1. Спадкоємець за заповітом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за заповітом.

2. Спадкоємець за законом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги.

3. Спадкоємець має право відмовитися від частки у спадщині спадкоємця, який відмовився від спадщини на його користь.

4. Якщо заповідач підпризначив спадкоємця, особа, на ім'я якої складений заповіт, може відмовитися від спадщини лише на користь особи, яка є підпризначеним спадкоємцем.

5. Відмова від прийняття спадщини може бути визнана судом недійсною з підстав, встановлених статтями 225, 229-231 і 233 цього Кодексу.

Стаття 1275. Правові наслідки відмови від прийняття спадщини

1. Якщо від прийняття спадщини відмовився один із спадкоємців за заповітом, частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за заповітом і розподіляється між ними порівну.

2. Якщо від прийняття спадщини відмовився один із спадкоємців за законом з тієї черги, яка має право на спадкування, частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за законом тієї ж черги і розподіляється між ними порівну.

3. Положення цієї статті не застосовуються, якщо спадкоємець відмовився від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця, а також коли заповідач підпризначив іншого спадкоємця.

4. Якщо на спадкоємця за заповітом, який відмовився від прийняття спадщини, було покладено заповідальний відказ, обов'язок за заповідальним відказом переходить до інших спадкоємців за заповітом, які прийняли спадщину, і розподіляється між ними порівну.

5. Відмова спадкоємця за заповітом від прийняття спадщини не позбавляє його права на спадкування за законом.

Стаття 1276. Перехід права на прийняття спадщини

1. Якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття

обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців (спадкова трансмісія).

Право на прийняття спадщини у цьому випадку здійснюється на загальних підставах протягом строку, що залишився. Якщо строк, що залишився, менший як три місяці, він подовжується до трьох місяців.

Стаття 1277. Відумерлість спадщини

1. У разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою.

2. Заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу відкриття спадщини.

3. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини.

4. Територіальна громада, яка стала власником відумерлого майна, зобов'язана задовольнити вимоги кредиторів спадкодавця, що заявлені відповідно до статті 1231 цього Кодексу.

5. Спадщина, не прийнята спадкоємцями, охороняється до визнання її відумерлою відповідно до статті 1283 цього Кодексу.

Стаття 1278. Поділ спадщини між спадкоємцями

1. Частки кожного спадкоємця у спадщині є рівними, якщо спадкодавець у заповіті сам не розподілив спадщину між ними.

2. Кожен із спадкоємців має право на виділ його частки в натурі.

Стаття 1279. Переважне право окремих спадкоємців на виділ їм спадкового майна в натурі

1. Спадкоємці, які протягом не менш як одного року до часу відкриття спадщини проживали разом із спадкодавцем однією сім'єю, мають переважне право перед іншими спадкоємцями на виділ їм у натурі предметів звичайної домашньої обстановки та вжитку в розмірі частки у спадщині, яка їм належить.

2. Спадкоємці, які разом із спадкодавцем були співвласниками майна, мають переважне право перед іншими спадкоємцями на виділ їм у натурі цього майна, у межах їхньої

частки у спадщині, якщо це не порушує інтересів інших спадкоємців, що мають істотне значення.

Стаття 1280. Перерозподіл спадщини

1. Якщо після спливу строку для прийняття спадщини і після розподілу її між спадкоємцями спадщину прийняли інші спадкоємці (частини друга і третя статті 1272 цього Кодексу), вона підлягає перерозподілу між ними.

Такі спадкоємці мають право вимагати передання їм у натурі частини майна, яке збереглося, або сплати грошової компенсації.

2. Якщо майно, на яке претендує спадкоємець, що пропустив строк для прийняття спадщини, перейшло як відумерле до територіальної громади і збереглося, спадкоємець має право вимагати його передання в натурі. У разі його продажу спадкоємець має право на грошову компенсацію.

Стаття 1281. Пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців

1. Спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги.

2. Кредиторові спадкодавця належить протягом шести місяців від дня, коли він дізнався або міг дізнатися про відкриття спадщини, пред'явити свої вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, незалежно від настання строку вимоги.

3. Якщо кредитор спадкодавця не знав і не міг знати про відкриття спадщини, він має право пред'явити свої вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, протягом одного року від настання строку вимоги.

4. Кредитор спадкодавця, який не пред'явив вимоги до спадкоємців, що прийняли спадщину, у строки, встановлені частинами другою і третьою цієї статті, позбавляється права вимоги.

Стаття 1282. Обов'язок спадкоємців задовольнити вимоги кредитора

1. Спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Кожен із спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині.

2. Вимоги кредитора спадкоємці зобов'язані задовольнити шляхом одноразового платежу, якщо домовленістю між спадкоємцями та кредитором інше не встановлено.

У разі відмови від одноразового платежу суд за позовом кредитора накладає стягнення на майно, яке було передане спадкоємцям у натурі.

Стаття 1283. Охорона спадкового майна

1. Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями.

2. Нотаріус за місцем відкриття спадщини, а в населених пунктах, де немає нотаріуса, - відповідні органи місцевого самоврядування з власної ініціативи або за заявою спадкоємців вживають заходів щодо охорони спадкового майна.

3. Охорона спадкового майна триває до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини.

4. Витрати на охорону спадкового майна відшкодовуються спадкоємцями відповідно до їхньої частки у спадщині.

Стаття 1284. Охорона спадкового майна виконавцем заповіту

1. Якщо спадкування здійснюється не лише за заповітом, а й за законом, виконавець заповіту, якого призначив спадкодавець, вживає заходів щодо охорони всієї спадщини.

2. Спадкоємці за законом мають право призначити іншу особу, яка вживатиме заходів щодо охорони частини спадщини, що спадкується за законом.

Стаття 1285. Управління спадщиною

1. Якщо у складі спадщини є майно, яке потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус, а в населених пунктах, де немає нотаріуса, - відповідний орган місцевого самоврядування, у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту укладають договір на управління спадщиною з іншою особою.

2. Особа, яка управляє спадщиною, має право на вчинення будь-яких необхідних дій, спрямованих на збереження спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини.

3. Особа, яка управляє спадщиною, має право на плату за виконання своїх повноважень.

Глава 88 ВИКОНАННЯ ЗАПОВІТУ

Стаття 1286. Право заповідача на призначення виконавця заповіту

1. Заповідач може доручити виконання заповіту фізичній особі з повною цивільною дієздатністю або юридичній особі (виконавцеві заповіту).

2. Якщо заповіт складено на користь кількох осіб, виконання заповіту може бути доручено будь-кому з них.

3. Якщо заповіт складено на користь однієї особи, виконання заповіту може бути покладено на особу, яка не є спадкоємцем за заповітом.

Стаття 1287. Призначення виконавця заповіту за ініціативою спадкоємців

1. Спадкоємці мають право пред'явити позов про усунення виконавця заповіту, призначеного заповідачем, від виконання ним своїх повноважень, якщо він не може забезпечити виконання волі заповідача.

2. Якщо заповідач не призначив виконавця заповіту або якщо особа, яка була ним призначена, відмовилася від виконання заповіту або була усунена від виконання заповіту, спадкоємці мають право обрати виконавця з числа спадкоємців або призначити виконавцем заповіту іншу особу.

3. Якщо спадкоємці не можуть досягти згоди щодо призначення виконавця заповіту, він на вимогу одного із них може бути призначений судом.

Стаття 1288. Призначення виконавця заповіту нотаріусом

1. Виконавець заповіту може бути призначений нотаріусом за місцем відкриття спадщини, якщо заповідач не призначив виконавця заповіту або якщо виконавець заповіту відмовився від виконання заповіту чи був усунений від його виконання і якщо цього потребують інтереси спадкоємців.

Стаття 1289. Згода особи на призначення її виконавцем заповіту

1. Особа може бути призначена виконавцем заповіту лише за її згодою.

2. Згода особи бути виконавцем заповіту може бути виражена на тексті самого заповіту або додана до нього.

3. Особа може подати до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяву про згоду бути виконавцем заповіту після відкриття спадщини.

Стаття 1290. Повноваження виконавця заповіту

1. Виконавець заповіту зобов'язаний:

1) вжити заходів щодо охорони спадкового майна;

2) вжити заходів щодо повідомлення спадкоємців, відказоодержувачів, кредиторів про відкриття спадщини;

3) вимагати від боржників спадкодавця виконання ними своїх зобов'язань;

4) управляти спадщиною;

5) забезпечити одержання кожним із спадкоємців частки спадщини, яка визначена у заповіті;

6) забезпечити одержання частки у спадщині особами, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

2. Виконавець заповіту зобов'язаний забезпечити виконання спадкоємцями дій, до яких вони були зобов'язані заповітом.

3. Повноваження виконавця заповіту посвідчуються документом, який видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини.

Стаття 1291. Право виконавця заповіту на плату за виконання своїх повноважень

1. Заповідач має право визначити у заповіті те майно (в натурі або у грошах), яке виконавець заповіту має право одержати зі складу спадщини як плату за виконання своїх повноважень.

2. Якщо розмір плати не визначений заповідачем, він може бути визначений за домовленістю виконавця заповіту та спадкоємців, а в разі спору - судом.

3. Виконавець заповіту має право вимагати від спадкоємців відшкодування тих витрат, які були ним зроблені для охорони спадщини, управління нею та виконання заповіту.

Стаття 1292. Контроль за виконанням заповіту

1. Спадкоємці мають право контролювати дії виконавця заповіту.

2. Якщо спадкоємцями є малолітні, неповнолітні, недієздатні особи або особи, цивільна дієздатність яких обмежена, контроль за виконанням заповіту здійснюють батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники, а також орган опіки та піклування.

3. За вимогою осіб, визначених частинами першою і другою цієї статті, виконавець заповіту повинен звітувати про дії, які були ним вчинені щодо виконання заповіту.

4. Після виконання заповіту виконавець заповіту подає спадкоємцям або їхнім законним представникам звіт про виконання своїх повноважень.

Стаття 1293. Право на оскарження дій виконавця заповіту

1. Спадкоємці, їхні законні представники, а також орган опіки та піклування мають право оскаржити до суду дії виконавця заповіту, якщо вони не відповідають цьому Кодексу, іншим законам, порушують інтереси спадкоємців.

2. До вимог про визнання неправомірними дій виконавця заповіту застосовується позовна давність в один рік.

Стаття 1294. Строк чинності повноважень виконавця заповіту

1. Повноваження виконавця заповіту тривають до повного здійснення волі спадкодавця, яка виражена у заповіті.

2. Чинність повноважень виконавця заповіту припиняється нотаріусом за місцем відкриття спадщини за погодженням із спадкоємцями та відказоодержувачами.

3. Після припинення повноважень виконавець заповіту повинен повернути нотаріусові документ, який був йому виданий (частина третя статті 1290 цього Кодексу).

4. У разі неповернення виконавцем заповіту документа, який засвідчував його повноваження, спадкоємці мають право витребувати документ, а також вимагати відшкодування завданих їм збитків.

Стаття 1295. Право виконавця заповіту на відмову від здійснення своїх повноважень

1. Виконавець заповіту, незалежно від того, ким його було призначено, має право відмовитися від здійснення своїх повноважень.

2. Виконавець заповіту зобов'язаний негайно повідомити спадкоємців, а також інших осіб, щодо яких він повинен був вчинити певні дії, про відмову від здійснення своїх повноважень.

3. Виконавець заповіту не може відмовитися від здійснення своїх повноважень у разі необхідності вчинення невідкладних дій, зволікання з якими загрожує завданням збитків спадкоємцям.

4. Виконавець заповіту відповідає перед спадкоємцями за збитки, що були їм завдані у зв'язку з невиконанням вимог, встановлених у частинах другій та третій цієї статті.

Глава 89 ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ

Стаття 1296. Право спадкоємця на одержання свідоцтва про право на спадщину

1. Спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину.

2. Якщо спадщину прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається кожному з них із визначенням імені та часток у спадщині інших спадкоємців.

3. Відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину.

Стаття 1297. Обов'язок спадкоємця звернутися за свідоцтвом про право на спадщину на нерухоме майно

1. Спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є нерухоме майно, зобов'язаний звернутися до нотаріуса за видачею йому свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно.

2. Якщо спадщину прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається на ім'я кожного з них, із зазначенням імені та частки у спадщині інших спадкоємців.

Стаття 1298. Строк видачі свідоцтва про право на спадщину

1. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення шести місяців з часу відкриття спадщини.

2. Якщо заповіт складено на користь зачатої, але ще не народженої дитини, видача свідоцтва про право на спадщину і розподіл спадщини між усіма спадкоємцями може відбутися лише після народження дитини.

Положення абзацу першого цієї частини застосовується також щодо дитини, зачатої за життя спадкодавця, але народженої після його смерті, у разі спадкування за законом.

3. До закінчення строку на прийняття спадщини нотаріус може видати спадкоємцеві дозвіл на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі), якщо це викликано обставинами, які мають істотне значення.

Стаття 1299. Державна реєстрація права на спадщину

1. Якщо у складі спадщини, яку прийняв спадкоємець, є нерухоме майно, спадкоємець зобов'язаний зареєструвати право на спадщину в органах, які здійснюють державну реєстрацію нерухомого майна (стаття 182 цього Кодексу).

2. Право власності на нерухоме майно виникає у спадкоємця з моменту державної реєстрації цього майна.

Стаття 1300. Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину

1. За згодою всіх спадкоємців, які прийняли спадщину, нотаріус за місцем відкриття спадщини може внести зміни до свідоцтва про право на спадщину.

2. На вимогу одного із спадкоємців за рішенням суду можуть бути внесені зміни до свідоцтва про право на спадщину.

3. У випадках, встановлених частинами першою і другою цієї статті, нотаріус видає спадкоємцям нові свідоцтва про право на спадщину.

Стаття 1301. Визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину

1. Свідоцтво про право на спадщину визнається недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, а також в інших випадках, встановлених законом.

Глава 90 СПАДКОВИЙ ДОГОВІР

Стаття 1302. Поняття спадкового договору

1. За спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

Стаття 1303. Сторони у спадковому договорі

1. Відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа.

2. Набувачем у спадковому договорі може бути фізична або юридична особа.

Стаття 1304. Форма спадкового договору

1. Спадковий договір укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню, а також державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку (491-2011-п), затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 1305. Обов'язки набувача у спадковому договорі

1. Набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття.

Стаття 1306. Особливості спадкового договору з участю подружжя

1. Предметом спадкового договору може бути майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, а також майно, яке є особистою власністю будь-кого з подружжя.

2. Спадковим договором може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором.

Стаття 1307. Забезпечення виконання спадкового договору

1. На майно, визначене у спадковому договорі, нотаріус, який посвідчив цей договір, накладає заборону відчуження.

2. Заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним.

3. Відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті.

У разі відсутності такої особи контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини.

Стаття 1308. Розірвання спадкового договору

1. Спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень.

2. Спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу набувача у разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача.

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

4. Цивільний кодекс України застосовується до цивільних відносин, що виникли після набрання ним чинності.

Щодо цивільних відносин, які виникли до набрання чинності Цивільним кодексом України, положення цього Кодексу застосовуються до тих прав і обов'язків, що виникли або продовжують існувати після набрання ним чинності.

5. Правила книги шостої Цивільного кодексу України застосовуються також до спадщини, яка відкрилася, але не була прийнята ніким із спадкоємців до набрання чинності цим Кодексом.

Правила статті 1277 Цивільного кодексу України про відумерле майно застосовуються також до спадщини, від дня відкриття якої до набрання чинності цим Кодексом сплило не менше одного року.

6. Правила Цивільного кодексу України про позовну давність застосовуються до позовів, строк пред'явлення яких, встановлений законодавством, що діяло раніше, не сплив до набрання чинності цим Кодексом.

7. До позовів про визнання заперечуваного правочину недійсним і про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину, право на пред'явлення якого виникло до 1 січня 2004

року, застосовується позовна давність, встановлена для відповідних позовів законодавством, що діяло раніше.

8. Правила статті 344 Цивільного кодексу України про набувальну давність поширюються також на випадки, коли володіння майном почалося за три роки до набрання чинності цим Кодексом.

9. До договорів, що були укладені до 1 січня 2004 року і продовжують діяти після набрання чинності Цивільним кодексом України, застосовуються правила цього Кодексу щодо підстав, порядку і наслідків зміни або розірвання договорів окремих видів незалежно від дати їх укладення.

10. Правила Цивільного кодексу України про відповідальність за порушення договору застосовуються в тих випадках, коли відповідні порушення були допущені після набрання чинності цим Кодексом, крім випадків, коли в договорах, укладених до 1 січня 2004 року, була встановлена інша відповідальність за такі порушення.

11. Судові провадження у справах про припинення права власності на підставах, що не встановлені Цивільним кодексом України або іншим законом, підлягають припиненню.

Ухвалені, але не виконані судові рішення у таких справах примусовому виконанню не підлягають.

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

НАКАЗ22.02.2012 № 296/5

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 лютого 2012 р. за № 282/20595

Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України

Відповідно до статті 2-1 Закону України „Про нотаріат” та з метою вдосконалення порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, що додається.

2. Визнати такими, що втратили чинність, накази Міністерства юстиції України:

від 03.03.2004 № 20/5 „Про затвердження Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України”, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 03.03.2004 за № 283/8882 (із змінами);

від 18.02.2003 № 13/5 „Про затвердження Інструкції про порядок обліку депозитних операцій у державних нотаріальних конторах та в приватних нотаріусів”, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 20.02.2003 за № 145/7466.

3. Департаменту нотаріату, банкрутства та функціонування центрального засвідчувального органу (Чижмарь К.І.):

3.1. Забезпечити подання цього наказу на державну реєстрацію в установленому законодавством порядку.

3.2. Довести цей наказ до відома начальників головних управлінь юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі.

3.3. Департаменту нотаріату, банкрутства та функціонування центрального засвідчувального органу, головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі забезпечити належне виконання цього наказу.

4. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

5. Контроль за виконанням цього наказу покласти на директора Департаменту нотаріату, банкрутства та функціонування центрального засвідчувального органу Чижмарь К.І.

Міністр Олександр Лавринович

ПОРЯДОК вчинення нотаріальних дій нотаріусами України

ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства юстиції України
22.02.2012 № 296/5

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 лютого 2012 р. за № 282/20595

I. Загальні положення

Глава 1. Місце вчинення нотаріальної дії

1. Нотаріальні дії можуть вчинюватися будь-яким нотаріусом на всій території України, за винятком обмежень у праві вчинення нотаріальних дій, установлених статтями 9, 53, 55, 60, 66, 72, 73, 94 Закону України „Про нотаріат” (далі - Закон) та іншими актами законодавства України.

2. Нотаріальні дії вчиняються у приміщенні державної нотаріальної контори, у державному нотаріальному архіві, приміщенні, яке є робочим місцем (конторою) приватного нотаріуса. В окремих випадках, коли фізична особа не може з'явитися в зазначене приміщення, а також коли того вимагають особливості посвідчуваного правочину, такі нотаріальні дії можуть бути вчинені поза вказаними приміщеннями, але в межах нотаріального округу.

3. Якщо нотаріальна дія вчинюється поза приміщенням державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приміщенням, яке є робочим місцем (конторою) приватного нотаріуса, у посвідчувальному написі та в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій зазначається місце вчинення нотаріальної дії (удома, у лікарні, за місцезнаходженням юридичної особи тощо) із

зазначенням адреси, а також причин, з яких нотаріальна дія була вчинена поза вказаними приміщеннями.

Запис про вчинення нотаріальної дії поза приміщенням державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приміщенням, яке є робочим місцем (конторою) приватного нотаріуса, заноситься до Журналу (книги) обліку викликів нотаріуса за межі державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву чи робочого місця (контори) приватного нотаріуса згідно з додатком 14 до Правил ведення нотаріального діловодства, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 23 грудня 2010 року за № 1318/18613 (із змінами).

4. Нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених законодавством.

5. Приватний нотаріус має право мати лише одне приміщення для розміщення робочого місця (контори), яке повинно знаходитись у межах нотаріального округу, в якому здійснюється нотаріальна діяльність.

Глава 2. Строки вчинення нотаріальної дії

1. Нотаріальні дії вчиняються після їх оплати, а також у передбачених законом випадках після сплати до бюджету податку з доходів фізичних осіб у день подачі нотаріусу всіх необхідних документів.

Вчинення нотаріальної дії може бути відкладене в разі необхідності витребування додаткових відомостей або документів від фізичних та юридичних осіб або направлення документів на експертизу.

2. Строк, на який відкладається вчинення нотаріальної дії у цих випадках, не може перевищувати одного місяця.

3. За обгрунтованою письмовою заявою заінтересованої особи, яка звернулася до суду, та на підставі отриманого від суду повідомлення про надходження позовної заяви заінтересованої особи, яка оспорує право або факт, про посвідчення якого просить інша заінтересована особа, вчинення нотаріальної дії зупиняється до вирішення справи судом.

4. Відкладення або зупинення вчинення нотаріальних дій здійснюється на підставі чинного законодавства.

Глава 3. Установлення особи, яка звернулась за вчиненням нотаріальної дії

1. При вчиненні нотаріальної дії нотаріус установлює особу, що звернулась за вчиненням нотаріальної дії.

2. Встановлення особи здійснюється нотаріусом за документами, передбаченими Законом.

3. Іноземний громадянин, особа без громадянства чи особа, яка має статус біженця, які звертаються за учиненням нотаріальних дій, установлюються нотаріусом на підставі документів, передбачених законодавством України.

4. Посвідчення водія, особи моряка, інваліда чи учасника війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи, не можуть бути прийняті нотаріусом для встановлення його особи під час посвідчення правочинів.

5. Особа віком до 16 років встановлюється за свідоцтвом про народження за умови підтвердження батьками (одним із батьків) того, що ця особа є їх дитиною.

При укладенні правочину неповнолітньою особою нотаріусом вимагається заява батьків (одного з них - у разі документально підтвердженої смерті, позбавлення батьківських прав або права опіки другого з батьків, а також у разі коли запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень проводився за прізвищем та громадянством матері, а ім'я та по батькові батька дитини були записані за її вказівкою чи взагалі відсутні у свідоцтві про народження відомості про батька) про згоду на вчинення правочину неповнолітнім. Текст зазначеної заяви може розміщуватися у тексті самого правочину перед підписом неповнолітнього, якщо батьки (або один із них) присутні при укладенні такою особою правочину.

У разі викладення заяви окремо від тексту правочину підпис(и) на такій заяві повинен(ні) бути засвідчений(і) нотаріально.

6. У разі якщо за фізичну особу, яка внаслідок фізичної вади або хвороби не може власноручно підписати правочин і заяву або інший документ підписує інша фізична особа, нотаріус установлює особу громадянина, що бере участь у нотаріальній дії, і особу громадянина, який підписався за нього.

Глава 4. Визначення обсягу цивільної дієздатності фізичної особи, перевірка повноважень представника фізичної особи

1. Дієздатність громадянина, що звернувся за вчиненням нотаріальної дії, перевіряється нотаріусом на підставі наданих документів, передбачених статтею 43 Закону, що підтверджують його вік, а також на підставі переконаності нотаріуса в результаті проведеної розмови та роз'яснення наслідків вчинення нотаріальної дії у здатності цієї особи усвідомлювати значення цієї нотаріальної дії, її наслідків та змісту роз'яснень нотаріуса, а також відповідності волі і волевиявлення особи щодо вчинення нотаріальної дії.

2. У разі наявності сумнівів щодо обсягу цивільної дієздатності фізичної особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, нотаріус зобов'язаний звернутися до органу опіки та піклування за місцем проживання відповідної фізичної особи для встановлення факту відсутності опіки або піклування над такою фізичною особою.

3. У разі перевірки цивільної дієздатності фізичної особи, яка не досягла 18 років, але може бути визнана такою, що має повну цивільну дієздатність у зв'язку з укладенням такою особою шлюбу, нотаріус витребовує свідоцтво про шлюб щодо факту реєстрації шлюбу особи, яка не досягла повноліття.

У разі перевірки цивільної дієздатності фізичної особи, яка не досягла 18 років і є матір'ю або батьком дитини, нотаріус витребовує свідоцтво про народження дитини, в якому неповнолітня особа записана матір'ю або батьком, та рішення органу опіки та піклування про надання такій особі повної цивільної дієздатності, а у разі відсутності такого рішення нотаріус витребовує відповідне рішення суду.

У разі перевірки цивільної дієздатності фізичної особи, яка досягла 16 років і займається підприємницькою діяльністю, нотаріус витребовує Свідоцтво про реєстрацію підприємницької діяльності або отримує інформацію з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців.

У разі перевірки цивільної дієздатності фізичної особи, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором, нотаріус витребовує довідку з місця роботи такої особи та рішення органу опіки та піклування про надання такій особі повної цивільної

дієздатності, а у разі відсутності такого рішення витребує відповідне рішення суду.

4. Перевірка повноважень представників осіб за довіреністю або за законом здійснюється за довіреністю або документом, що підтверджує повноваження законного представника.

Нотаріус при посвідченні правочинів, вчиненні інших нотаріальних дій за участю уповноваженого представника встановлює його особу відповідно до вимог статті 43 Закону, а також перевіряє його дієздатність та обсяг наданих йому повноважень.

Дійсність нотаріально посвідченої довіреності перевіряється нотаріусом за Єдиним реєстром довіреностей, за винятком довіреностей, які посвідчено або видано за кордоном компетентними органами іноземних держав, за умови їх легалізації уповноваженими органами. Без легалізації такі довіреності приймаються нотаріусами у тих випадках, коли це передбачено законодавством України, міжнародними договорами, в яких бере участь Україна. За результатами перевірки дійсності довіреності (її дубліката) виготовляється витяг з Єдиного реєстру довіреностей, який додається до примірника правочину, що залишається у справах нотаріуса.

У разі наявності сумнівів щодо обсягу повноважень уповноваженого представника, а також його цивільної дієздатності нотаріус має право зробити запит до відповідної фізичної або юридичної особи, від імені якої діє представник

Глава 5. Перевірка цивільної правоздатності та дієздатності юридичної особи, перевірка повноважень представника юридичної особи

1. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи, від імені якої діє уповноважений орган та/або посадова особа, перевіряється нотаріусом на підставі установчих документів, що підтверджується інформацією відповідних державних реєстрів та документами, що підтверджують повноваження органів та/або посадових осіб. Нотаріус перевіряє, чи відповідає нотаріальна дія, яка вчинюється, обсягу її цивільної правоздатності та дієздатності.

2. У разі наявності у нотаріуса сумнівів щодо поданих документів він може витребувати від цієї юридичної особи, державного реєстратора, органів державної податкової служби,

інших органів, установ та фізичних осіб додаткові відомості або документи.

3. Додаткові дані для вивчення особи, яка звернулась для вчинення нотаріальної дії, також можуть бути одержані від цієї особи або з інших джерел, якщо така інформація є публічною (відкритою) відповідно до Закону України „Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму”.

4. Перевірка повноважень представника юридичної особи та дійсності його довіреності здійснюється у порядку, визначеному главою 4 розділу I цього Порядку.

5. Якщо від імені юридичної особи діє колегіальний орган, нотаріусу подається документ, у якому закріплено повноваження даного органу та розподіл обов'язків між його членами.

Глава 6. Установлення волевиявлення та дійсних намірів особи при вчиненні нотаріальних дій

1. Нотаріус зобов'язаний установити волевиявлення особи, яка звернулась за вчиненням нотаріальної дії.

2. Нотаріус зобов'язаний встановити дійсні наміри кожної із сторін до вчинення правочину, який він посвідчує, а також відсутність у сторін заперечень щодо кожної з умов правочину.

3. Установлення дійсних намірів кожного з учасників правочину здійснюється шляхом встановлення нотаріусом однакового розуміння сторонами значення, умов правочину та його правових наслідків для кожної із сторін. Установлення дійсних намірів однієї із сторін правочину може бути здійснено нотаріусом за відсутності іншої сторони.

4. Правочин посвідчується нотаріусом, якщо кожна із сторін однаково розуміє значення, умови правочину та його правові наслідки, про що свідчать особисті підписи сторін на правочині.

Глава 7. Витребування відомостей і документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії

1. Відповідно до статті 46 Закону нотаріус має право витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій. Такі відомості та (або) документи повинні бути подані в строк,

визначений нотаріусом. Цей строк не може перевищувати одного місяця.

2. Неподання відомостей та документів на вимогу нотаріуса є підставою для відкладення, зупинення вчинення нотаріальної дії або відмови у її вчиненні.

3. Документи, на підставі яких вчинено нотаріальну дію, та документи або копії (витяги) з них, необхідні для вчинення нотаріальної дії, обов'язково долучаються до примірника правочину, свідоцтва тощо, які залишаються у справах нотаріуса.

4. Оригінали документів (наприклад, відповідні свідоцтва про факт державної реєстрації актів цивільного стану - про народження, шлюб, смерть, установчі документи (статути, положення, засновницькі договори тощо)) повертаються особам, що їх подали, а у нотаріуса залишаються їх копії (фотокопії) або витяги з таких документів.

Копії (фотокопії) або витяги необхідних документів подаються заінтересованими особами або на їх прохання виготовляються нотаріусом чи іншим працівником нотаріальної контори або особою, яка перебуває у трудових відносинах з нотаріусом.

5. Документи, за якими встановлено особу, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, чи уповноваженого представника, повертаються особам, що їх подали. У реєстрі для реєстрації нотаріальних дій записуються назва документа, серія, номер, дата його видачі і найменування установи, яка його видала. При посвідченні правочинів, видачі свідоцтв чи оформленні інших документів, примірники яких залишаються у справах нотаріуса, витяг з документа, за яким встановлено особу громадянина, у якому відображено усі заповнені сторінки, що стосуються реквізитів поданого документа, його дійсності та мають значення для вчинюваної нотаріальної дії, долучається до справ нотаріуса.

6. Документи, що підтверджують сплату в передбачених законом випадках, податку з доходів громадян та інших обов'язкових платежів, повертаються з відповідною відміткою про вчинену нотаріальну дію особам, які здійснили таку оплату або уповноваженим представникам цих осіб. Копія (фотокопія) платіжного документа долучається до примірника документа, що залишається у справах нотаріуса.

7. У справах нотаріуса залишаються копії (фотокопії):

документів, які підтверджують право власності фізичних чи юридичних осіб на житловий будинок (частину будинку), будівлю, садибу, квартиру, садовий будинок, гараж, земельну ділянку чи їх частину, інше нерухоме майно, - якщо посвідчуються договори про заставу (іпотеку), оренду чи найм (позичку) житла, відчуження власником (власниками) частини належного йому (їм) майна, а також якщо учасники спільної часткової власності мають один спільний правовстановлюючий документ на згадане майно і один із них відчужує належну йому частку (чи частку від частки); договорів про визначення чи зміну розміру часток у спільній частковій власності, а також договорів про порядок володіння та користування майном. При посвідченні договорів про відчуження частки (або частки від частки) майна або видачі свідоцтв про право на спадщину на правовстановлюючих документах, що повертаються відчужувачам (співвласникам), здійснюється відмітка про перехід права власності на відчужувану частку (або частку від частки) майна до набувача чи спадкоємця, проставляються дата, підпис нотаріуса та його печатка. Наприклад: „Мною, Івановим І. І., приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу, 20 січня 2009 року за реєстровим № 245 посвідчено договір купівлі-продажу 1/2 частини цієї квартири від імені Петрова К. Ф. на ім'я Писаренко У. Д.". У разі повернення оригіналів зазначених документів нотаріусом робиться відмітка на примірниках відповідних правочинів, на заявах про видачу свідоцтв про право на спадщину і свідоцтв про право власності або на інших документах, що долучаються до нотаріально оформлених документів і залишаються у справах нотаріуса. Відмітка має містити назву документа, ким, коли, за яким номером та на чие ім'я він виданий, та підписується нотаріусом;

державного акта на право власності на земельну ділянку - при посвідченні договору купівлі-продажу, міни, дарування, пожертви, довічного утримання (догляду), ренти, спадкового договору, а також при видачі свідоцтва про право на спадщину на земельну ділянку. На оригіналі державного акта нотаріусом проставляється відповідна відмітка про перехід права власності на земельну ділянку до набувача чи спадкоємця. Порядок здійснення відмітки про перехід права власності на земельну ділянку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2009 № 439 „Про деякі питання посвідчення права власності на земельну ділянку”;

сертифікатів про право на земельну частку (пай) - при видачі свідоцтва про право на спадщину;

свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів, технічних паспортів на транспортні засоби, інші самохідні машини і механізми - при посвідченні договорів про їх відчуження, заставу, оренду, позичку, при видачі свідоцтва про право на спадщину.

На копіях (фотокопіях) зазначених документів проставляється відмітка "згідно з оригіналом" з проставленням дати та підпису нотаріуса.

8. При посвідченні правочинів майнового характеру нотаріусом у текстах правочинів зазначаються: для фізичних осіб - реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовились від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті) за даними Державного реєстру фізичних осіб - платників податків; для юридичних осіб - код платника податків згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України або податковий номер. На підтвердження наявності номера (коду) нотаріусу подається відповідна довідка або витяг, фотокопія якої (якого) долучається до примірника правочину, який залишається у справах нотаріуса.

Якщо особа через свої релігійні переконання у встановленому законодавством порядку відмовилась від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, нотаріус перевіряє цей факт за відміткою у її паспорті.

У випадку засвідчення справжності підпису на заяві, примірник якої залишається у справах нотаріуса, копія документа, зазначеного в першому та другому абзацах цього пункту, долучається до примірника цієї заяви.

9. На копіях (фотокопіях) зазначених у пунктах 4 – 8 цієї глави документів проставляється відмітка „Згідно з оригіналом” з проставленням дати, підпису нотаріуса.

Глава 8. Вимоги до документів, що подаються для вчинення нотаріальної дії

1. Нотаріуси не приймають для вчинення нотаріальних дій документи, які не відповідають вимогам законодавства або містять

відомості, що принижують честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи або ділову репутацію юридичної особи, які мають підчистки або дописки, закреслені слова чи інші незастережені виправлення, документи, тексти яких неможливо прочитати внаслідок пошкодження, а також документи, написані олівцем.

2. Дописки, закреслені слова чи інші виправлення, які є в документах, що подаються для вчинення нотаріальних дій, повинні бути застережені підписом відповідної посадової особи і печаткою установи, підприємства або організації чи особи, яка видала документ. При цьому виправлення повинні бути зроблені таким чином, щоб можна було прочитати як виправлене, так і помилково написане, а потім виправлене чи закреслене.

3. Не приймаються порвані документи та документи, викладені на двох і більше окремих аркушах, якщо аркуші не з'єднані у спосіб, що унеможливує їх роз'єднання без порушення цілісності, не пронумеровані і не скріплені підписом відповідної посадової особи та печаткою юридичної особи, яка видала документ.

4. Нотаріус перевіряє справжність кожного аркуша документа, який викладений на спеціальних бланках нотаріальних документів та подається для вчинення нотаріальних дій, за допомогою Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів згідно з Порядком ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 04.11.2009 № 2053/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 09.11.2009 за № 1043/17059.

5. Інформаційна довідка про перевірку спеціального бланка нотаріального документа долучається до примірника нотаріального документа (договору, довіреності, свідоцтва тощо), який зберігається у справах нотаріуса.

6. Бланки, відомості про витрачання яких були внесені до Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів безпосередньо перед вчиненням нотаріальних дій з використанням документів, викладених на цих бланках, вважаються перевіреними для вчинення наступних (за реєстровими номерами) нотаріальних дій.

7. У разі якщо документи, що посвідчуються, видаються або засвідчуються, викладені на двох і більше окремих аркушах, вони повинні бути з'єднані у спосіб, що унеможливує їх роз'єднання без порушення їх цілісності, із зазначенням кількості прошитих

(прошнурованих), пронумерованих і скріплених аркушів, з проставлянням підпису та печатки нотаріуса.

Глава 9. Порядок викладення текстів та підписання посвідчуваних правочинів, заяв та інших документів

1. Тексти договорів, заповітів, довіреностей, свідоцтв, актів про морські протести та протести векселів, перекладів у разі засвідчення нотаріусом вірності перекладу документа з однієї мови на іншу, заяв, на яких нотаріусом засвідчується справжність підпису, за винятком заяв у електронній формі заяв та примірників документів, що залишаються у справах нотаріуса, а також дублікатів нотаріальних документів, викладаються на спеціальних бланках нотаріальних документів з лицьового та зворотного боку цих бланків.

2. У разі якщо документ викладено на спеціальному бланку нотаріальних документів, на примірнику документа, що залишається у справах нотаріуса, нотаріус після посвідчувального напису у правому нижньому куті аркуша зазначає серію та номери використаних на нотаріальну дію спеціальних бланків нотаріальних документів.

3. Перед підписанням документа нотаріус зобов'язаний забезпечити ознайомлення зі змістом документа сторін (учасників).

4. При вчиненні нотаріальних дій, що потребують прикладення власноручного підпису осіб, нотаріус перевіряє справжність підпису цих осіб шляхом здійснення ними підпису у його присутності. Встановлення їх особи здійснюється за документами, визначеними Законом України "Про нотаріат".

5. Якщо фізична особа внаслідок фізичної вади, хвороби або іншої причини (наприклад, неписьменна) не може власноручно підписати документ, то за її дорученням у її присутності та в присутності нотаріуса цей документ може підписати інша особа, яка визначається зазначеною фізичною особою. Про причини, з яких фізична особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не мала змоги підписати документ, зазначається у тексті документа та в посвідчувальному написі. Правочин за особу, яка не може підписати його, не може підписувати особа, на користь або за участю якої його посвідчено.

6. Якщо фізична особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, має вади зору або з інших причин не має змоги

самостійно прочитати документ, нотаріус уголос прочитає їй текст документа, про що на документі робиться відповідна відмітка.

7. Якщо глуха, німа або глухоніма фізична особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, письменно, вона має прочитати документ і підписати його. Якщо така особа у зв'язку з хворобою або фізичною вадою не може підписати документ, то при вчиненні нотаріальної дії обов'язково повинна бути присутня особа (сурдоперекладач), яка володіє технікою спілкування з глухою, німою або глухонімою особою і може підтвердити своїм підписом, що зміст правочину, заяви чи іншого документа відповідає волевиявленню та дійсним намірам учасника нотаріальної дії. Підпис особи (сурдоперекладача) проставляється після тексту документа.

8. Підпис особи або її представника у разі необхідності свідка(ів) або перекладача на нотаріальному документі виконується власноручно.

9. Використання факсимільного підпису не допускається.

10. Якщо особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не знає мови, якою ведеться нотаріальне діловодство, тексти оформлюваних документів мають бути перекладені їй нотаріусом або перекладачем у письмовій або усній формі, про що зазначається в посвідчувальному написі. Особа, що не володіє мовою, якою виготовлений документ, підписується тією мовою, якою вона володіє.

Глава 10. Посвідчувальні написи нотаріуса

1. При посвідченні правочинів, засвідченні вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них, справжності підпису на документах, вірності перекладу документів з однієї мови на іншу, при посвідченні часу пред'явлення документа, при видачі дублікатів тощо на відповідних документах вчиняються посвідчувальні написи.

2. На підтвердження права на спадщину, права власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя, повноважень виконавця заповіту, про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо прилюдні торги (аукціони) не відбулися, а також посвідчення фактів, що фізична особа є живою, про

перебування її у певному місці, про прийняття на зберігання документів, про передачу заяви видаються відповідні свідоцтва.

3. Вчинення посвідчувальних написів та видача свідоцтв здійснюються нотаріусом за формами відповідно до Правил ведення нотаріального діловодства, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 22.12.2010 № 3253/5, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 23.12.2010 за № 1318/18613.

Глава 11. Реєстрація нотаріальної дії та визнання її вчиненою

1. Кожній нотаріальній дії присвоюється окремий реєстровий номер. Номер, під яким нотаріальна дія зареєстрована в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, позначається на документах, що видаються нотаріусом, чи в посвідчувальних написах.

2. Нотаріальна дія вважається вчиненою з моменту внесення про це запису до реєстру для реєстрації нотаріальних дій.

3. Запис у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій є доказом вчинення нотаріальної дії.

4. Виконавчий напис нотаріуса набирає чинності з дати його реєстрації в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, про що зазначається у тексті самого виконавчого напису.

Глава 12. Виконавча сила нотаріального документа

1. Захист цивільних прав здійснюється нотаріусом шляхом вчинення виконавчого напису.

2. Виконавчі написи вчиняються нотаріусами на документах, які встановлюють заборгованість або передбачають повернення майна. Якщо виконавчий напис не вміщується на документі, що встановлює заборгованість, то він має бути продовжений чи викладений повністю на прикріпленому до документа спеціальному бланку нотаріального документа.

Глава 13. Відмова у вчиненні нотаріальної дії

1. Нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, якщо:
вчинення такої дії суперечить законодавству України;
не подано відомості (інформацію) та документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії;

дія підлягає вчиненню іншим нотаріусом або посадовою особою, яка вчиняє нотаріальні дії;

є сумніви у тому, що фізична особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, усвідомлює значення, зміст, правові наслідки цієї дії, або є підозра в тому, що ця особа діє під впливом насильства;

з проханням про вчинення нотаріальної дії звернулась особа, яка в установленому порядку визнана недієздатною, або уповноважений представник не має необхідних повноважень;

правочин, що укладеться від імені юридичної особи, суперечить цілям, зазначеним у її статуті чи положенні, або виходить за межі її діяльності;

особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не внесла плату за її вчинення;

особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не внесла встановлені законодавством платежі, пов'язані з її вчиненням;

в інших випадках, передбачених Законом.

2. Нотаріуси не приймають для вчинення нотаріальних дій документи, якщо вони не відповідають вимогам, встановленим у статті 47 Закону, або містять відомості, передбачені частиною третьою статті 47 зазначеного Закону.

3. Нотаріус на вимогу особи, якій відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, зобов'язаний викласти причини відмови в письмовій формі і роз'яснити порядок її оскарження. У цих випадках нотаріус протягом трьох робочих днів виносить постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії.

У постанові про відмову зазначаються:

дата винесення постанови;

прізвище, ініціали нотаріуса, який виніс постанову, найменування та місцезнаходження державної нотаріальної контори або найменування нотаріального округу та адреса розташування робочого місця приватного нотаріуса;

прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, місце її проживання або найменування і місцезнаходження юридичної особи;

про вчинення якої нотаріальної дії просила особа, що звернулася до нотаріуса (короткий зміст прохання);

причини відмови у вчиненні нотаріальної дії з посиланням на чинне законодавство;

порядок і строки оскарження відмови з посиланням на норми цивільного процесуального законодавства.

4. Нотаріусу забороняється безпідставно відмовляти у вчиненні нотаріальної дії.

Глава 14. Оскарження нотаріальної дії або відмови у вчиненні нотаріальної дії

1. Нотаріальна дія або відмова у її вчиненні, нотаріальний акт оскаржуються до суду.

2. Право на оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні, нотаріального акта має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії чи акти.

Глава 15. Заходи, що вживаються нотаріусом при виявленні порушення законодавства

1. У разі виявлення нотаріусом, що ним допущено помилку при вчиненні нотаріальної дії або що вчинена нотаріальна дія не відповідає законодавству, нотаріус зобов'язаний повідомити про це сторони (осіб), стосовно яких вчинено нотаріальну дію, для вжиття заходів щодо скасування зазначеної нотаріальної дії відповідно до законодавства.

2. Якщо справжність поданого документа викликає сумнів, нотаріус вправі затримати цей документ і направити його до експертної установи (експерта) для проведення відповідної експертизи.

Глава 16. Оплата за вчинення нотаріальних дій

1. За вчинення нотаріальних дій державні нотаріуси справляють державне мито у розмірах, встановлених законодавством.

2. За надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також послуг технічного характеру справляється окрема плата. Перелік таких послуг та розмір плати за них установлюються головними управліннями юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі.

3. Приватні нотаріуси за вчинення нотаріальних дій справляють плату, розмір якої визначається за домовленістю між приватним

нотаріусом та фізичною або юридичною особою, але не меншу від розміру ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами за аналогічні нотаріальні дії.

II. Порядок вчинення окремих видів нотаріальних дій

Глава 1. Основні правила посвідчення правочинів

1. Місце посвідчення правочину

Посвідчення правочинів щодо відчуження або застави житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна, а також майна, на яке поширено режим нерухомої речі, управління нерухомим майном, а також правочинів щодо відчуження та застави транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації, провадиться за місцезнаходженням (місцем реєстрації) цього майна або за місцезнаходженням (місцем реєстрації) однієї із сторін відповідного правочину.

2. Кількість примірників правочину

2.1. Письмові правочини, що посвідчуються нотаріально, виготовляються нотаріусом не менше ніж у двох примірниках, один з яких залишається у матеріалах нотаріальної справи.

2.2. Усі примірники підписуються учасниками правочину та мають силу оригіналу, у тому числі примірник, який зберігається у справах нотаріуса.

2.3. Посвідчувальний напис вчинюється на всіх примірниках правочину.

2.4. На бажання сторін договору кожній із них видається по одному примірнику, про що зазначається у тексті договору.

3. Посвідчення правочинів за участю дітей, а також осіб, над якими встановлено опіку або піклування

3.1. У разі укладення правочинів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, у тому числі договорів щодо поділу, обміну житлового будинку, квартири за участю малолітніх осіб, а також осіб, над якими встановлено опіку або піклування, нотаріус перевіряє наявність дозволу органу опіки та піклування на укладення таких правочинів.

3.2. Правочини за малолітніх, а також від імені фізичних осіб, визнаних у судовому порядку недієздатними, вчиняють батьки (усиновлювачі) або опікуни.

3.3. На вчинення одним із батьків правочинів щодо транспортних засобів та нерухомого майна малолітньої дитини повинна бути згода другого з батьків, справжність підпису на якій засвідчується нотаріально. Якщо той із батьків, хто проживає окремо від дитини протягом не менш як шість місяців, не бере участі у вихованні та утриманні дитини або якщо місце його проживання невідоме, правочини, зазначені у цій частині статті, можуть бути вчинені без його згоди.

У разі якщо другий із батьків заперечує проти укладення правочину щодо майна малолітньої дитини, нотаріус відмовляє заінтересованим особам у вчиненні нотаріальної дії і роз'яснює, що зазначений спір може бути вирішений органом опіки та піклування або судом.

3.4. Нотаріус не приймає для посвідчення правочин, що укладається від імені малолітньої дитини представником батьків (усиновлювачів) або одного з них.

3.5. Правочини від імені неповнолітніх, а також від імені осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть бути посвідчені лише за умови, якщо вони вчинені за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника та з дозволу органу опіки та піклування.

3.6. Справжність підпису(ів) батьків (усиновлювачів) або піклувальників на заяві про їх згоду на посвідчення правочинів від імені неповнолітніх, а також від імені осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, повинна бути засвідчена нотаріально.

4. Посвідчення правочину щодо розпорядження майном, що є спільною сумісною власністю, зокрема подружжя

4.1. Правочини щодо розпорядження майном, що є спільною сумісною власністю, підписуються всіма співвласниками цього майна або уповноваженими ними особами.

4.2. При посвідченні правочинів щодо розпорядження спільним майном подружжя, якщо правостановлюючий документ оформлений на ім'я одного з подружжя, нотаріус вимагає письмову згоду іншого з подружжя. Справжність підпису другого з подружжя на заяві про таку згоду має бути нотаріально засвідчена.

Якщо в заяві про згоду на відчуження спільного майна зазначено прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, найменування

юридичної особи, на відчуження якого дається згода, нотаріус при посвідченні відповідного договору зобов'язаний перевірити додержання умов, зазначених у такій заяві.

4.3. Розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу.

4.4. Правочин щодо розпорядження майном може бути посвідчений нотаріусом без згоди другого з подружжя у разі, якщо з правовстановлюючого документа, договору, укладеного між подружжям, акта цивільного стану про укладення шлюбу та інших документів випливає, що зазначене майно є особистою приватною власністю одного з подружжя, тобто набуто до реєстрації шлюбу, за час шлюбу, але на умовах, передбачених шлюбним або іншим договором, укладеним між подружжям, за договором дарування, або в порядку спадкування, або за кошти, які належали їй (йому) особисто, тощо.

4.5. Про перевірку цих обставин нотаріус робить відмітку на примірнику правочину, що залишається в матеріалах нотаріальної справи, з посиланням на реквізити відповідних документів, якщо ці документи не приєднуються до примірника такого правочину.

4.6. При посвідченні нотаріусом правочинів щодо відчуження майна від імені особи, у якій немає чоловіка або дружини (неодружена /неодружений, удова/удівець), відчужувач подає відповідну заяву, у якій також зазначається, що майно, яке є предметом цього правочину, не є спільною сумісною власністю. Нотаріус доводить зміст такої заяви до відома другого учасника правочину та зазначає про це в його тексті. Така заява повинна виходити особисто від відчужувача, а в разі вчинення правочину через представника - від представника, якщо відчужувач надав йому право при оформленні правочину подавати від його імені заяву про належність йому (відчужувачу) майна на праві особистої приватної власності.

4.7. На підтвердження того факту, що майно набуто одним із подружжя під час окремого проживання з другим з подружжя у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин, подається копія рішення суду, що набрало законної сили, про визнання особистою приватною власністю одного з подружжя майна, що є предметом цього договору.

5. Реалізація переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності

5.1. У разі якщо один з учасників спільної часткової власності продає належну йому частку в спільній власності іншій особі, нотаріус повинен упевнитись у тому, що продавець у письмовій формі повідомив усіх інших учасників спільної часткової власності (як фізичних, так і юридичних осіб) про свій намір продати свою частку іншій особі із зазначенням ціни та інших умов, на яких продається ця частка.

5.2. Доказом повідомлення учасників спільної часткової власності про подальший продаж частки в спільному майні є або свідоцтво, видане нотаріусом, про передачу їм заяви продавця, або заява учасників спільної часткової власності про відмову від здійснення права переважної купівлі частки майна, що продається (із зазначенням ціни та інших умов продажу цієї частки). Справжність підпису на заяві має бути засвідчена нотаріально.

5.3. Заява учасника спільної часткової власності про відмову від права переважної купівлі може бути викладена на окремому стандартному білому аркуші паперу з одночасною реєстрацією в журналі реєстрації вхідних документів або на спеціальному бланку нотаріальних документів (за бажанням зазначеного учасника).

5.4. Якщо вказана заява передана особисто учаснику спільної часткової власності нотаріусом, який посвідчує договір, то свідоцтво про передачу заяви не видається, при цьому примірник заяви з написом нотаріуса про її вручення додається до примірника договору купівлі-продажу частки відчужуваного майна, який залишається в матеріалах нотаріальної справи.

При одержанні від учасників спільної часткової власності письмової відповіді на повідомлення про продаж ця відповідь додається до примірника договору, що залишається у матеріалах нотаріальної справи.

5.5. Правила, викладені у цьому пункті, не застосовуються при посвідченні договорів довічного утримання (догляду); спадкового договору; дарування; ренти (якщо майно передається безоплатно); пожертви, міни; міни частки майна або відчуження частки майна, виділеної за згодою співвласників чи за рішенням суду, а також у разі продажу частки у праві власності на майно з публічних торгів (аукціону).

5.6. Якщо решта учасників спільної часткової власності відмовиться від здійснення права переважної купівлі або не здійснить цього права щодо нерухомого майна протягом одного

місяця, а щодо іншого майна - протягом десяти днів з дня одержання повідомлення про намір і умови продажу, то нотаріус після одержання заяви про відмову або після спливу встановленого терміну може посвідчити договір купівлі-продажу частки спільного майна іншій особі.

5.7. Договір купівлі-продажу частки спільного майна іншій особі може бути посвідчений нотаріусом за наявності відомостей про те, що учасники спільної часткової власності відмовились одержати надіслані на їх адресу заяви продавця про його намір продати свою частку. Про цю обставину повинна свідчити зроблена на зворотному повідомленні відмітка органу зв'язку.

5.8. Договір купівлі-продажу частки спільного майна іншій особі може бути посвідчений також у разі, якщо адреса інших учасників спільної часткової власності невідома. На підтвердження цього повинен бути наданий документ відповідного компетентного органу (довідкової служби, адресно-довідкового бюро тощо).

5.9. Заява учасника спільної часткової власності про відмову від права переважної купівлі або фактична відмова учасника спільної часткової власності, який протягом встановленого строку не здійснив свого права на переважну купівлю, дійсна протягом трьох місяців. Цей строк обчислюється з дня подання заяви про відмову від права переважної купівлі або з дня, наступного за останнім днем зазначеного місячного (десятиденного) терміну.

У разі посвідчення договору купівлі-продажу частки спільного майна за більшу ціну порівняно з тією, що була запропонована в переданому повідомленні, але з дотриманням інших визначених умов, подання доказів повторного повідомлення учасників спільної часткової власності не вимагається.

5.10. У тексті договору про відчуження частки майна вказуються арифметичні (у простих дробах) частки.

Про відчуження частки майна, право власності на яке підлягає державній реєстрації, нотаріус робить відмітку на правовстановлюючому документі, якщо такий документ повертається відчужувачу.

6. Порядок володіння та користування спільним майном або конкретними його частинами та укладення договорів про визначення розміру часток, зміну розміру часток, а також виділення частки в натурі

6.1. У договорі про відчуження власником частки майна за бажанням сторін може бути встановлено порядок володіння та користування конкретними його частинами відповідно до розміру частки кожного з співвласників.

6.2. У договорі про відчуження одним з учасників спільної часткової власності належної йому частки майна порядок володіння та користування конкретними його частинами може бути вказаний лише за наявності відповідного договору між учасниками спільної часткової власності про порядок володіння та користування майном або за їх письмовою згодою чи за наявності судового рішення про порядок володіння та користування майном (конкретними його частинами).

6.3. Договір про порядок володіння та користування спільним майном або конкретними його частинами, крім того, може бути оформлений шляхом складання самостійного документа, який є невід'ємною частиною правовстановлюючого документа (при укладанні договору щодо порядку володіння та користування майном, яке підлягає реєстрації).

6.4. Договір може бути укладений між усіма учасниками спільної часткової власності або між кількома з них. В останньому випадку необхідна письмова згода всіх учасників спільної часткової власності про встановлення порядку володіння та користування майном або конкретними його частинами.

6.5. При посвідченні самостійних (без посвідчення договору про відчуження) договорів про порядок володіння та користування майном, право на яке підлягає державній реєстрації, вимагається правовстановлюючий документ. Правовстановлюючий документ після його огляду повертається власникові, а в тексті правочину зазначаються найменування цього документа, номер і дата його видачі та найменування юридичної особи, що його видала.

6.6. Учасники спільної часткової власності вправі укласти договори про визначення розміру часток, зміну розміру часток, а також виділення частки в натурі (поділу).

6.7. Договір про визначення часток, зміну розміру часток є невід'ємною частиною правовстановлюючого документа. При цьому нотаріус або підшиває один примірник такого договору до правовстановлюючого документа, або вчиняє на цьому документі службову відмітку щодо посвідчення договору про визначення, зміну розміру часток.

6.8. Договори про виділ частки в натурі майна (поділ), право власності на яке підлягає реєстрації, посвідчуються нотаріусом на підставі документів, що встановлюють право власності на таке майно.

6.9. Одночасно з посвідченням договору про виділ частки в натурі (поділ) житлового будинку, будівлі або споруди нотаріусом посвідчується договір про виділ частки в натурі на місцевості земельної ділянки. Для посвідчення останнього разом з іншими документами нотаріусу подається нотаріально посвідчений договір про спільну часткову власність на земельну ділянку.

6.10. Укладення договору про виділ частки в натурі припиняє спільну часткову власність для особи (осіб), частка якої виділяється за цим договором. Укладення договору про поділ спільного майна припиняє спільну власність для усіх співвласників. У посвідчувальному написі нотаріусом зазначається про необхідність реєстрації прав за цим договором у порядку, встановленому чинним законодавством.

6.11. Якщо між учасниками спільної часткової власності виникають спори щодо визначення, зміни розміру часток, а також виділу частки спільного майна в натурі (поділу), нотаріус відмовляє у вчиненні такої нотаріальної дії і роз'яснює заінтересованим особам їх право звернутися до суду для вирішення цих спорів.

7. Зміна або розірвання нотаріально посвідченого договору

7.1. Договір сторін про зміну або розірвання нотаріально посвідченого договору здійснюється шляхом складання окремого договору.

7.2. Договір про зміну або розірвання договору підписується сторонами і посвідчується нотаріусом. На всіх наданих нотаріусу примірниках основного договору проставляється відмітка про його зміну або розірвання, у якій зазначаються номер за реєстром та дата посвідчення договору про зміну або розірвання, проставляється нотаріусом підпис і скріплюється його печаткою.

7.3. Якщо нотаріус, який посвідчив договір, позбавлений можливості посвідчити договір про його зміну або розірвання (у разі смерті, заміщення нотаріуса, у разі неможливості виконання ним своїх обов'язків, припинення нотаріусом діяльності, передачі документів до державного нотаріального архіву або з будь-яких інших причин), договір про зміну або розірвання договору може

бути посвідчений іншим нотаріусом. При цьому таким нотаріусом складається додатковий примірник договору, який направляється ним за місцем зберігання договору, що змінюється або розривається. Сторонам договору нотаріус роз'яснює про повернення правостановлюючого документа за місцем зберігання примірника договору, що розірваний.

7.4. Якщо договір про розірвання договору про відчуження нерухомого майна посвідчується після державної реєстрації договору про відчуження, нотаріус виготовляє витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, де перевіряє відсутність (наявність) заборони відчуження або арешту, відсутність (наявність) реєстрації іпотеки.

Відсутність або наявність податкової застави та інших застав нотаріусом перевіряється за даними Державного реєстру обтяжень рухомого майна, про що виготовляються відповідні витяги.

7.5. Розірвання договорів, предметом яких є майно, що перебуває у податковій заставі, здійснюється за письмовою згодою відповідного податкового органу.

7.6. У разі одержання рішення суду про визнання нотаріально посвідченого договору недійсним нотаріус проставляє про це відмітку на примірнику договору, який зберігається в матеріалах нотаріальної справи, долучивши до нього копію рішення суду, а також проставляє відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій і, при можливості, на всіх інших примірниках договору.

7.7. Правостановлюючий документ повертається відчужувачу майна.

7.8. Державне мито чи плата за посвідчення договору про відчуження майна при його зміні або розірванні сторонам не повертається.

Глава 2. Посвідчення правочинів про відчуження та заставу майна

1. Документи, що подаються нотаріусу при вчиненні правочину про відчуження та заставу майна

1.1. Правочини щодо відчуження та застави майна, право власності на яке підлягає реєстрації, посвідчуються за умови подання документів, що підтверджують право власності (довірчої власності) на майно, що відчужується або заставається, та, у передбачених законодавством випадках, документів, що

підтверджують державну реєстрацію прав на це майно в осіб, які його відчужують.

1.2. Право власності на житловий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, інші будівлі і споруди, що відчужуються, може бути підтверджено, зокрема, одним з таких документів або їх дублікатів: нотаріально посвідченим договором купівлі-продажу, пожертви, довічного утримання (догляду), ренти, дарування, міни, спадковим договором; свідоцтвом про придбання арештованого нерухомого майна з публічних торгів (аукціонів); свідоцтвом про придбання заставленого майна на аукціоні (публічних торгах); свідоцтвом про право власності на об'єкти нерухомого майна; свідоцтвом про право на спадщину; свідоцтвом про право власності на частку в спільному майні подружжя; договором про поділ спадкового майна; договором про припинення права на утримання за умови набуття права на нерухоме майно; договором про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно; договором про виділення частки в натурі (поділ); іпотечним договором, договором про задоволення вимог іпотекодержателя, якщо умовами таких договорів передбачено передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки; рішенням суду; договором купівлі-продажу, зареєстрованим на біржі, укладеним відповідно до вимог законодавства, за наявності відмітки на ньому про реєстрацію відповідних прав тощо.

1.3. Право довірчої власності підтверджується договором управління майном.

1.4. Право власності на земельну ділянку посвідчується державним актом, а на земельну ділянку, набуту у власність із земель приватної власності без змін її меж, цільового призначення, посвідчується цивільно-правовою угодою щодо відчуження земельної ділянки, укладеною в порядку, встановленому законом, у разі набуття права власності на земельну ділянку за такою угодою; свідоцтвом про право на спадщину.

1.5. Право власності на земельну частку (пай) фізичних осіб, евакуйованих із зони відчуження, які відселені із зони безумовного (обов'язкового) або зони гарантованого добровільного відселення, а також фізичних осіб, що самостійно переселилися з територій, які зазнали радіоактивного забруднення і які на момент евакуації, відселення або самостійного переселення були членами

колективних або інших сільськогосподарських підприємств, а також пенсіонерів з їх числа, які проживають у сільській місцевості, може бути підтверджене трудовою книжкою члена колективного або іншого сільськогосподарського підприємства чи нотаріально засвідченим витягом з неї за наявності в ній відповідного запису.

1.6. Доказом факту евакуації фізичних осіб із зони відчуження, відселення або їх самостійного переселення та членства в колективному або іншому сільськогосподарському підприємстві є довідки, видані обласними державними адміністраціями за місцем евакуації, відселення чи самостійного переселення про їх:

евакуацію, відселення чи самостійне переселення з територій, що зазнали радіоактивного забруднення;

членство в колективному або іншому сільськогосподарському підприємстві, яке розміщувалося на території, що зазнала радіоактивного забруднення.

1.7. Крім правовстановлюючого документа на житловий будинок, квартиру садибу та інше нерухоме майно, якщо воно підлягає реєстрації, долучається витяг із Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

У разі коли витяг із Реєстру прав власності на нерухоме майно містить інформацію про те, що майно, яке підлягає відчуженню, зведене, добудоване, перебудоване чи переплановане власником самочинно, нотаріус вимагає подання рішення органу місцевого самоврядування про дозвіл здійснити перебудову, прибудову, перепланування. У разі відсутності такого рішення нотаріус відмовляє в посвідченні договору відчуження житлового будинку, власником якого здійснено таку перебудову, прибудову, переобладнання.

1.8. Якщо з поданих нотаріусу документів випливає, що житловий будинок, будівля, споруда тощо збудовані (або будуються) на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, нотаріус відмовляє в посвідченні договору відчуження житлового будинку та іншого нерухомого майна.

1.9. З метою перевірки відсутності прав малолітніх та неповнолітніх дітей, недієздатних чи обмежено дієздатних осіб на користування відчужуваними житловим будинком, квартирою, кімнатою або їх частиною нотаріус вимагає подачі йому довідки про склад сім'ї житлово-експлуатаційної організації, квартального

комітету або іншого уповноваженого органу з питань реєстрації місця проживання.

1.10. У разі виявлення з поданих відчужувачем документів, що право власності або право користування відчужуваним житловим будинком, квартирою, кімнатою або їх частиною мають малолітні або неповнолітні діти або недієздатні чи обмежено дієздатні особи, нотаріус повинен витребувати у відчужувача дозвіл органу опіки та піклування на вчинення такого правочину у формі витягу з рішення відповідної районної, районної у містах Києві та Севастополі державної адміністрації, відповідного виконавчого органу міських, районних у містах, сільських, селищних рад.

1.11. У разі посвідчення правочину, спрямованого на відчуження земельної ділянки, нотаріус перевіряє відсутність (наявність) обмежень (обтяжень) такої земельної ділянки. Перехід права власності на земельну ділянку не припиняє встановленого обмеження (обтяження). Про встановлене обмеження (обтяження) та його зміст нотаріус зазначає в тексті договору.

1.12. При посвідченні правочинів відчуження земельних ділянок у випадках, встановлених Законом України „Про оцінку земель”, нотаріус вимагає надати йому документи про грошову оцінку відчужуваної земельної ділянки.

Під час проведення операцій з продажу (обміну) фізичними особами об'єктів нерухомості у значеннях, наведених у Податковому кодексі України, а також в інших випадках, визначених законодавством України, нотаріус посвідчує відповідний договір за наявності оціночної вартості такого нерухомого майна, яка визначена суб'єктом оціночної діяльності - суб'єктом господарювання приватної форми власності, виключним видом діяльності якого є оцінка для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства (у тому числі правочинів, що підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації), який отримав сертифікат суб'єкта оціночної діяльності за напрямом оцінки для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства, та інформація про якого включена до Державного реєстру оцінювачів та суб'єктів оціночної діяльності за напрямом оцінки для цілей оподаткування

та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства.

1.13. Для посвідчення договору про передачу права власності на земельну ділянку на користь органу державної влади або органу місцевого самоврядування нотаріусу подаються також заява власника земельної ділянки та рішення органів місцевого самоврядування або органів виконавчої влади про згоду на одержання права власності на таку земельну ділянку.

1.14. У разі наявності заборони правочин про відчуження майна, обтяженого боргом, посвідчується лише у разі згоди кредитора і набувача на переведення боргу на набувача.

1.15. Передача в іпотеку об'єктів незавершеного будівництва здійснюється шляхом передачі в іпотеку прав на земельну ділянку, на якій розташований об'єкт незавершеного будівництва, об'єктів незавершеного будівництва та майнових прав на них.

1.16. Обтяження об'єкта незавершеного будівництва іпотекою підлягає державній реєстрації у встановленому законодавством порядку.

1.17. Після завершення будівництва будівля (споруда), житловий будинок або житлова квартира залишається предметом іпотеки відповідно до іпотечного договору.

1.18. Правочини про відчуження або заставу (іпотеку) майна, яке передано за договором управління, посвідчуються нотаріусом за наявності письмової згоди установника управління.

Справжність підпису на заяві установника управління про згоду на укладання таких правочинів повинна бути засвідчена в нотаріальному порядку.

1.19. При приватизації майна державних підприємств шляхом його викупу, продажу на аукціоні, за конкурсом між продавцем і покупцем укладається відповідний договір купівлі-продажу, що підлягає нотаріальному посвідченню.

Укладання таких договорів здійснюється з дотриманням вимог чинного законодавства про приватизацію.

2. Підготовка до посвідчення правочину про відчуження та заставу майна

2.1. При підготовці до посвідчення правочинів про відчуження або заставу нерухомого майна нотаріусом перевіряється відсутність заборони відчуження або арешту майна за даними Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

2.2. Договори про відчуження або заставу нерухомого та рухомого майна посвідчуються нотаріусом після перевірки відсутності податкової застави.

2.3. Договори про відчуження майна (майнових прав) платником податків, активи якого перебувають у податковій заставі, посвідчуються за умови письмової згоди відповідного податкового органу.

2.4. При укладенні вказаних договорів нотаріус перевіряє відсутність обтяження нерухомого майна іпотекою за даними Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

У разі наявності обтяження іпотекою на укладання вищевказаних договорів вимагається згода іпотекодержателя, якщо це не заборонено іпотечним договором.

2.5. У разі оформлення заставної перехід права власності на предмет іпотеки не допускається до повного задоволення вимоги за заставною.

2.6. При підготовці до посвідчення правочину про відчуження житлового будинку, стороною в якому є фізична особа та будівництво якого не закінчено і здійснюється з використанням коштів місцевих бюджетів, перевіряється наявність рішення виконавчого комітету місцевої ради або відповідної місцевої державної адміністрації про згоду на таке відчуження.

2.7. Якщо рішенням суду або договором про задоволення вимог іпотекодержателя передбачено право іпотекодержателя на продаж предмета іпотеки будь-якій особі-покупцеві, посвідчення таких договорів здійснюється за загальними правилами посвідчення договорів відчуження.

Для посвідчення такого договору іпотекодержатель зобов'язаний за тридцять днів до укладення договору купівлі-продажу письмово повідомити іпотекодавця та всіх осіб, які мають зареєстровані в установленому законом порядку права чи вимоги на предмет іпотеки, про свій намір укласти такий договір. Іпотекодержатель має документально підтвердити нотаріусу, що він повідомив осіб, які мають зареєстровані в установленому законом порядку права чи вимоги на предмет іпотеки, відповідно до витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

2.8. Особи, які виявили бажання придбати предмет іпотеки (відмовитися від права купівлі), повинні в тридцятиденний строк з дня одержання повідомлення щодо наміру продажу письмово

повідомити іпотекодержателя або нотаріуса про свій намір. Особа набуває переважне право на придбання предмета іпотеки в іпотекодержателя з дня отримання іпотекодержателем повідомлення про згоду на купівлю предмета іпотеки.

Якщо в установлений строк відповідь на повідомлення від осіб, які мають право переважної купівлі предмета іпотеки, не надійшла, нотаріус вправі посвідчити договір купівлі-продажу предмета іпотеки будь-якій іншій особі на розсуд іпотекодержателя.

2.9. Якщо особа, яка висловила згоду придбати предмет іпотеки, ухиляється або з інших причин не вчиняє дій до укладення договору купівлі-продажу предмета іпотеки з іпотекодержателем протягом п'яти днів після закінчення тридцятиденного строку, встановленого для надання такої згоди, вона втрачає право на придбання предмета іпотеки. Це право переходить до інших осіб, які висловили намір придбати предмет іпотеки, відповідно до пріоритету їх прав і вимог.

2.10. Якщо повідомлень про згоду на придбання предмета іпотеки надійшло декілька, право на придбання предмета іпотеки в іпотекодержателя належить особі, яка має вищий пріоритет своїх зареєстрованих прав чи вимог.

2.11. Нотаріус має право посвідчити договір купівлі-продажу предмета іпотеки іншій особі за наявності відомостей про те, що інші особи, які мають зареєстровані в установленому законодавством порядку права чи вимоги на предмет іпотеки, відмовились одержати надіслані на їх адресу повідомлення про намір продати предмет іпотеки. Про цю обставину повинна свідчити зроблена на зворотному повідомленні відмітка органу зв'язку.

2.12. Договір купівлі-продажу предмета іпотеки сторонній особі може бути посвідчений також у разі, якщо адреси інших осіб, які мають зареєстровані в установленому законом порядку права чи вимоги на предмет іпотеки, невідомі. На підтвердження цього факту повинен бути поданий документ відповідного компетентного органу (довідкової служби, адресного бюро тощо).

2.13. Ціна продажу предмета іпотеки має бути встановлена за згодою між іпотекодержателем та іпотекодавцем. У разі недосягнення згоди щодо ціни продажу предмет іпотеки здійснюється за ціною, не нижчою за встановлену незалежною оцінкою, що підтверджується відповідним актом про оцінку.

2.14. Підставою для припинення іпотеки та зняття заборони відчуження предмета іпотеки у випадку укладення договору купівлі-продажу є заява іпотекодержателя.

2.15. Договір купівлі-продажу предмета іпотеки є правовою підставою для реєстрації права власності покупця на нерухоме майно, що було предметом іпотеки.

3. Посвідчення правочинів про передачу права власності на земельну ділянку

3.1. При посвідченні договору викупу земельної ділянки (у разі відсутності на ній житлового будинку, споруди та іншого нерухомого майна, насаджень), що перебуває у приватній власності, для суспільних потреб нотаріус вимагає подання відповідного рішення органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування. При посвідченні такого договору нотаріус роз'яснює власникові земельної ділянки зміст статті 146 Земельного кодексу України та статті 350 Цивільного кодексу України, про що зазначається в тексті договору.

3.2. Для посвідчення правочину про передачу права власності на земельну ділянку нотаріусу, крім документів, передбачених підпунктом 1.4 пункту 1 глави 2 цього розділу, подаються заява власника земельної ділянки та рішення органів місцевого самоврядування або органів виконавчої влади про згоду на одержання права власності на таку земельну ділянку.

3.3. При посвідченні договору про відчуження земельної ділянки як самостійного об'єкта цивільних правовідносин нотаріус перевіряє відсутність (наявність) обмежень (обтяжень) за даними Державного земельного кадастру. Перехід права власності на земельну ділянку не припиняє встановленого обмеження (обтяження). Про встановлене обмеження (обтяження) та його зміст нотаріус зазначає в тексті договору.

3.4. При посвідченні правочинів про перехід права власності на житловий будинок, будівлю або споруду нотаріус роз'яснює сторонам зміст статті 377 Цивільного кодексу України щодо переходу права власності або права користування на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення.

3.5. У разі якщо власник земельної ділянки, яка розташована всередині єдиного масиву, що використовується спільно

власниками земельних ділянок чи іншими особами для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, виявляє бажання використовувати належну йому земельну ділянку самостійно, він може обміняти її на іншу земельну ділянку на межі цього або іншого масиву. Обмін земельними ділянками здійснюється за згодою їх власників відповідно до закону та посвідчується нотаріально.

4. Посвідчення договорів про відчуження об'єктів незавершеного будівництва

4.1. Договір відчуження об'єкта незавершеного будівництва може бути укладено за умови, що право власності на нього зареєстровано органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно.

У разі здійснення продажу об'єкта незавершеного будівництва органом приватизації нотаріусу подаються такі документи:

копія наказу Фонду державного майна України про включення об'єкта незавершеного будівництва до переліку об'єктів державної власності, що підлягають приватизації;

копія наказу державного органу приватизації про прийняття рішення про приватизацію об'єкта;

копія наказу державного органу приватизації про затвердження висновку про вартість об'єкта;

акт обстеження об'єкта незавершеного будівництва (опис об'єкта);

витяг з інформації про продаж об'єкта, опублікованої в офіційних друкованих виданнях державних органів приватизації;

копія затвердженого органами приватизації протоколу про проведення аукціону або протоколу засідання конкурсної комісії;

довіреність на право представництва інтересів державних органів приватизації.

4.2. При посвідченні договору про відчуження об'єкта незавершеного будівництва нотаріусові подається витяг про державну реєстрацію прав, виданий органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно, разом з документом, на підставі якого проводиться будівництво (дозвіл на виконання будівельних робіт, декларація про початок виконання будівельних робіт, будівельний паспорт тощо), та документ, що підтверджує право на земельну ділянку.

4.3. У разі переходу права власності на земельну ділянку, на якій розташовано відчужуваний об'єкт незавершеного будівництва, така відмітка проставляється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06.05.2009 № 439 „Про деякі питання посвідчення права власності на земельну ділянку”.

4.4. Для посвідчення договору відчуження об'єкта незавершеного будівництва нотаріус виготовляє витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, який залишається у справах нотаріуса.

4.5. У разі переходу права власності на земельну ділянку, на якій розташовано відчужуваний об'єкт незавершеного будівництва, зміст договору відчуження має викладатися з дотриманням відповідних норм Земельного кодексу України, а для посвідчення правочину нотаріусові також подаються документи, передбачені підпунктом 1.4 пункту 1 глави 2 цього розділу.

4.6. У договорі відчужуваного об'єкта незавершеного будівництва його характеристика наводиться з урахуванням інформації, зазначеної у витязі з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

4.7. Посвідчення договорів про відчуження об'єктів незавершеного будівництва здійснюється нотаріусом з дотриманням загальних вимог законодавства, що застосовується при відчуженні нерухомого майна.

4.8. Посвідчення договорів про безоплатну передачу в приватну власність громадян незавершених будівництвом будинків садибного типу, що споруджувалися (споруджуються) за рахунок коштів Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення, здійснюється нотаріусом на підставі рішення обласної або районної державної адміністрації за місцем переселення з дотриманням вимог Положення про порядок передачі у приватну власність громадян незавершених будівництвом будинків садибного типу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.97 № 637.

4.9. Нотаріус відмовляє у посвідченні договору відчуження об'єкта незавершеного будівництва, придбаного шляхом приватизації, та земельної ділянки, на якій розташований цей об'єкт (стаття 19 Закону України „Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва”). При цьому нотаріус роз'яснює

сторонам, що договір про відчуження може бути посвідчений після завершення будівництва, введення об'єкта в експлуатацію.

5. Посвідчення договорів застави

5.1. Сторонами договору застави (заставадавець і заставадержателем) можуть бути фізичні, юридичні особи та держава.

5.2. Заставадавець при заставі майна може бути його власник (сам боржник чи третя особа - майновий поручитель), який має право відчужувати заставлене майно на підставах, передбачених законом, а також особа, якій власник в установленому порядку передав майно і право застави на це майно.

5.3. Заставадержателем земельних ділянок сільськогосподарського призначення та прав на них (оренди, емфітевзису) можуть бути лише банки.

5.4. При посвідченні договору застави/іпотечного договору нотаріус має встановити, чи належить предмет застави до майна, яке може передаватися в забезпечення виконання зобов'язання.

5.5. Предметом застави може бути будь-яке майно (зокрема річ, цінні папери, майнові права), що може бути відчужене заставадавець і на яке може бути звернене стягнення, у тому числі майно, яке заставадавець набуде після виникнення застави (майбутній урожай, приплід худоби тощо).

5.6. Об'єкт незавершеного будівництва може бути переданий в іпотеку після державної реєстрації права власності.

5.7. Предметом іпотечного договору можуть бути права оренди земельної ділянки, права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).

5.8. Предметом іпотеки може бути право оренди чи користування нерухомим майном, яке надає орендарю чи користувачу право будувати, володіти та відчужувати об'єкт нерухомого майна. Відповідно до вимог статті 5 Закону України „Про іпотеку” для цілей цього Закону таке право оренди чи користування нерухомим майном вважається нерухомим майном.

5.9. Договором застави/іпотечним договором може бути встановлено, що право застави на річ, яка є предметом застави, не поширюється на її приналежність.

5.10. Оцінка майна проводиться у випадках, встановлених законодавчими актами України, міжнародними угодами, на підставі договору, а також на вимогу однієї із сторін угоди та за згодою сторін.

Проведення оцінки майна є обов'язковим у випадках застави державного та комунального майна, відчуження державного та комунального майна способами, що не передбачають конкуренцію покупців у процесі продажу, або у разі продажу одному покупцю, визначення збитків або розміру відшкодування, під час вирішення спорів та в інших випадках, визначених законодавством або за згодою сторін.

5.11. Іпотечні договори щодо прав на земельні ділянки: права оренди земельної ділянки, права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій) - посвідчуються нотаріусом після ознайомлення з документами, що підтверджують ці права (договори оренди, емфітевзису, суперфіцію).

5.12. Іпотечні договори, предметом іпотеки за якими є нерухомість, що належить третім особам і стане власністю іпотекодавця після укладання такого договору, посвідчуються з дотриманням загальних правил. Нотаріусові також мають бути подані документи, що підтверджують виникнення правовідносин іпотекодавця та третьої особи.

5.13. Договори про наступну заставу вже заставленого майна можуть посвідчуватися за наявності згоди попередніх заставодержателів, якщо інше не передбачено законом і попередніми договорами застави.

5.14. Посвідчення договорів застави та іпотечних договорів здійснюється за відсутності податкової застави, що перевіряється нотаріусом за даними відповідного реєстру інформаційних систем.

5.15. Передача в заставу/іпотеку майна, що перебуває у податковій заставі, здійснюється з дозволу відповідного органу державної податкової служби та з дотриманням вимог статті 92 Податкового кодексу України. Посвідчення договору застави/іпотечного договору щодо майна (майнових прав), що перебуває під арештом, не допускається.

5.16. Договір застави/іпотечний договір та договір, що обумовлює основне зобов'язання (кредитний договір, договори

позики, купівлі-продажу, лізингу тощо), можуть бути оформлені та нотаріально посвідчені у вигляді одного документа. Такий документ за формою і змістом повинен відповідати вимогам, встановленим у статті 12 Закону України „Про заставу”, статті 18 Закону України „Про іпотеку”, а також вимогам, встановленим законодавством для основного зобов'язання.

5.17. Будівля (споруда), включаючи об'єкт незавершеного будівництва, що розташована на земельній ділянці, яка належить іпотекодавцю на праві власності, передається в іпотеку разом із земельною ділянкою, на якій вона розташована.

5.18. Якщо в іпотеку передається земельна ділянка, на якій розташовані будівлі (споруди), включаючи об'єкти незавершеного будівництва, які належать іпотекодавцю на праві власності, така земельна ділянка підлягає передачі в іпотеку разом з цими будівлями (спорудами).

5.19. Передача в іпотеку нерухомого майна, що є об'єктом права державної чи комунальної власності і закріплене за відповідною юридичною особою на праві господарського відання, здійснюється після отримання у встановленому законодавством порядку згоди органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, до сфери господарського відання якого належить відповідна державна чи комунальна юридична особа.

5.20. Іпотечний договір, предметом іпотеки за яким є майнові права на нерухомість, будівництво якої не завершено, посвідчується нотаріусом на підставі документів, що підтверджують наявність цих майнових прав. Іпотекодавцем за таким іпотечним договором може бути забудовник - особа, яка організовує спорудження нерухомості для власних потреб чи для передачі її у власність іншим особам, або особа, власністю якої стане ця нерухомість після завершення будівництва. При посвідченні таких договорів нотаріус роз'яснює іпотекодержателю його обов'язок після закінчення будівництва зареєструвати в установленому законом порядку обтяження прав власника на збудовану нерухомість.

5.21. У разі зміни в процесі будівництва характеристик нерухомості, яка є предметом іпотеки (зміна площі нерухомості, зміна планування приміщень тощо), нотаріус на підставі документа, який підтверджує право власності на нерухомість, зобов'язаний зробити відмітку на примірнику іпотечного договору,

що належить іпотекодержателю. При цьому нотаріус не має права вимагати додаткових документів та згоди іпотекодавця.

5.22. Майно, що перебуває у спільній власності, може бути передано в заставу тільки за згодою всіх співвласників. Згода на передачу майна в іпотеку має бути нотаріально оформленою.

5.23. Передача в заставу/іпотеку цілого об'єкта, що належить кільком співвласникам, які зазначені у правовстановлюючому документі, здійснюється за умови підписання договору застави/іпотеки усіма учасниками спільної власності, які виступають як майнові поручителі заставодавця.

5.24. Передача в заставу/іпотеку цілого об'єкта, право у спільній власності на який належить кільком особам, які, проте, не всі вказані у правовстановлюючому документі, здійснюється за наявності згоди всіх інших учасників спільної власності. Справжність підпису на заяві, якою надається згода на передачу майна в іпотеку, засвідчується нотаріально.

5.25. Майно, що перебуває у спільній частковій власності (частки, паї), може бути самостійним предметом застави за умови виділення його в натурі (земельної ділянки - на місцевості) та, у разі якщо це передбачено законом, реєстрації права власності щодо виділеної частки як на окремий об'єкт нерухомості.

5.26. Одночасно з посвідченням договору про іпотеку нотаріус, якщо це передбачено договором, за заявою іпотекодержателя накладає заборону на відчуження предмета іпотеки.

5.27. Текст договору застави/іпотечного договору має відповідати загальним вимогам, встановленим законодавством.

5.28. У разі домовленості про перехід до іпотекодержателя права власності на передане в іпотеку нерухоме майно нотаріус роз'яснює сторонам, що права і вимоги інших осіб на це нерухоме майно, зареєстровані в установленому законом порядку, залишаються дійсними.

5.29. У разі надання нотаріусові угоди про внесення змін до основного договору посилання на неї відображається у тексті договору про внесення змін та/чи доповнень до договору застави (іпотечного договору).

Зміни і доповнення до іпотечного договору підлягають нотаріальному посвідченню. Угода про внесення змін та доповнень до інших договорів застави вчинюється з дотриманням вимог статті 654 Цивільного кодексу України.

У правочині, яким встановлюються зміни і доповнення до договору застави, зазначається про те, що він є невід'ємною частиною договору, який змінюється (доповнюється).

Унесення змін до договору застави/іпотечного договору не допускається у разі припинення забезпеченого заставою зобов'язання, заміни зобов'язання іншим зобов'язанням, що виникло після укладення договору застави, включення іпотеки до іпотечного пулу, наявності заставної тощо.

Відомості про зміну умов обтяження нерухомого майна іпотекою підлягають державній реєстрації у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно у встановленому законодавством порядку.

6. Посвідчення договорів про відчуження транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів

6.1. Договори про відчуження транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів (далі – транспортні засоби) посвідчуються за умови подання документів, які підтверджують право власності цього майна на ім'я відчужувачів, та перевірки відсутності обтяжень за даними Державного реєстру обтяжень рухомого майна. У разі перебування транспортних засобів у податковій заставі договір про їх відчуження посвідчується за умови письмової згоди відповідного податкового органу.

6.2. Не допускається посвідчення договорів відчуження автомобілів, безоплатно переданих (або проданих на пільгових умовах) інвалідам відповідними органами праці та соціального захисту населення.

6.3. Нотаріус посвідчує договір відчуження рухомого майна, у тому числі транспортних засобів, за наявності оціночної вартості такого рухомого майна, визначеної суб'єктом оціночної діяльності за напрямом для цілей оподаткування.

6.4. При посвідченні договорів відчуження транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів нотаріус роз'яснює набувачу необхідність реєстрації транспортного засобу протягом десяти діб після придбання.

7. Посвідчення договору довічного утримання (догляду)

7.1. Договори довічного утримання (догляду) посвідчуються нотаріусом за усним зверненням заінтересованих у вчиненні цієї нотаріальної дії осіб: відчужувача та набувача.

Відчужувачем у договорі довічного утримання (догляду) може бути фізична особа незалежно від її віку та стану здоров'я.

Набувачем майна за договором довічного утримання (догляду) може бути повнолітня дієздатна фізична особа або юридична особа.

7.2. Договори довічного утримання (догляду) посвідчуються нотаріусами з дотриманням загальних правил посвідчення договорів відчуження.

7.3. Якщо відчужувачем є один із співвласників майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, договір довічного утримання (догляду) може бути посвідчений після визначення частки цього співвласника у спільному майні або визначення порядку користування цим майном між співвласниками.

7.4. У разі коли предметом договору довічного утримання (догляду) є майно, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, такий договір укладається за наявності згоди обох з подружжя.

7.5. При посвідченні договору довічного утримання (догляду) накладається заборона відчуження майна в установленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору.

7.6. У тексті договору довічного утримання (догляду) обов'язково зазначається, що набувач майна зобов'язаний надавати відчужувачеві довічно матеріальне забезпечення, а також усі види догляду (опікування) з їх конкретизуванням або без такого, та визначається грошова оцінка матеріального забезпечення відчужувача, яка встановлюється за згодою сторін.

7.7. У разі зобов'язання набувача забезпечити відчужувача або третю особу житлом у будинку (квартирі), який (яка) йому переданий(а) за договором довічного утримання (догляду), у тексті договору зазначається конкретно визначена частина помешкання, у якій відчужувач або третя особа має право проживати.

7.8. У разі смерті фізичної особи - набувача за договором довічного утримання (догляду) при відсутності у неї спадкоємців або при відмові їх від договору довічного утримання (догляду) нотаріус за письмовою заявою відчужувача припиняє дію цього договору, про що на всіх його примірниках робить відповідний напис з посиланням на статтю 757 Цивільного кодексу України. Факт смерті набувача підтверджується свідоцтвом державного органу реєстрації актів цивільного стану про смерть.

7.9. У разі ліквідації юридичної особи - набувача за умови відсутності у неї правонаступників нотаріус на підставі витягу з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України та письмової заяви відчужувача припиняє дію договору довічного утримання (догляду).

7.10. Відчужувачу повертається приєднаний до примірника договору довічного утримання (догляду) первинний правостановлюючий документ на майно або його дублікат, який міститься у матеріалах нотаріальної справи. Разом з листом нотаріуса про припинення дії договору довічного утримання (догляду) цей правостановлюючий документ (або його дублікат) подається відповідному реєструвальному органу для переереєстрації.

7.11. На всіх примірниках договору нотаріус робить відповідний напис про припинення дії договору з посиланням на статтю 758 Цивільного кодексу України.

7.12. Обов'язки набувача за договором довічного утримання (догляду) переходять до тих спадкоємців, до яких перейшло право власності на майно, що було передано відчужувачем.

7.13. Розірвання договору довічного утримання за згодою сторін, у тому числі внесення змін до договору, оформлюється нотаріусом за правилами, викладеними у пункті 8 глави 1 цього розділу.

7.14. На підставі договору про розірвання договору довічного утримання (догляду) або внесення до нього змін щодо заміни речі, яка була передана за договором, на іншу річ, переходу прав та обов'язків за цим договором до спадкоємців (правонаступників) набувача майна нотаріус уносить відповідні зміни до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

8. Посвідчення спадкового договору

8.1. Спадкові договори посвідчуються нотаріусом за зверненням заінтересованих осіб: набувача і відчужувача.

8.2. Спадкові договори, предметом яких є нерухоме майно, посвідчуються нотаріусом з дотриманням загальних правил посвідчення договорів відчуження.

8.3. При посвідченні спадкових договорів правила забезпечення реалізації права купівлі частки у праві спільної часткової власності не застосовуються.

8.4. Правовстановлюючий документ на майно після його огляду нотаріусом повертається власнику майна (відчужувачу), а в тексті договору зазначаються назва цього документа, номер і дата його видачі та найменування юридичної особи, яка його видала.

8.5. Якщо предметом спадкового договору є майно, яке підлягає державній реєстрації, нотаріус у тексті договору зазначає про необхідність реєстрації права власності у відповідному органі реєстрації після смерті відчужувача.

8.6. Подружжя має право укласти спадковий договір щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності.

Спадковим договором подружжя може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором.

8.7. На майно, яке є предметом спадкового договору, нотаріус накладає заборону відчуження у встановленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору.

8.8. У разі смерті відчужувача на підставі свідоцтва органу цивільного стану про смерть нотаріус знімає заборону відчуження.

8.9. Після смерті відчужувача нотаріусу повертається правовстановлюючий документ на нерухоме майно, що було предметом договору, який приєднується до примірника спадкового договору, що зберігається у справах нотаріуса.

На повернутому примірнику правовстановлюючого документа нотаріус робить відмітку про перехід права власності до набувача у зв'язку зі смертю відчужувача за спадковим договором.

8.10. У разі смерті фізичної особи-набувача або ліквідації юридичної особи - набувача за спадковим договором дія договору припиняється, а на примірниках договору за письмовою заявою відчужувача нотаріус вчиняє відповідний напис.

8.11. Відомості про припинення дії договору та зняття заборони відчуження майна, яке є предметом спадкового договору, нотаріус вносить до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

8.12. Відомості про спадкові договори підлягають обов'язковому внесенню до Спадкового реєстру в порядку, передбаченому Положенням про Спадковий реєстр.

9. Посвідчення договору ренти

9.1. Договір ренти посвідчується нотаріусом з дотриманням загальних правил посвідчення договорів відчуження.

9.2. Якщо договором ренти встановлено, що одержувач ренти передає майно у власність платника ренти за плату, до відносин сторін щодо передачі майна застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, а якщо майно передається безоплатно - положення про договір дарування. У цьому разі правила статті 362 Цивільного кодексу України не застосовуються.

9.3. Текст договору ренти обов'язково повинен містити:
найменування сторін за договором;
предмет договору;
умови, на яких майно передається під виплату ренти;
форму та розмір ренти;
строки виплати ренти;
відповідальність платника за прострочення ренти;
визначення права платника безстрокової ренти на відмову від договору ренти;
визначення права одержувача безстрокової ренти на розірвання договору ренти;
визначення ризику випадкового знищення або пошкодження майна, що передається під виплату ренти.

9.4. Платник ренти має право відчужувати майно, передане йому під виплату ренти, лише за письмовою згодою одержувача ренти. У цьому випадку в тексті договору відчуження майна, яке передане під виплату ренти, крім істотних умов договору відчуження, обов'язково зазначається про перехід обов'язків платника ренти до нового набувача, а також інші істотні умови договору ренти.

Глава 3. Посвідчення заповіту, внесення змін до нього та його скасування

1. Порядок складення заповіту

1.1. Нотаріус посвідчує заповіти фізичних осіб з повною цивільною дієздатністю, у тому числі подружжя, які складені відповідно до вимог статей 1233-1257 Цивільного кодексу України та особисто подані нотаріусу.

1.2. Посвідчення заповіту через представників не допускається.

1.3. У заповіті зазначаються місце і час складення заповіту, дата та місце народження заповідача.

1.4. Заповіт особисто підписує заповідач.

1.5. При посвідченні заповіту від заповідача не вимагається подання доказів, які підтверджують його право на майно, що заповідається.

1.6. Нотаріус посвідчує заповіт, який написаний заповідачем власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів.

1.7. Нотаріус може на прохання особи записати заповіт з її слів власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів.

У цьому разі заповіт має бути вголос прочитаний заповідачем і підписаний ним, про що зазначається перед його підписом.

1.8. Якщо заповідач унаслідок фізичної вади, хвороби або з будь-яких інших причин не може власноручно підписати заповіт, за дорученням заповідача він може бути підписаний іншою фізичною особою.

1.9. Фізична особа, на користь якої заповідається майно, не вправі підписувати заповіт за заповідача.

1.10. Нотаріус при посвідченні заповіту зобов'язаний роз'яснити заповідачу зміст статті 1241 Цивільного кодексу України про право на обов'язкову частку у спадщині та зміст статті 1307 Цивільного кодексу України щодо нікчемності заповіту на майно, яке є предметом спадкового договору.

1.11. На бажання заповідача, а також у випадках, якщо заповідач через фізичні вади не може сам прочитати заповіт, посвідчення заповіту має відбуватись не менше ніж при двох свідках.

Свідками можуть бути особи з повною цивільною дієздатністю.

Свідками не можуть бути: нотаріус; особи, на користь яких складено заповіт; члени сім'ї та близькі родичі спадкоємців за заповітом; особи, які не можуть прочитати або підписати заповіт.

Текст заповіту має містити відомості про особи свідків, а саме: прізвище, ім'я, по батькові кожного з них, дату народження, місце проживання, реквізити паспорта чи іншого документа, на підставі якого було встановлено особу свідка.

Свідки, при яких посвідчено заповіт, зачитують його вголос та ставлять свої підписи на ньому.

2. Вимоги до змісту заповіту

2.1. Заповіт має бути складений так, щоб розпорядження заповідача не викликало незрозумілостей чи суперечок після відкриття спадщини.

2.2. Нотаріус перевіряє, чи не містить заповіт розпоряджень, що суперечать вимогам законодавства.

2.3. За заповітом майно може бути заповідане тільки у власність.

2.4. Заповідач може покласти на спадкоємця, до якого переходить, зокрема, житловий будинок, квартира або інше рухоме чи нерухоме майно, зобов'язання надати іншій особі право користування цим майном або певною його частиною.

2.5. Заповідач може обумовити виникнення права на спадщину в особи, яка призначена у заповіті, наявністю певної умови, як пов'язаної, так і не пов'язаної з її поведінкою (наявність інших спадкоємців, проживання у певному місці, народження дитини, здобуття освіти тощо).

2.6. Умова, визначена у заповіті, є нікчемною, якщо вона суперечить закону або моральним засадам суспільства.

2.7. До заповіту може бути включено розпорядження немайнового характеру (наприклад, визначення місця і форми здійснення ритуалу поховання заповідача, бажання призначити опіку над неповнолітнім, виконання дій, спрямованих на здійснення певної суспільно корисної мети тощо).

3. Посвідчення секретного заповіту

3.1. Нотаріуси посвідчують секретні заповіти, не ознайомлюючись з їх змістом.

3.2. Нотаріус повинен роз'яснювати заповідачу, що текст заповіту має бути викладений таким чином, щоб розпорядження заповідача не викликало неясностей чи суперечок після відкриття спадщини.

3.3. Секретний заповіт подається нотаріусу особою, що його склала, у заклеєному конверті. На конверті має бути особистий підпис заповідача. Якщо підпис на конверті проставлений заповідачем не в присутності нотаріуса, заповідач повинен особисто підтвердити, що підпис на конверті зроблений ним.

3.4. Нотаріус ставить на конверті, у якому міститься секретний заповіт, посвідчувальний напис про посвідчення та прийняття на зберігання секретного заповіту, скріплює його печаткою і в присутності заповідача поміщає його в інший конверт та опечатує.

На конверті зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, дата народження заповідача і дата прийняття на зберігання цього заповіту.

3.5. Секретний заповіт приймається нотаріусом на зберігання без складання опису.

4. Оголошення секретного заповіту

4.1. Нотаріус, у якого зберігається секретний заповіт, у разі одержання інформації про відкриття спадщини та подання свідоцтва про смерть заповідача призначає день оголошення змісту заповіту.

4.2. Про день та час оголошення змісту заповіту нотаріус повідомляє членів сім'ї та родичів спадкодавця, якщо їх місця проживання йому відомі, або робить про це повідомлення в друкованих засобах масової інформації.

4.3. Нотаріус у присутності заінтересованих осіб та двох свідків відкриває конверт, у якому зберігався заповіт, та оголошує його зміст.

4.4. Про оголошення заповіту складається протокол, який підписують нотаріус та свідки.

4.5. У протоколі зазначаються: дата, час та місце складання протоколу про оголошення секретного заповіту; дата посвідчення та прийняття на зберігання секретного заповіту; прізвище, ім'я, по батькові осіб, присутніх при оголошенні, у тому числі свідків; відомості про повідомлення осіб, які не з'явились на оголошення секретного заповіту, або відомості про повідомлення в друкованих засобах масової інформації; стан заповіту (наприклад, наявність закреслених місць, поправок або інших недоліків); стан конверта, у якому знаходився заповіт, а також записується весь текст заповіту.

4.6. Якщо неможливо визначити справжню волю заповідача, нотаріусом у протоколі відтворюється витлумачений спадкоємцями текст заповіту та відомості про досягнення (чи недосягнення) між спадкоємцями згоди щодо тлумачення тексту заповіту.

4.7. У тексті протоколу відображається попередження нотаріусом свідків про відповідальність за шкоду, заподіяну ними внаслідок розголошення відомостей, що стали їм відомі у зв'язку з оголошенням секретного заповіту.

4.8. У протоколі можуть бути зазначені й інші істотні обставини оголошення заповіту.

4.9. Секретний заповіт після його оголошення залишається в матеріалах нотаріальної справи.

4.10. Якщо заінтересована особа, належним чином повідомлена про день оголошення секретного заповіту, на оголошення не з'явиться, нотаріус оголошує зміст секретного заповіту тим особам, які з'явилися.

4.11. У разі з'явлення заінтересованої особи після оголошення заповіту нотаріус ознайомлює її з протоколом оголошення секретного заповіту, про що робить відповідну відмітку, яка підписується також цією особою.

5. Зберігання секретних заповітів

5.1. Секретні заповіти зберігаються в окремому пакеті в залізних шафах чи сейфах.

5.2. Не допускається підшивання секретних заповітів до їх оголошення в окремі наряди.

6. Порядок скасування чи зміни заповіту

6.1. Нотаріус, завідувач державного нотаріального архіву при одержанні заяви про скасування чи зміну заповіту, а також за наявності нового заповіту, який скасовує чи змінює раніше складений заповіт, роблять про це відмітку на примірнику заповіту, що зберігається у справах нотаріуса, у державному нотаріальному архіві, і відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій та в алфавітній книзі обліку заповітів.

6.2. Якщо заповідач подасть примірник заповіту, що є у нього, то напис про зміну чи скасування заповіту робиться і на цьому примірнику, після чого він разом із заявою (коли заповіт скасовується заявою) додається до примірника, що зберігається у справах нотаріуса, у державному нотаріальному архіві.

6.3. Справжність підпису на заяві про скасування або зміну заповіту має бути нотаріально засвідчена.

6.4. Заповіт подружжя може бути скасований кожним з подружжя лише за життя обох з подружжя.

6.5. Нотаріус, якому під час посвідчення заповіту стало відомо про наявність раніше складеного заповіту, повідомляє про вчинену нотаріальну дію державний нотаріальний архів, нотаріуса чи орган місцевого самоврядування, де зберігається примірник раніше посвідченого заповіту.

7. Порядок скасування секретного заповіту

7.1. Нотаріус, завідувач державного нотаріального архіву при одержанні заяви про скасування секретного заповіту, а також за наявності нового заповіту роблять про це відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій та в алфавітній книзі обліку заповітів.

7.2. Якщо заповідач подасть примірник свідоцтва про посвідчення та прийняття на зберігання секретного заповіту, то напис про скасування заповіту робиться і на цьому примірнику, після чого він разом із заявою (коли заповіт скасований заявою) додається до примірника свідоцтва, що зберігається у справах нотаріуса, у державному нотаріальному архіві.

7.3. У разі скасування секретного заповіту за заявою заповідача нотаріус повертає заповідачу підписаний ним конверт, у якому зберігається секретний заповіт.

7.4. Справжність підпису заповідача на заяві про скасування секретного заповіту має бути нотаріально засвідчена.

8. Державна реєстрація заповіту

Відомості про заповіти підлягають обов'язковій державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, установленому Положенням про Спадковий реєстр, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 07.07.2011 № 1810/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11.07.2011 за № 831/19569.

Глава 4. Посвідчення довіреностей, припинення та скасування довіреностей

1. Звернення до нотаріуса за посвідченням довіреності

1.1. Довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами.

1.2. Нотаріуси посвідчують довіреності, складені від імені однієї або кількох осіб, на ім'я однієї особи або кількох осіб за усним зверненням довірителя.

2. Вимоги до змісту довіреності

2.1. У довіреності мають бути чітко визначені юридичні дії, які належить вчинити представнику.

Дії, які належить вчинити представнику, мають бути правомірними, конкретними та здійсненними.

2.2. Довіреність від імені кількох осіб може бути посвідчена на вчинення юридичних дій для досягнення спільної мети.

2.3. Довіреність на вчинення правочину, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто довірителем, нотаріусом не посвідчується.

2.4. У довіреності на укладання договору дарування обов'язково зазначаються прізвище, ім'я, по батькові або повне найменування обдаровуваного. У разі невиконання такої умови довіреність є нікчемною.

2.5. У тексті довіреності мають бути зазначені місце і дата її складання (підписання), прізвища, імена, по батькові (повне найменування для юридичної особи), місце проживання (місцезнаходження - для юридичної особи) представника і особи, яку представляють, а в необхідних випадках і посади, які вони займають. У довіреностях, що видаються на вчинення правочинів щодо розпорядження майном, також зазначається реєстраційний номер облікової картки платника податків довірителя (податковий номер). У довіреностях, виданих на ім'я адвокатів, можуть зазначатися їх статус та членство в адвокатському об'єднанні (якщо адвокат є членом адвокатського об'єднання).

3. Визначення строку дії довіреності

3.1. Строк, на який може бути видана довіреність, визначається відповідно до статті 247 Цивільного кодексу України. Якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до припинення її дії.

3.2. Строк дії довіреності зазначається словами та визначається роками, місяцями, тижнями, днями і не може бути визначений настанням будь-якої події.

3.3. Довіреність, у якій не зазначена дата її вчинення, є нікчемною.

4. Передача повноважень за нотаріально посвідченими довіреностями, переданими телеграфом

4.1. Повноваження за нотаріально посвідченими довіреностями можуть бути передані телеграфом.

4.2. Телеграма-довіреність складається з тексту довіреності та посвідчувального напису з розшифруванням підпису нотаріуса і його печатки.

5. Посвідчення довіреності, виданої в порядку передоручення

5.1. Довіреність, видана в порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню після подання основної довіреності, у якій застережене право на передоручення, або після подання доказів того, що представник за основною довіреністю примушений до цього обставинами для охорони інтересів особи, яка видала довіреність.

5.2. При посвідченні довіреності в порядку передоручення нотаріус роз'яснює представнику довірителя вимоги статті 240 Цивільного кодексу України.

5.3. У довіреності, виданій у порядку передоручення, не допускається передавання повіреній особі права на передоручення.

5.4. Довіреність, видана в порядку передоручення, не може містити в собі більше прав, ніж їх передано за основною довіреністю.

5.5. Строк дії довіреності, виданої за передорученням, не може перевищувати строку дії основної довіреності, на підставі якої вона видана.

5.6. У довіреності, виданій у порядку передоручення, мають бути вказані дата і місце посвідчення основної довіреності, та реєстровий номер, найменування нотаріального округу, прізвище, ім'я та по батькові нотаріуса, який її посвідчив, прізвище, ім'я, по батькові і місце проживання особи, якій видана основна довіреність, і особи, якій вона передоручає свої повноваження.

5.7. На основній довіреності робиться відмітка про передоручення.

Копія основної довіреності додається до примірника довіреності, що залишається у матеріалах нотаріальної справи.

5.8. При наступному посвідченні довіреності, виданої за передорученням тим самим нотаріусом, копія основної довіреності не залишається.

На примірнику такої довіреності, що залишається у справах нотаріуса, робиться відмітка із зазначенням реквізитів довіреності, виданої у порядку передоручення, до якої прикріплено копію основної довіреності.

6. Порядок скасування довіреності

6.1. Особа, яка видала довіреність, за винятком безвідкличної, може у будь-який час скасувати довіреність або довіреність, видану в порядку передоручення.

6.2. Нотаріус, завідувач державного нотаріального архіву при одержанні заяви про скасування довіреності або передоручення робить про це відмітку на примірнику довіреності, що зберігається у справах нотаріуса, у державному нотаріальному архіві, і відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій.

6.3. Якщо особа, яка видала довіреність, подасть примірник довіреності, що є у неї, напис про скасування довіреності або передоручення робиться і на цьому примірнику, після чого він разом із заявою додається до примірника, що зберігається у справах нотаріуса, в державному нотаріальному архіві.

6.4. Повідомлення особи, яка видала довіреність, представника, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність, про скасування довіреності може бути оформлено нотаріусом згідно з цим Порядком шляхом передавання відповідної заяви.

7. Реєстрація посвідчення довіреності (припинення її дії)

Посвідчені нотаріусами довіреності, а також передоручення за ними, припинення їх дії підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей у порядку, установленому Положенням про Єдиний реєстр довіреностей, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 28.12.2006 № 111/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28.12.2006 за № 1378/13252.

Глава 5. Інші правочини

1. Посвідчення договорів управління майном

1.1. Установником управління може бути лише власник майна, яке передається в управління.

1.2. У разі якщо власником майна, яке передається в управління, є фізична особа, місцеперебування якої невідоме, або особа, визнана безвісно відсутньою, установником управління є орган опіки та піклування за останнім відомим постійним місцем проживання такої особи. У цьому разі для посвідчення договору управління майном нотаріусу подається рішення суду про визнання особи безвісно відсутньою, рішення відповідного органу виконавчої влади про встановлення управління майном, яке належить таким особам, із зазначенням всіх істотних умов, які

необхідно включити до договору, довіреність про уповноваження представника органу виконавчої влади або органу опіки та піклування на підписання договору управління майном.

1.3. Управителем майна за договором управління може бути суб'єкт підприємницької діяльності. Дані про документи, що підтверджують статус осіб як суб'єктів підприємницької діяльності, зазначаються нотаріусом у тексті договору. Засвідчені в установленому порядку фотокопії цих документів долучаються до примірника договору, що залишається у справах нотаріуса.

1.4. Не можуть бути управителями майна за договором управління вигодонабувач (особа, яка має право за умовами договору набувати вигоди від майна, переданого в управління), органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим або органи місцевого самоврядування, якщо інше не встановлено законом.

1.5. Договір управління майном повинен містити такі істотні умови: перелік майна, що передається в управління; розмір і форму плати за управління майном.

1.6. Договором управління майном може бути передбачений строк його дії. При цьому нотаріус роз'яснює сторонам договору, що в разі невизначення строку, на який він укладається, договір вважається укладеним на п'ять років.

1.7. Установник управління може також надати управителю право доручати іншій особі (замісникові) вчиняти від його імені дії, необхідні для управління майном, про що зазначається в тексті договору.

1.8. Припинення дії договору управління майном на бажання сторін здійснюється на підставі укладеного між ними відповідного договору. У цьому випадку сторонами договору нотаріусу повертається примірник договору управління майном, який долучається до примірника договору, що зберігається у справах нотаріуса.

1.9. У разі відмови однієї із сторін від договору управління майном (відмови вигодонабувача від одержання вигоди за договором, відмови управителя або установника управління від договору управління майном у зв'язку з неможливістю управителя здійснювати управління майном) до припинення його дії нотаріусу подаються докази про повідомлення іншої сторони договору про намір припинити дію договору. У такому випадку дія договору

припиняється після спливу трьох місяців з дня одержання другою стороною відповідного повідомлення. Повідомлення другої сторони про відмову від договору може бути вчинено шляхом передачі заяви.

1.10. Якщо від договору управління майном відмовляється установник управління з іншої причини, ніж неможливість управителем здійснювати управління майном, припинення дії договору відбувається лише за письмовою згодою управителя за умови виплати йому плати, передбаченої договором.

1.11. Одержавши повідомлення однієї із сторін або рішення суду про закінчення строку дії договору, про загибель майна, переданого в управління, про смерть фізичної особи - вигодонабувача або ліквідацію юридичної особи - вигодонабувача, якщо інше не встановлено договором (у разі якщо особа вигодонабувача збігається з особою установника управління (власника майна)), визнання управителя недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності або смерті, визнання установника управління банкрутом, нотаріус на підставі відповідних документів припиняє договір управління майном, про що робить відповідні відмітки на всіх примірниках договору та відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій.

2. Посвідчення шлюбного договору

2.1. Особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжя мають право за власним бажанням укласти договір щодо вирішення питань життя сім'ї (шлюбний договір), яким регулюються майнові відносини між подружжям, у тому числі визначаються їхні майнові права та обов'язки як батьків.

2.2. Шлюбний договір укладається в письмовій формі в трьох оригінальних примірниках і нотаріально посвідчується.

2.3. У разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.

2.4. Шлюбний договір, укладений до реєстрації шлюбу, набирає чинності в день реєстрації шлюбу, а шлюбний договір, укладений подружжям, - у день його нотаріального посвідчення, про що має бути зазначено в тексті договору.

2.5. У шлюбному договорі може бути встановлено загальний строк його дії, а також строки тривалості окремих прав та обов'язків, а також може бути встановлена чинність договору або окремих його умов і після припинення шлюбу.

2.6. Шлюбний договір може включати положення про порядок зміни його умов. Одностороння зміна умов шлюбного договору та одностороння відмова від шлюбного договору не допускаються. Зміни до шлюбного договору можуть бути внесені подружжям шляхом укладання відповідного договору, який підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню.

2.7. Шлюбний вік жінок та чоловіків встановлено статтею 22 Сімейного кодексу України. У разі зниження шлюбного віку до реєстрації шлюбу шлюбний договір укладається неповнолітніми за письмовою заявою їх батьків або піклувальника, справжність підпису яких засвідчується нотаріусом з дотриманням вимог цього Порядку.

2.8. Шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки, а також можуть бути визначені майнові права та обов'язки подружжя як батьків. Сторони у шлюбному договорі можуть визначити правовий режим майна, яке дружина, чоловік передають для використання на спільні потреби сім'ї; правовий режим майна, подарованого подружжю у зв'язку з реєстрацією шлюбу; порядок користування житлом. Сторони можуть домовитись у шлюбному договорі про зміну правового режиму майна, набутого в шлюбі, та визначити його як особисте майно одного із подружжя або на особисте майно одного із подружжя поширити режим спільного майна подружжя. Шлюбним договором може регулюватися порядок користування одним із подружжя житловим приміщенням, яке належить іншому з подружжя, а також проживання у житловому приміщенні, яке є їхньою спільною власністю, їхніх родичів.

3. Посвідчення договорів найму або позички будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремих частин), найму (оренди) або позички транспортних засобів, договорів лізингу

3.1. Договори найму або позички будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремих частин) строком на три роки і більше, а також договори найму (оренди) транспортного засобу за участю фізичної особи підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню.

3.2. Посвідчення договорів найму або позички будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремих частин) провадиться за місцезнаходженням майна або за місцем реєстрації однієї із сторін договору.

{Абзац перший підпункту 3.2 пункту 3 глави 5 розділу II із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства юстиції № 1951/5 від 26.12.2012}

Договори про найм (оренду) або позичку транспортного засобу посвідчуються нотаріусами незалежно від місця їх реєстрації.

3.3. При посвідченні договору про найм або позичку будівель, інших споруд (їх частин), належних фізичним та юридичним особам на праві власності, нотаріус вимагає для огляду правостановлюючий документ про належність наймодавцю (позичкодавцю) майна, що здається в найм (позичку).

3.4. На бажання сторін у тексті договору найму (позички) будівлі, іншої капітальної споруди вказуються розмір земельної ділянки, яка передається наймачеві (користувачу), та умови користування нею. На підтвердження права власності нотаріус може витребувати у наймодавця (позичкодавця) правостановлюючий документ на земельну ділянку.

3.5. Посвідчуючи договори про найм будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремих частин), нотаріус роз'яснює сторонам зміст статті 796 Цивільного кодексу України та про необхідність державної реєстрації прав на об'єкт нерухомого майна у відповідному органі державної реєстрації за місцем розташування такого об'єкта.

3.6. При укладанні згаданих договорів наймодавець (орендодавець, позичкодавець) зобов'язаний повідомити наймача (орендаря, користувача) про всі права третіх осіб на майно, що передається у найм (оренду, позичку).

3.7. При посвідченні договору найму (оренди) або позички транспортного засобу нотаріус вимагає для огляду документ про реєстрацію транспортного засобу за фізичною чи юридичною особою (свідоцтво про реєстрацію, технічний паспорт тощо), а у випадку, коли транспортний засіб не підлягає реєстрації або коли реєстраційне посвідчення не є свідченням права власності на транспортний засіб, - документ, що підтверджує набуття наймодавцем права власності на нього (договори тощо).

3.8. Договори піднайму або договір позички майна, яке є предметом укладеного договору позички, посвідчуються нотаріусами за наявності згоди наймодавця (позичкодавця) про передачу майна в піднайм (наступну позичку).

3.9. Строк дії договору піднайму (наступної позички) не може перевищувати строку договору найму (позички).

3.10. У разі смерті фізичної особи або ліквідації юридичної особи - наймача (орендаря, користувача) за заявою наймодавця (орендодавця, позичкодавця) договір найму (оренди, позички) припиняє свою дію, про що нотаріус робить відповідний напис на всіх примірниках договору та в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій.

3.11. Факт смерті наймача (орендаря, користувача) підтверджується свідоцтвом про смерть або витягом з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про смерть, факт ліквідації юридичної особи підтверджується витягом з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців про державну реєстрацію припинення юридичної особи.

3.12. Договори лізингу транспортних засобів за участю фізичної особи посвідчуються нотаріусами з дотриманням загальних правил посвідчення договорів найму (оренди) та з урахуванням особливостей, установлених Цивільним кодексом України та Законом України „Про фінансовий лізинг”.

3.13. Копії поданих для огляду правостановлюючих документів, а також документів, що підтверджують право власності на транспортний засіб, оформлені відповідно до вимог глави 7 розділу I цього Порядку, залишаються в справах приватного нотаріуса (державної нотаріальної контори).

4. Посвідчення договорів між подружжям, батьками дитини, а також особами, які проживають однією сім'єю

4.1. Укладання одним із подружжя зі сторонньою особою договорів купівлі-продажу, міни, дарування, ренти, довічного утримання (догляду), застави, спадкового договору щодо своєї частки у спільній сумісній власності подружжя можливе лише за умови її визначення або виділу в натурі.

4.2. Посвідчення нотаріусом договорів, визначених у підпункті 4.1 цього пункту, здійснюється з дотриманням цього Порядку щодо посвідчення правочинів стосовно розпорядження часткою у праві власності на нерухоме майно.

4.3. Договір про відчуження одним із подружжя на користь другого з подружжя своєї частки у праві спільної сумісної власності може бути посвідчений нотаріусом без визначення або виділу цієї частки.

4.4. Дружина і чоловік мають право на укладання договорів про поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності.

При укладенні договору про поділ майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, сторони можуть відступити від засад рівності часток подружжя.

4.5. Договір про поділ майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, може бути посвідчений нотаріусом незалежно від розірвання шлюбу.

4.6. Договір про поділ житлового будинку, квартири, іншого нерухомого майна, а також про виділ нерухомого майна дружині, чоловікові зі складу усього майна подружжя підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню.

4.7. За домовленістю між подружжям нотаріусом може бути посвідчений договір про надання утримання одному з них.

Договір про надання утримання одному з подружжя має визначати умови надання утримання, строки та розмір утримання.

За домовленістю сторін утримання може надаватись як у натуральній, так і у грошовій формі.

4.8. При посвідченні договору про утримання нотаріусом перевіряється факт непрацездатності того з подружжя, на користь якого укладається угода.

Непрацездатними (за віком або за станом здоров'я) визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідами I, II, III груп, про що зазначається в тексті договору.

4.9. На утримання також матиме право той з подружжя, заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна та інші доходи якого не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом. Про встановлення цих обставин нотаріусом зазначається у тексті договору.

4.10. На примірнику договору про надання утримання, що залишається у матеріалах нотаріальної справи, робиться відмітка, у якій зазначаються реквізити документа, що підтверджує встановлені нотаріусом обставини для надання утримання.

4.11. У тексті договору нотаріусом зазначаються:
про роз'яснення змісту пункту 4 статті 77 Сімейного кодексу України;

можливість вчинення виконавчого напису нотаріусом у безспірному порядку у випадку невиконання умов договору про

надання утримання з посиланням на пункт 2 статті 78 Сімейного кодексу України.

4.12. Правила, визначені у цьому пункті, застосовуються також при посвідченні договорів між чоловіком та жінкою, які не перебувають у шлюбі між собою, але тривалий час проживали однією сім'єю, про надання утримання тому із них, хто став непрацездатним під час спільного проживання.

4.13. Договір про припинення права на утримання взамін набуття права власності на житловий будинок, квартиру чи інше нерухоме майно є договором відчуження, який підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню за усним зверненням заінтересованих осіб та державній реєстрації в порядку, установленому чинним законодавством.

4.14. При посвідченні договору про припинення права на утримання у зв'язку з одержанням одноразової грошової виплати нотаріусом перевіряється факт внесення на депозитний рахунок нотаріуса відповідної грошової суми.

На доказ внесення обумовленої сторонами суми на депозит нотаріусу для огляду подається квитанція про внесок, про що зазначається у тексті договору.

4.15. Батьки дитини мають право укласти між собою договір про сплату аліментів на дитину.

Умови договору про сплату аліментів на дитину мають визначати розмір, строки, а також порядок виплати та підстави цільового використання аліментів і не можуть порушувати права дитини, які встановлені Сімейним кодексом України.

4.16. При посвідченні договору про сплату аліментів на дитину нотаріусом роз'яснюється зміст пункту 2 статті 189 Сімейного кодексу України з одночасним зазначенням про це у тексті договору у частині можливості стягнення аліментів у безспірному порядку на підставі виконавчого напису у разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором.

4.17. Між батьками, один з яких проживає окремо від дитини, з дозволу органу опіки та піклування може бути укладений договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передаванням права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо).

4.18. Умовами договору може бути визначено набувачем права власності на нерухоме майно як саму дитину, так і дитину разом з

тим із батьків, з ким вона проживає, на праві спільної часткової власності на це майно.

4.19. Укладення та посвідчення договорів про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передаванням права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо) здійснюються з дотриманням вимог цього Порядку.

Глава 6. Посвідчення фактів

1. Звернення до нотаріуса за посвідченням фактів, що фізична особа є живою, що фізична особа перебуває у певному місці, та видача свідоцтва на підтвердження цих фактів

1.1. Нотаріус за усним зверненням фізичної особи посвідчує факт, що фізична особа є живою.

1.2. Нотаріус за усним зверненням фізичної особи посвідчує факт перебування її в певному місці.

1.3. Посвідчення факту, що фізична особа є живою, та факту перебування її в певному місці проводиться як при явці фізичної особи до нотаріуса, так і поза приміщенням, що є робочим місцем нотаріуса.

1.4. Факти, що малолітня дитина, недієздатна фізична особа є живою чи перебуває в певному місці, посвідчуються за усним зверненням її законних представників (батьків, усиновлювачів, опікуна).

1.5. Факти, що неповнолітня дитина, фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена, є живою чи перебуває в певному місці, посвідчуються за їх усним зверненням та за згодою на це законних представників (батьків, усиновлювачів, піклувальників), викладеною з дотриманням вимог цього Порядку щодо посвідчення правочинів за участю неповнолітніх, а також осіб, над якими встановлено піклування.

1.6. На підтвердження факту, що фізична особа є живою, та факту перебування фізичної особи в певному місці нотаріус видає заінтересованим особам, щодо яких було встановлено ці факти, відповідні свідоцтва.

2. Посвідчення часу пред'явлення документа

2.1. Нотаріус посвідчує час пред'явлення документа за усним зверненням заінтересованої особи.

2.2. Нотаріус особисто ознайомлюється зі змістом пред'явленого документа.

2.3. На підтвердження часу пред'явлення документів нотаріус вчиняє посвідчувальний напис на документі із зазначенням особи, що його пред'явила.

Глава 7. Засвідчення вірності копій документів і витягів з них, засвідчення справжності підписів на документах

1. Звернення до нотаріуса за засвідченням вірності копій документів і витягів з них

Засвідчення вірності копій документів і витягів з них здійснюється нотаріусом за усним зверненням заінтересованої особи.

2. Підготовка до засвідчення вірності копій документів і виписок з них

При підготовці до засвідчення вірності копій документів і виписок з них нотаріус зобов'язаний особисто звірити з оригіналом документа копію чи виписку з документа, вірність яких він засвідчує.

3. Умови засвідчення вірності копій документів

3.1. Нотаріуси засвідчують вірність копій документів, виданих юридичними особами, за умови, що ці документи не суперечать закону, мають юридичне значення і засвідчення вірності їх копій не заборонено законом.

3.2. Засвідчення копій офіційних документів, які видаються органами реєстрації актів цивільного стану і надалі використовуватимуться за кордоном, нотаріусами здійснюється лише після попередньої легалізації (консульської легалізації чи проставлення апостиля) оригіналів цих документів.

3.3. Вірність копії документа, виданого фізичною особою, засвідчується у тих випадках, коли справжність підпису фізичної особи на оригіналі цього документа засвідчена нотаріусом або посадовою особою відповідного органу місцевого самоврядування або за місцем роботи, навчання, проживання чи лікування фізичної особи.

3.4. Не допускається засвідчення вірності копії документа, на підставі якого відповідні установи видають оригінал документа (довідки про народження дитини, довідки про смерть тощо).

4. Умови засвідчення вірності копії з копії документа

4.1. Вірність копії з копії документа може бути засвідчена нотаріусом, якщо вірність копії засвідчена в нотаріальному порядку або якщо ця копія видана юридичною особою, що видала оригінал документа.

4.2. У випадку, якщо копія документа видана юридичною особою, що видала оригінал документа, вона має бути викладена на бланку юридичної особи з прикладенням печатки і з відміткою про те, що оригінал документа міститься в справах юридичної особи, яка видала документ.

4.3. Вірність копії з копії рішення суду (витяг з нього) може бути засвідчена нотаріусом за наявності відмітки про те, що це рішення набрало законної сили, і за наявності відмітки про те, що оригінал рішення міститься в справах суду, який видав документ.

5. Умови засвідчення вірності виписки з документа

5.1. Вірність виписки засвідчується згідно з пунктом 3 цієї глави. Вірність виписки може бути засвідчена у разі, коли її зроблено з документа, у якому міститься рішення кількох, не пов'язаних між собою питань.

5.2. Виписка має відтворювати повний текст частини документа з певного питання.

5.3. При виготовленні виписки з багатосторінкового документа обов'язково відтворюється текст першої та останньої сторінок, які надають можливість ідентифікувати документ, вірність виписки з якого засвідчується.

5.4. Фотокопія-витяг з багатосторінкового документа засвідчується за правилами засвідчення вірності копій з урахуванням положень, встановлених у підпункті 5.3 пункту 5 цієї глави, із зазначенням відомостей про загальну кількість сторінок, що містить оригінал документа, та переліку сторінок, з яких виготовлена така фотокопія-витяг, у посвідчувальному написі.

6. Умови засвідчення справжності підпису на документах

6.1. Нотаріус засвідчує справжність підпису на документах, зміст яких не суперечить закону і які не мають характеру правочинів та не містять у собі відомостей, що порочать честь і гідність людини.

6.2. Нотаріус, засвідчуючи справжність підпису, не посвідчує факти, викладені у документі, а лише підтверджує, що підпис зроблений певною особою.

6.3. На документі може бути засвідчена справжність підпису особи, що підписалась за іншу особу, яка не могла це зробити власноручно внаслідок фізичної вади, хвороби або з інших поважних причин. У цьому випадку нотаріус установлює особу як того, хто підписався, так і того, за кого ця особа підписалася.

Про причини, з яких фізична особа, заінтересована у вчиненні нотаріальної дії, не могла підписати документ, зазначається в посвідчувальному написі.

6.4. Нотаріус не може засвідчувати справжність підпису фізичної особи на документі, у якому стверджуються обставини, право посвідчення яких належить лише відповідному державному органу (час народження, шлюбу, смерті, наявність хвороби, інвалідності, права власності на майно тощо). Справжність підпису на зазначеному документі може бути засвідчена у випадку, якщо документ призначений для подання до компетентних органів іншої держави.

7. Засвідчення зразків підписів посадових осіб юридичних осіб на картках, що подаються до банків з метою відкриття рахунків

7.1. При засвідченні зразків підписів посадових осіб юридичних осіб на картках, що подаються до Національного банку України, комерційних банків з метою відкриття рахунків, нотаріус перевіряє обсяг правоздатності юридичної особи, справжність підписів посадових осіб та їх повноваження на право підпису.

7.2. На підтвердження повноважень на право підпису нотаріусу подаються копія наказу про призначення на посаду або копія протоколу про обрання посадової особи, довіреність на ім'я керівника, видана вищим органом управління юридичної особи, тощо.

8. Засвідчення справжності електронного цифрового підпису

За наявності технічних можливостей роботи з електронними документами нотаріус засвідчує справжність електронного цифрового підпису на документах за правилами, передбаченими чинним законодавством.

Глава 8. Засвідчення вірності перекладу

1. Звернення до нотаріуса за засвідченням вірності перекладу

1.1. Нотаріус засвідчує вірність перекладу документа за усним зверненням заінтересованої особи, а також за клопотанням заінтересованої особи при вчиненні іншої нотаріальної дії.

1.2. Нотаріус засвідчує вірність перекладу документа з однієї мови на іншу, якщо він знає відповідні мови, з яких або на які перекладається документ.

2. Засвідчення справжності підпису перекладача

2.1. Якщо нотаріус не знає відповідних мов (однієї з них), переклад документа може бути зроблено перекладачем, справжність підпису якого засвідчує нотаріус за правилами, передбаченими цим Порядком.

2.2. Перекладач разом з документом, що встановлює його особу, повинен надати документ, який підтверджує його кваліфікацію.

3. Засвідчення вірності перекладу, що вчинюється при вчиненні іншої нотаріальної дії

3.1. Якщо при вчиненні нотаріальної дії (посвідчення правочину, засвідчення вірності копії тощо) одночасно вчинюється й переклад на іншу мову, то переклад вміщується поруч з текстом документа на одній сторінці, розділеній вертикальною рисою таким чином, щоб оригінальний текст розташовувався з лівого боку, а переклад - з правого.

3.2. Переклад має бути зроблений з усього тексту документа, що перекладається, і закінчуватися підписами.

3.3. Під текстами оригіналу та перекладу вміщується підпис перекладача у разі здійснення перекладу перекладачем.

3.4. Посвідчувальний напис викладається під текстами документа і перекладу з нього.

3.5. Переклад, розміщений на окремому від оригіналу чи копії аркуші, прикріплюється до нього, прошнуровується і скріплюється підписом нотаріуса і його печаткою.

Глава 9. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна

1. Підстави вжиття заходів щодо охорони спадкового майна

1.1. Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями. Охорона спадкового майна триває до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини.

1.2. Нотаріус за місцем відкриття спадщини за заявою заінтересованих осіб або з власної ініціативи вживає заходів щодо охорони спадкового майна.

1.3. Заходи щодо охорони спадкового майна вживаються зазначеним нотаріусом або нотаріусом за місцезнаходженням майна, якому нотаріус, який веде спадкову справу, надіслав доручення.

2. Підготовчі дії нотаріуса перед вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна

2.1. Заява про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна реєструється в Книзі обліку заяв про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна та встановлення опіки над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або над майном фізичної особи, місцеперебування якої невідоме.

2.2. Перед вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна нотаріус вчиняє низку дій, які забезпечують повну охорону цього майна, а саме:

визначає місце відкриття спадщини, наявність спадкового майна, його склад та місцезнаходження;

перевіряє наявність спадкової справи за даними Спадкового реєстру. Якщо спадкова справа не заведена, нотаріус реєструє заяву про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна також і в Книзі обліку і реєстрації спадкових справ, заводить спадкову справу і реєструє її у Спадковому реєстрі;

з'ясовує, чи були вжиті попередні заходи щодо збереження спадкового майна. Якщо такі заходи були вжиті - то ким, коли і як (чи було приміщення опечатано, де знаходяться ключі від цього приміщення тощо);

повідомляє про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких йому відоме. Нотаріус може також зробити виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення у пресі;

про проведення опису майна спадкодавця нотаріус повідомляє житлово-експлуатаційні органи, а в разі необхідності - органи внутрішніх справ та інших заінтересованих осіб (кредитора);

якщо є підстави вважати, що спадщина може бути визнана відумерлою, нотаріус повинен повідомити відповідний орган місцевого самоврядування;

вживає заходів для залучення до участі в проведенні опису майна свідків (не менше двох). Свідками можуть бути будь-які незаінтересовані особи з повною цивільною дієздатністю.

2.3. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна здійснюється нотаріусом після отримання документів, що підтверджують факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини, але не пізніше наступного дня з дати надходження таких документів.

3. Опис спадкового майна

3.1. Опис спадкового майна проводиться за участю заінтересованих осіб (за бажанням) і не менше ніж двох свідків.

3.2. Присутність виконавця заповіту при здійсненні опису спадкового майна є обов'язковою.

3.3. В акті опису мають бути зазначені:

дата та час складання акта опису, а також прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, який проводить опис;

найменування державної нотаріальної контори або нотаріального округу, в якому зареєстрований приватний нотаріус;

дата одержання заяви про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна (повідомлення про орієнтовний склад спадкового майна) або доручення нотаріуса, яким заведено спадкову справу, про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна;

прізвище, ім'я, по батькові, адреса, а в необхідних випадках - місце роботи та посади осіб, які беруть участь в описі;

прізвище, ім'я, по батькові спадкодавця, дата його смерті, місце відкриття спадщини та місцезнаходження спадкового майна;

відомості про спадкоємців;

відомості про те, чи було опечатано приміщення до прибуття нотаріуса і ким, стан пломб та печаток, якщо приміщення опечатано;

опис спадкового майна з детальною характеристикою кожної речі окремо (колір, вага, номінал, розмір, сорт, марка, рік випуску, а для іноземної валюти - купюра, її номінал, вартість за курсом

Національного банку України тощо) та визначення їх вартості з урахуванням відсотка зносу.

3.4. У разі незгоди з оцінкою спадкоємці вправі запросити спеціаліста-експерта або оцінювача. Оплата праці спеціалістів (експертів, оцінювачів) здійснюється спадкоємцями.

3.5. На кожній сторінці акта опису підводиться підсумок кількості речей (предметів) та їх вартості, а після закінчення опису - загальний підсумок кількості речей (предметів) і їх вартості.

3.6. До акта опису включається все майно, яке є в будинку (квартирі) померлого.

3.7. Заяви сусідів та інших осіб про належність їм окремих речей заносяться до акта опису, а заінтересованим особам роз'яснюється порядок звернення до суду з позовом про виключення цього майна з акта опису.

3.8. Якщо проведення опису переривається або продовжується кілька днів, приміщення кожний раз опечатується нотаріусом. В акті опису робиться запис про причини і час припинення опису і його відновлення, а також про стан пломб і печаток при наступному розпечатуванні приміщення.

3.9. У кінці акта опису зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, рік народження охоронця, якому передано на зберігання майно, найменування документа, який посвідчує його особу, номер, дата видачі, найменування установи, що видала документ, місце проживання цієї особи.

3.10. Акт опису складається не менше ніж у трьох примірниках.

3.11. Усі примірники підписуються нотаріусом, заінтересованими особами, свідками та охоронцем, якому передано на зберігання спадкове майно.

3.12. Один примірник акта опису видається охоронцю спадкового майна.

4. Призначення охоронця спадкового майна

4.1. Охоронцем спадкового майна може бути призначено осіб з числа спадкоємців, опікунів над майном осіб, визнаних безвісно відсутніми або місцеперебування яких невідоме, або інших осіб, визначених спадкоємцями.

4.2. За наявності виконавця заповіту він призначається охоронцем усього спадкового майна, як заповіданого, так і не заповіданого.

4.3. За бажанням спадкоємців за законом у разі наявності виконавця заповіту нотаріус може призначити охоронцем майна, що спадкується за законом, із числа інших осіб.

4.4. Нотаріус попереджає охоронця та інших осіб, яким передано на зберігання спадкове майно, про кримінальну відповідальність у разі розтрати або його приховування, а також про матеріальну відповідальність за заподіяну шкоду.

5. Передача на зберігання окремих видів спадкового майна

5.1. Виявлені під час опису вибухові речовини і вибухові засоби, боєприпаси, зброя (холодна, вогнепальна, пневматична), спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії передаються нотаріусом за окремим описом до органу внутрішніх справ.

5.2. Якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна нотаріусом виявлені грошові суми (цінні папери), що залишилися після померлого, вони вносяться на відповідні рахунки для обліку депозитних сум нотаріуса чи до банківської установи, про що виписується відповідна квитанція. Квитанція підшивається до спадкової справи.

5.3. Зберігання спадкового майна в депозиті нотаріуса чи банківської установи здійснюється за рахунок спадкоємців.

5.4. Якщо під час опису виявлені золото, платина, срібло, метали іридієво-платинової групи у будь-якому вигляді, іноземна валюта і виражені в іноземній валюті або монетарних металах платіжні документи, вироби із срібла, монетарних металів, дорогоцінного каміння, а також дорогоцінне каміння і перли, вони здаються до банківської установи на зберігання за окремим описом.

5.5. Перед тим як передати зазначені цінності на зберігання до установи банку, нотаріус реєструє їх у Книзі обліку цінностей при вжитті заходів щодо охорони спадкового майна.

5.6. Ордени, медалі, нагрудні знаки, а також документи про нагородження за наявності спадкоємців залишаються у сім'ї спадкодавця.

5.7. За згодою спадкоємців державні нагороди можуть бути передані на тимчасове або постійне зберігання до музеїв. Державні нагороди передаються музеям на підставі рішення Комісії державних нагород та геральдики при Президентові України за наявності відповідного клопотання музейного закладу.

5.8. Передані до музеїв на постійне зберігання державні нагороди спадкоємцям померлого не повертаються.

5.9. У разі відсутності спадкоємців державні нагороди і документи про нагородження передаються на зберігання державі (стаття 18 Закону України "Про державні нагороди України").

5.10. Цінні рукописи, літературні твори, листи тощо, що мають історичне та наукове значення, включаються до акта опису та передаються на зберігання спадкоємцям. Якщо спадкоємців немає, нотаріус передає документи на зберігання за окремим описом до відповідних організацій (інститут, музей тощо) у порядку, передбаченому чинним законодавством.

5.11. При виявленні у складі спадкового майна об'єктів, які перебувають на державному обліку як пам'ятки історії і культури, нотаріус повідомляє про це відповідні органи охорони пам'яток історії та культури.

5.12. Ошадні книжки, заставні на речі спадкодавця, що знаходяться в ломбарді тощо, передаються на зберігання спадкоємцям, а якщо спадкоємців немає - зберігаються у нотаріуса.

6. Передача речей, що не мають цінності у зв'язку зі зносом

Якщо під час опису спадкового майна виявляться речі, які у зв'язку зі зносом не мають ніякої цінності, нотаріус за згодою спадкоємців або фінансового органу, якщо опис проводиться без участі спадкоємців, не включає до акта опису такі речі, а за окремим описом передає їх для знищення або на заготівельну базу утильсировини.

7. Передача на зберігання продуктів харчування

7.1. Якщо серед спадкового майна виявляться продукти харчування, нотаріус передає їх спадкоємцям.

7.2. Якщо опис проводиться без участі спадкоємців, продукти харчування довгострокового терміну зберігання передаються відповідним організаціям для реалізації.

7.3. Передавання проводиться за окремим актом, який підписує, крім нотаріуса та свідків, спадкоємець або представник організації, яким передані продукти харчування.

8. Дії нотаріуса у випадку неможливості вжиття заходів щодо охорони спадкового майна

Якщо вжити заходів до охорони спадкового майна неможливо (спадкоємці або інші особи, які проживали зі спадкодавцем, заперечують проти опису, не пред'являють майно для опису, майно

вивезене тощо), нотаріус складає акт і повідомляє про це заінтересованих осіб, а в необхідних випадках - фінансовий орган або прокурора.

9. Укладання договору на управління спадщиною

9.1. Якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна з'ясується, що у складі спадщини є майно, що потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних та юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту на підставі заяви заінтересованої особи укладає договір на управління спадщиною з цією особою.

9.2. Договір на управління спадщиною укладається нотаріусом з дотриманням вимог частини другої статті 212 Цивільного кодексу України.

9.3. Текст договору викладається без застосування спеціальних бланків нотаріальних документів згідно з актом опису спадкового майна, який є невід'ємною частиною договору (перелік цього майна може викладатися в тексті договору). Договір на управління спадщиною не реєструється в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій. Інформація про укладення договору на управління спадщиною заноситься до Книги обліку договорів на управління спадщиною.

9.4. При укладанні зазначеного договору нотаріус зобов'язаний пересвідчитись у тому, що це майно було власністю спадкодавця на момент відкриття спадщини, про що зазначається в тексті договору з посиланням на реквізити відповідного документа (за наявності).

10. Припинення дії договору на управління спадщиною

10.1. У разі надходження до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяви про прийняття спадщини нотаріус повідомляє особу, з якою укладений договір на управління спадщиною, про припинення дії договору.

10.2. У разі відсутності спадкоємців за законом і за заповітом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття спадщини ніким із спадкоємців, а також відмови від її прийняття укладений договір на управління спадщиною діє до ухвалення судом рішення про визнання спадщини відумерлою.

11. Виключення спадкового майна з акта опису

У разі одержання нотаріусом рішення суду про виключення майна з акта опису спадкового майна на цьому акті робиться

спеціальний напис, у якому зазначаються реквізити цього рішення, на підставі якого майно вилучено з акта опису, перелік вилучених предметів. Напис скріплюється підписом та печаткою нотаріуса. Копія рішення суду додається до матеріалів спадкової справи.

12. Строк, протягом якого триває охорона спадкового майна

12.1. Охорона спадкового майна триває до прийняття спадщини спадкоємцями, а якщо її не прийнято - до закінчення строку, встановленого цивільним законодавством України для прийняття спадщини.

12.2. Охорона спадкового майна може тривати після спливу шести місяців з дня відкриття спадщини, якщо до нотаріуса надійде заява про згоду на прийняття спадщини від осіб, для яких право спадкування виникає у разі неприйняття спадщини іншими спадкоємцями, на підставі частини третьої статті 1270 Цивільного кодексу України і якщо до спливу встановленого законом шестимісячного строку для прийняття спадщини залишилось менше трьох місяців.

12.3. У випадку, зазначеному в підпункті 12.2 цього пункту, охорона спадкового майна продовжується до прийняття спадщини всіма особами, названими в підпункті 12.2 цього пункту, а якщо вона ними не прийнята - до спливу трьох місяців з дня надходження від будь-якої з цих осіб заяви про згоду прийняти спадщину, якщо частина шестимісячного строку, що залишилась для прийняття спадщини, менше трьох місяців.

13. Припинення заходів щодо охорони спадкового майна

13.1. Заходи щодо охорони спадкового майна припиняє нотаріус, який їх вживав.

13.2. Якщо місце відкриття спадщини і місце вжиття заходів до охорони спадкового майна різні, про припинення охорони спадкового майна попередньо повідомляється нотаріус за місцем відкриття спадщини.

13.3. Про припинення охорони спадкового майна нотаріус за місцем відкриття спадщини попередньо повідомляє спадкоємців та виконавця заповіту.

13.4. З припиненням заходів до охорони спадкового майна повноваження виконавця заповіту тривають до повного здійснення волі спадкодавця, яка виражена в заповіті.

Глава 10. Видача свідоцтв про право на спадщину

1. Відкриття спадщини. Перевірка нотаріусом факту смерті, часу і місця відкриття спадщини

1.1. Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

1.2. При зверненні спадкоємця у зв'язку з відкриттям спадщини нотаріус з'ясовує відомості стосовно факту смерті спадкодавця, часу і місця відкриття спадщини, кола спадкоємців, наявності заповіту, наявності спадкового майна, його складу та місцезнаходження, необхідність вжиття заходів щодо охорони спадкового майна.

1.3. Факт смерті фізичної особи і час відкриття спадщини нотаріус перевіряє шляхом витребування від спадкоємця свідоцтва про смерть, виданого органом державної реєстрації актів цивільного стану.

1.4. У разі неможливості пред'явлення спадкоємцями свідоцтва про смерть спадкодавця нотаріус повинен витребувати від органу державної реєстрації актів цивільного стану копію актового запису про смерть спадкодавця та повний витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо актового запису про смерть.

1.5. Якщо смерть громадянина була зареєстрована на території іншої держави, нотаріусу подається відповідний документ, виданий компетентними органами іноземної держави, який є дійсним на території України за умови його легалізації, якщо інше не передбачено законом, міжнародними договорами України.

1.6. У разі якщо в свідоцтві про смерть спадкодавця зазначено лише місяць та рік або тільки рік смерті, часом відкриття спадщини слід вважати відповідно останній день зазначеного місяця або 31 грудня поточного року.

1.7. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. Рішення суду про оголошення фізичної особи померлою або про встановлення факту смерті особи в певний час не може бути прийнято нотаріусом на підтвердження факту смерті.

1.8. Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них.

1.9. Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха,

аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому випадку спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб.

1.10. Спадкоємець, який помер хоч і через декілька годин після спадкодавця, але на наступну добу, не вважається померлим з ним одночасно і у нього виникає право на спадщину.

1.11. Часом відкриття спадщини після смерті реабілітованих у встановленому порядку громадян є день прийняття рішення відповідною Комісією з питань поновлення прав реабілітованих про повернення спадкоємцям першої черги майна реабілітованого.

1.12. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця відповідно до статті 29 Цивільного кодексу України.

Якщо спадкодавець мав декілька місць проживання, місцем відкриття спадщини вважається останнє місце реєстрації спадкодавця.

Після смерті військовослужбовців строкової служби, а також осіб, які навчалися в навчальних закладах, що розташовані поза місцем їх проживання, місцем відкриття спадщини визнається те місце, де вони проживали до призову на строкову військову службу або до вступу до відповідного навчального закладу.

Після смерті громадянина, який проживав у будинку-інтернаті для інвалідів, ветеранів, самотніх осіб та людей похилого віку, іншому закладі соціального призначення, місцем відкриття спадщини вважається місцезнаходження відповідного закладу.

Місцем відкриття спадщини після осіб, померлих в установах виконання покарань, визнається останнє місце проживання до арешту (взяття під варту).

Після смерті громадянина, який проживав на території монастиря, храму, іншого культового будинку, місцем відкриття спадщини вважається місцезнаходження відповідного будинку.

Якщо спадкодавець, якому належало майно на території України, мав останнє місце проживання на території іноземної держави, місце відкриття спадщини визначається на підставі Закону України „Про міжнародне приватне право”.

Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна. Якщо об'єктів нерухомого майна декілька і їх місцезнаходження різне, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження одного із об'єктів цього майна на вибір спадкоємця(ів).

За відсутності нерухомого майна місцем відкриття спадщини є місцезнаходження основної частини рухомого майна, що може бути підтверджено свідоцтвом про державну реєстрацію транспортного засобу, витягом з реєстру прав власності на цінні папери, ощадною книжкою тощо.

1.13. Місце відкриття спадщини підтверджується: довідкою житлово-експлуатаційної організації, довідкою правління житлово-будівельного кооперативу про реєстрацію (постійне місце проживання) спадкодавця; записом у будинковій книзі про реєстрацію (постійне місце проживання) спадкодавця, довідкою адресного бюро, довідкою райвійськкомату про те, що спадкодавець до призову на військову службу проживав за відповідною адресою.

Місце відкриття спадщини не може підтверджуватись свідоцтвом про смерть.

1.14. У разі відсутності у спадкоємців документів, що підтверджують місце відкриття спадщини, нотаріус роз'яснює спадкоємцям їх право на звернення до суду із заявою про встановлення місця відкриття спадщини. У такому випадку місце відкриття спадщини підтверджується копією рішення суду, що набрало законної сили.

2. Заведення спадкової справи

2.1. Спадкова справа заводиться нотаріусом за місцем відкриття спадщини на підставі поданої (або такої, що надійшла поштою) першою заяви (повідомлення, телеграми) про прийняття спадщини, про відмову від прийняття спадщини, про відмову від спадщини, заяви про відкликання заяви про прийняття спадщини або про відмову від спадщини, заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину, заяви спадкоємця на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі), заяви про видачу свідоцтва виконавцю заповіту, заяви виконавця заповіту про відмову від здійснення своїх повноважень, заяви другого з подружжя про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя, заяви про вжиття заходів до охорони спадкового майна, претензії кредиторів.

2.2. При заведенні спадкової справи нотаріус за даними Спадкового реєстру перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту.

2.3. У разі наявності заповіту нотаріусу подається його оригінал чи дублікат. Повна інформація про заповіт, який було посвідчено іншим нотаріусом, витребується нотаріусом шляхом направлення запиту.

2.4. У разі підтвердження факту заведення спадкової справи іншим нотаріусом нотаріус відмовляє заявнику у прийнятті заяви (іншого документа) та роз'яснює право її подачі за місцезнаходженням цієї справи, а у разі потреби (неправильно визначено місце відкриття спадщини) витребує цю справу для подальшого провадження.

2.5. Номер спадкової справі присвоюється один раз і складається з порядкового номера, за яким вона зареєстрована в книзі обліку і реєстрації спадкових справ, та зазначається через дріб (дефіс) рік, у якому вона заведена.

2.6. Спадкова справа підлягає обов'язковій реєстрації у книзі обліку і реєстрації спадкових справ, Алфавітній книзі обліку спадкових справ та у Спадковому реєстрі.

2.7. При встановленні факту одночасного відкриття декількох спадкових справ (наприклад, за місцем проживання спадкодавця і за місцезнаходженням спадкового майна), спадкові справи, відкриті з порушенням вимог статті 1221 Цивільного кодексу України, повинні бути передані за належністю нотаріусу, до компетенції якого входить ведення цієї спадкової справи.

2.8. У справах нотаріуса, який передає спадкову справу за належністю, залишається на зберігання копія спадкової справи з примірником супровідного листа та повідомленням оператора поштового зв'язку, а у разі передачі спадкової справи кур'єром – відмітка нотаріуса про одержання спадкової справи у Розносній книзі для місцевої кореспонденції.

2.9. Нотаріус, який одержав спадкову справу, що була направлена йому за належністю, реєструє її згідно з цим Порядком.

Якщо таким нотаріусом уже було заведено спадкову справу до майна зазначеного спадкодавця, то при одержанні спадкової справи від іншого нотаріуса він реєструє її у Журналі реєстрації вхідних документів і підшиває до основної спадкової справи.

2.10. Якщо один із спадкоємців, який подав заяву про прийняття спадщини, помер до одержання свідоцтва про право на спадщину, копія спадкової справи направляється тільки за

письмовим запитом нотаріуса, яким заведено спадкову справу після такого померлого.

3. Прийняття спадщини або відмова від її прийняття

3.1. Право на спадкування здійснюється спадкоємцями шляхом прийняття спадщини або її неприйняття.

3.2. Для того, щоб не допустити пропуску шестимісячного строку для прийняття спадщини, нотаріус роз'яснює спадкоємцям право подачі заяви про прийняття спадщини чи про відмову від її прийняття.

3.3. Заяви про прийняття спадщини або відмову від її прийняття подаються спадкоємцем особисто нотаріусу за місцем відкриття спадщини у письмовій формі.

3.4. Якщо спадкоємець особисто прибув до нотаріуса за місцем відкриття спадщини, нотаріальне засвідчення справжності його підпису на таких заявах не вимагається. У цьому випадку нотаріус встановлює особу заявника, про що на заяві робиться відповідна службова відмітка. Ця відмітка скріплюється підписом нотаріуса.

3.5. Якщо заява, на якій справжність підпису спадкоємця не засвідчена, надійшла поштою, вона приймається нотаріусом, заводиться спадкова справа, а спадкоємцю повідомляється про заведення спадкової справи та необхідність надіслати заяву, оформлену належним чином (справжність підпису на таких заявах має бути нотаріально засвідченою), або особисто прибути до нотаріуса за місцем відкриття спадщини.

3.6. Не допускається приймати заяви про прийняття спадщини, про відмову від неї або заяви про їх відкликання, складені від імені спадкоємців їх представниками, що діють на підставі довіреностей.

3.7. Неповнолітня особа має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника.

3.8. Заяву від імені малолітньої особи або недієздатної особи подають її батьки (усиновлювачі), опікун.

3.9. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, якщо не було подано заяву про відмову від прийняття спадщини з дотриманням вимог, встановлених законодавством.

3.10. Приймаючи від спадкоємців заяву про прийняття спадщини або про відмову від її прийняття, нотаріус зобов'язаний роз'яснити спадкоємцям їх право на відкликання такої заяви

протягом строку, встановленого статтею 1270 Цивільного кодексу України.

3.11. Заява про прийняття спадщини чи про відмову від її прийняття підлягає реєстрації у Книзі обліку і реєстрації спадкових справ у день надходження. У разі надходження такого документа поштою він підлягає також реєстрації у Журналі реєстрації вхідних документів.

Усі наступні заяви (додаткові, від інших спадкоємців, кредиторів) також реєструються у Книзі обліку і реєстрації спадкових справ під самостійними номерами та в хронологічному порядку.

На всіх заявах зазначаються дата і час їх надходження та номер спадкової справи.

3.12. До заяви про відкликання поданої заяви про прийняття спадщини або відмову від її прийняття застосовуються такі самі правила реєстрації.

3.13. Для прийняття спадщини чи відмови від прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

3.14. Прийняття і відмова від прийняття спадщини можуть мати місце щодо всього спадкового майна. Спадкоємець не вправі прийняти одну частину спадщини, а від іншої частини відмовитись. Спадкоємець, який прийняв частину спадщини, вважається таким, що прийняв усю спадщину.

3.15. Якщо спадкоємець протягом шести місяців не подав до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв спадщину.

3.16. Суд може визначити спадкоємцю, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

3.17. Спадкоємець, якому за рішенням суду встановлено додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини, повинен у межах встановленого судом строку прийняти спадщину шляхом подання нотаріусу за місцем відкриття спадщини відповідної заяви.

3.18. Не вимагається звернення до суду для визначення додаткового строку, достатнього для прийняття спадщини, якщо усі спадкоємці, які прийняли спадщину, подадуть письмову заяву

про згоду на прийняття спадщини спадкоємцем, який пропустив строк для прийняття спадщини.

Такі заяви спадкоємців мають бути подані нотаріусу до видачі свідоцтва про право на спадщину.

3.19. За наявності такої згоди спадкоємцеві, який пропустив строк для прийняття спадщини, необхідно подати до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяву про її прийняття.

3.20. Якщо виникнення у особи права на спадкування залежить від неприйняття спадщини або відмови від її прийняття іншими спадкоємцями, строк для прийняття такою особою спадщини встановлюється три місяці з моменту неприйняття іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття. Якщо строк, що залишився, менший трьох місяців, він продовжується до трьох місяців.

3.21. Спадкоємець, який постійно проживав із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 Цивільного кодексу, він не заявив про відмову від неї.

3.22. У разі відсутності у паспорті такого спадкоємця відмітки про реєстрацію його місця проживання доказом постійного проживання із спадкодавцем можуть бути: довідка житлово-експлуатаційної організації, правління житлово-будівельного кооперативу, відповідного органу місцевого самоврядування про те, що спадкоємець на день смерті спадкодавця проживав разом із цим спадкодавцем.

3.23. Своєчасно поданою вважається заява спадкоємця, підпис на якій повинен бути засвідчений нотаріально, направлена поштою до закінчення шестимісячного строку для прийняття спадщини, але яка надійшла нотаріусу по закінченні цього строку. У такому випадку конверт підшивається у спадкову справу.

3.24. У разі якщо спадкоємець відправив нотаріусу за місцем відкриття спадщини поштою належно оформлену заяву про прийняття спадщини, а потім особисто з'явився до нотаріуса і подав заяву про відмову від спадщини, нотаріус бере до уваги ту заяву, яка була зареєстрована першою у Журналі реєстрації вхідних документів.

3.25. Якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на

прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців (спадкова трансмісія).

3.26. У цьому випадку право на прийняття спадщини здійснюється спадкоємцями на загальних підставах протягом строку, що залишився для прийняття спадщини. Якщо строк, що залишився, становить менше трьох місяців, він продовжується до трьох місяців. Свідоцтво про право на спадщину в порядку спадкової трансмісії видається за місцем відкриття спадщини після смерті першого спадкодавця.

3.27. Спадкоємець за заповітом має право відмовитись від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за заповітом. Якщо заповідач підпризначив спадкоємця, особа, на ім'я якої складено заповіт, може відмовитись від прийняття спадщини лише на користь особи, яка є підпризначеним спадкоємцем.

Спадкоємець за законом має право відмовитись від прийняття спадщини на користь будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги, у тому числі внуків, правнуків, племінників та інших.

Спадкоємець, на чю користь була здійснена відмова від права на частку у спадщині, має право відмовитися від її прийняття.

Неповнолітня особа може відмовитись від прийняття спадщини за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальника і органу опіки та піклування.

Фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена, може відмовитися від прийняття спадщини за згодою піклувальника і органу опіки та піклування.

Батьки (усиновлювачі), опікун можуть відмовитися від прийняття спадщини, належної малолітній, недієздатній особі, лише з дозволу органу опіки та піклування.

Приймаючи заяву про відмову від прийняття спадщини, нотаріус роз'яснює спадкоємцю правові наслідки такої відмови.

3.28. У разі відмови від прийняття спадщини усіма спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування отримують спадкоємці за законом почергово.

4. Видача свідоцтва про право на спадщину за законом

4.1. При видачі свідоцтва про право на спадщину за законом нотаріус перевіряє наявність підстав для закликання до

спадкування за законом осіб, які подали заяви про видачу свідоцтва.

4.2. Доказом родинних та інших відносин спадкоємців зі спадкодавцем є: свідоцтва органів реєстрації актів цивільного стану, повний витяг з реєстру актів цивільного стану громадян щодо актового запису, копії актових записів, копії рішень суду, що набрали законної сили, про встановлення факту родинних та інших відносин.

4.3. Факт перебування на утриманні підтверджується рішенням суду, що набрало законної сили, про встановлення факту перебування непрацездатної чи неповнолітньої особи на утриманні.

4.4. Непрацездатність утриманця за віком може бути підтверджена паспортом, свідоцтвом про народження; непрацездатність за станом здоров'я - за пенсійною книжкою або довідкою, виданою відповідним органом медико-соціальної експертизи. Факт проживання спадкоємців однією сім'єю зі спадкодавцем підтверджується рішенням суду, яке набрало законної сили.

4.5. Якщо один або кілька спадкоємців за законом позбавлені можливості подати документи, що підтверджують наявність підстав для закликання їх до спадкоємства за законом, вони можуть бути за письмовою згодою всіх інших спадкоємців, які прийняли спадщину і подали докази родинних, шлюбних чи інших відносин зі спадкодавцем, включені до свідоцтва про право на спадщину.

4.6. Спадкоємці закликаються до спадкування за законом у порядку черговості. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі: відсутності спадкоємців попередньої черги; усунення спадкоємців попередньої черги від права на спадкування; неприйняття спадкоємцями попередньої черги спадщини або відмови від її прийняття.

4.7. Черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини. Такий договір не може порушувати прав спадкоємця, який не бере у ньому участі, а також спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині.

4.8. Частки у спадщині кожного із спадкоємців є рівними. Спадкоємці можуть за усною угодою між собою, якщо це стосується рухомого майна, або за нотаріально посвідченим

договором, якщо це стосується нерухомого майна або транспортних засобів, змінити розмір частки у спадщині когось із них.

4.9. Свідоцтво про право на спадщину видається на підставі заяви спадкоємців, які прийняли спадщину, після закінчення шести місяців з дня відкриття спадщини, а у випадках, передбачених частиною другою статті 1270, статтею 1276 Цивільного кодексу України, - не раніше зазначених у цих статтях строків.

4.10. Видача свідоцтва про право на спадщину спадкоємцям, які прийняли спадщину, ніяким строком не обмежена.

4.11. Для спадкоємця, який постійно проживав разом зі спадкодавцем на момент відкриття спадщини, заява про видачу свідоцтва про право на спадщину є первинним документом, на підставі якого заводиться спадкова справа. При цьому нотаріус має виконати всі дії, які передбачені цим Порядком.

4.12. Свідоцтво про право на спадщину видається за наявності у спадковій справі всіх необхідних документів.

4.13. Видача свідоцтва про право на спадщину може бути відкладена у разі: витребування нотаріусом відомостей або документів від фізичних або юридичних осіб, при цьому строк, на який може бути відкладено видачу свідоцтва про право на спадщину, не може перевищувати одного місяця; необхідності отримання нотаріусом від заінтересованих осіб згоди на подачу спадкоємцем, який пропустив строк для прийняття спадщини, заяви про прийняття спадщини згідно з вимогами частини другої статті 1272 Цивільного кодексу України. За обґрунтованою письмовою заявою заінтересованої особи, яка звернулась до суду, та на підставі отриманого від суду повідомлення про надходження позовної заяви заінтересованої особи, яка оспорує право або факт, про посвідчення якого просить інша заінтересована особа, вчинення нотаріальної дії зупиняється до вирішення справи судом.

4.14. При видачі свідоцтва про право на спадщину нотаріус обов'язково перевіряє: факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини, наявність підстав для закликання до спадкоємства, якщо має місце спадкування за законом, прийняття спадкоємцем спадщини у встановлений законом спосіб, склад спадкового майна, на яке видається свідоцтво про право на спадщину. На підтвердження цих обставин від спадкоємців витребовуються документи, які підтверджують вказані факти.

4.15. Видача свідоцтва про право на спадщину на майно, яке підлягає реєстрації, проводиться нотаріусом після подання правовстановлюючих документів щодо належності цього майна спадкодавцеві та перевірки відсутності заборони або арешту цього майна.

4.16. У разі наявності заборони нотаріус письмово повідомляє кредитора про те, що спадкоємцям боржника видано свідоцтво про право на спадщину.

4.17. Якщо на спадкове майно накладено арешт судовим чи слідчими органами, видача свідоцтва про право на спадщину затримується до зняття арешту.

4.18. Якщо до складу спадкового майна входить нерухоме майно, що підлягає реєстрації (за винятком земельної ділянки), нотаріус виготовляє витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. За відсутності у спадкоємця необхідних для видачі свідоцтва про право на спадщину документів нотаріус роз'яснює йому процедуру вирішення зазначеного питання в судовому порядку.

4.19. Якщо правовстановлюючий документ на майно, що підлягає реєстрації, повертається спадкоємцеві (свідоцтво про реєстрацію чи технічний паспорт на автотранспортний засіб, іншу самохідну машину або механізм, судовий білет чи договір комерційної концесії тощо), нотаріус перевіряє документ, про що робить відмітку на заяві про видачу свідоцтва про право на спадщину або на примірнику свідоцтва, який залишається у справах нотаріуса. Допускається приєднання до матеріалів спадкової справи, засвідчених у порядку, передбаченому Правилами ведення нотаріального діловодства, затвердженими наказом Міністерства юстиції України від 22.12.2010 № 3253/5, зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 23.12.2010 за № 1318/18613 (із змінами), фотокопій правовстановлюючих документів на майно, які повертають спадкоємцям.

4.20. Видача свідоцтва про право на спадщину на земельну ділянку нотаріусом проводиться на підставі державного акта на право власності на земельну ділянку, витягу з Державного земельного кадастру про відсутність обмежень на земельну ділянку або витягу з поземельної книги, а також витягу з технічної документації з нормативної грошової оцінки земель. Про видачу свідоцтва про право на спадщину нотаріус проставляє відмітку у

верхньому лівому куті державного акта на право власності на земельну ділянку відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06.05.2009 № 439 „Про деякі питання посвідчення права власності на земельну ділянку”.

4.21. При оформленні спадщини як за законом, так і за заповітом нотаріус у випадках, коли із правовстановлюючого документа вбачається, що майно може бути спільною сумісною власністю подружжя, повинен з'ясувати, чи є у спадкодавця той з подружжя, який його пережив і який має право на -1/2 частку в спільному майні подружжя. За наявності другого з подружжя нотаріус видає йому свідоцтво про право власності. Видача свідоцтва про право на спадщину спадкоємцям, які прийняли спадщину, строком не обмежена. Якщо спадкоємців декілька, то кожному із них видається окреме свідоцтво про право на спадщину із зазначенням його частки. Свідоцтво про право на спадщину оформляється в двох примірниках, один з яких залишається в матеріалах спадкової справи.

5. Видача свідоцтва про право на спадщину за заповітом

5.1. При оформленні спадщини за заповітом нотаріус має надати правову оцінку заповіту, перевірити його реєстрацію у Спадковому реєстрі та чинність на момент смерті заповідача. Якщо наданий спадкоємцем заповіт не відповідає вимогам законодавства, нотаріус відмовляє в його прийомі.

5.2. Якщо для оформлення спадщини надано кілька заповітів спадкодавця, нотаріус повинен надати їм правову оцінку, керуючись положеннями статті 1254 Цивільного кодексу України.

5.3. Якщо заповіт визнаний судом недійсним, чинність попереднього заповіту не відновлюється, крім випадків, встановлених статтями 225 та 231 Цивільного кодексу України.

5.4. У разі визнання заповіту недійсним спадкування відбувається за законом.

5.5. При видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом нотаріус має обов'язково з'ясувати наявність спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, перелік яких визначено у статті 1241 Цивільного кодексу України.

5.6. Коло спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, визначається на день відкриття спадщини.

5.7. Заповідач не може позбавити права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

5.8. Цивільним кодексом України передбачено випадки, коли особа не має права на спадкування або рішенням суду може бути усунена від права на спадкування за законом. Позбавлення права на спадкування розповсюджується і на спадкоємців обов'язкової частки у спадщині.

5.9. Право на обов'язкову частку у спадщині виникає у спадкоємця, передбаченого частиною першою статті 1241 Цивільного кодексу України, у випадках, якщо у заповіті містяться положення про усунення його від спадкування або цьому спадкоємцеві заповідана частка спадщини, яка є меншою від належної йому обов'язкової частки.

Право на обов'язкову частку у спадщині не залежить від згоди інших спадкоємців, волі спадкодавця та не пов'язане зі спільним проживанням спадкодавця й осіб, які мають право на обов'язкову частку. Право на обов'язкову частку у спадщині має особистий характер та не може переходити в порядку спадкової трансмісії. Нотаріус має пояснити спадкоємцю, який має право на обов'язкову частку у спадщині, його право на одержання належної частки спадщини. Спадкоємець може відмовитися від права на обов'язкову частку у спадщині шляхом подачі нотаріусу заяви про те, що зі змістом заповіту він ознайомлений, зміст статті 1241 Цивільного кодексу України йому роз'яснено і він не претендує на одержання обов'язкової частки у спадщині.

5.10. При визначенні розміру обов'язкової частки нотаріусу слід враховувати, що частиною першою статті 1241 Цивільного кодексу України встановлено, що обов'язкова частка у спадщині визначається незалежно від змісту заповіту у розмірі половини частки, яка належала б кожному із спадкоємців у разі спадкування за законом. При визначенні розміру обов'язкової частки у спадщині нотаріус враховує всіх спадкоємців за законом, які могли б бути закликані до спадкування, якби порядок спадкування не було змінено заповідачем. Нотаріус пропонує як спадкоємцю за заповітом, так і спадкоємцю, що має право на обов'язкову частку у спадщині, вказати у своїх заявах про прийняття спадщини всіх спадкоємців за законом.

5.11. При визначенні розміру обов'язкової частки враховується все спадкове майно, як заповідане, так і те, що не охоплене заповітом, а також речі звичайної домашньої обстановки та вжитку. До складу спадкового майна входить і право на вклад у банку

(фінансовій установі) незалежно від того, зроблено розпорядження у заповіті чи безпосередньо у банку (фінансовій установі).

5.12. Якщо заповідана лише частина спадкового майна, обов'язкова частка визначається, виходячи із вартості всього спадкового майна, але виділяється обов'язковому спадкоємцю з тієї частки спадкового майна, що залишилась поза заповітом. Якщо частка майна, що залишилась не заповіданою, менша порівняно із розміром обов'язкової частки у спадщині, обов'язковий спадкоємець отримує частку, якої не вистачає, із заповіданої частини спадкового майна.

5.13. Якщо спадкоємець за заповітом є одночасно і спадкоємцем за законом, частина спадкового майна, яка залишилась поза заповітом, ділиться порівну між усіма спадкоємцями за законом, у тому числі й спадкоємцем, зазначеним у заповіті.

5.14. Розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення.

5.15. Визначивши розмір обов'язкової частки, нотаріус видає спадкоємцю, який має право на обов'язкову частку у спадщині, свідоцтво про право на спадщину за законом, а спадкоємцеві за заповітом – свідоцтво про право на спадщину за заповітом.

5.16. Якщо в заповіті зазначені родинні відносини спадкоємця зі спадкодавцем, нотаріус перевіряє документи, що підтверджують факт родинних відносин, та за бажанням спадкоємців зазначає про родинні відносини у свідоцтві про право на спадщину за заповітом.

5.17. Після видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом поданий спадкоємцями оригінал або дублікат заповіту (протокол про оголошення секретного заповіту) залишається у спадковій справі.

5.18. При оформленні спадщини за секретним заповітом відкриттю спадкової справи передуює процедура оголошення секретного заповіту.

Глава 11. Видача свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя

1. Видача свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя

1.1. У разі смерті одного з подружжя свідоцтво про право власності на частку в їх спільному майні видається нотаріусом на підставі письмової заяви другого з подружжя з подальшим повідомленням спадкоємців померлого, які прийняли спадщину. Таке свідоцтво може бути видано на половину спільного майна.

1.2. У повідомленні, що надсилається спадкоємцям померлого, які прийняли спадщину, зазначається склад спільного майна подружжя, на частку якого другий із подружжя, що є живим, просить видати свідоцтво про право власності, а також роз'яснюється право звернення до суду у випадку оспорювання спадкоємцями майнових вимог того з подружжя, що залишився живим.

1.3. Повідомлення надсилається поштою, а спадкоємці, які прибули до нотаріальної контори, повідомляються нотаріусом усно, про що робиться відмітка на заяві того з подружжя, що залишився живим. Така відмітка підписується спадкоємцями.

1.4. На підставі письмової заяви спадкоємців, які прийняли спадщину, за згодою другого з подружжя, що є живим, у свідоцтві про право власності може бути визначена і частка померлого у спільній власності.

1.5. Свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з них видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини.

2. Підстави видачі свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя

2.1. При видачі свідоцтва нотаріус вимагає документ, який посвідчує шлюбні відносини, в порядку, встановленому чинним законодавством. На примірнику свідоцтва, що залишається у матеріалах нотаріальної справи, робиться відмітка, у якій зазначаються найменування поданого для огляду документа, його номер, дата та найменування юридичної особи, що його видала.

2.2. Якщо до складу майна, на частку якого видається свідоцтво, входить майно, що підлягає реєстрації, нотаріус вимагає подання документів, які підтверджують право власності подружжя на таке майно.

2.3. При видачі свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя на житловий будинок, квартиру та інше

нерухоме майно, що підлягає реєстрації, нотаріус виготовляє витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

2.4. При видачі свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя, на житловий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, земельну ділянку, інше нерухоме майно нотаріус досліджує відповідний правовстановлюючий документ, на якому робиться відмітка про видачу такого свідоцтва.

Якщо правовстановлюючий документ на майно, що підлягає реєстрації, повертається заінтересованим особам, нотаріус досліджує документ, про що робить відмітку на заяві про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя або на примірнику цього свідоцтва, який залишається у матеріалах нотаріальної справи. Допускається приєднання до матеріалів нотаріальної справи засвідчених в установленому порядку фотокопій правовстановлюючих документів на майно, які повертаються заінтересованим особам.

2.5. При видачі свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з них нотаріус, крім документів, визначених у цьому пункті, вимагає свідоцтво про смерть одного з подружжя.

3. Видача свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя у випадку наявності заборони відчуження або арешту на майно

3.1. За наявності заборони відчуження житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя видається у разі згоди на те кредитора (відповідного податкового органу).

3.2. Згода кредитора має бути викладена у формі письмової заяви.

3.3. Якщо на вищевказане майно накладено арешт судовими чи слідчими органами, видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя відкладається до зняття арешту.

Глава 12. Видача свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів)

1. Видача нотаріусом свідоцтва про придбання арештованого або заставленого майна з прилюдних торгів (аукціонів)

1.1. Придбання арештованого або заставленого нерухомого майна з прилюдних торгів (аукціонів) оформлюється нотаріусом за місцезнаходженням такого майна шляхом видачі набувачу відповідного свідоцтва.

1.2. Видача свідоцтва про придбання заставленого майна, яке складається лише з рухомого майна, здійснюється за місцем проведення аукціону.

2. Видача нотаріусом свідоцтва про придбання нерухомого майна, яке було предметом застави (іпотеки)

Придбання нерухомого майна, яке було предметом застави (іпотеки), оформлюється нотаріусом за місцезнаходженням цього нерухомого майна шляхом видачі набувачу свідоцтва про придбання нерухомого майна.

3. Підстава для видачі свідоцтва про придбання арештованого або заставленого майна з прилюдних торгів (аукціонів)

3.1. Свідоцтво про придбання арештованого нерухомого майна з прилюдних торгів видається нотаріусом на підставі складеного державним виконавцем акта про проведені публічні торги, затвердженого начальником відповідного відділу державної виконавчої служби.

3.2. В акті про проведені прилюдні торги має бути зазначено:
ким, коли і де проводилися прилюдні торги;
коротка характеристика реалізованого майна;
прізвище, ім'я, по батькові (назва юридичної особи), адреса кожного покупця;
сума, внесена переможцем торгів за придбане майно;
прізвище, ім'я, по батькові (назва юридичної особи) боржника, його адреса;

дані про правовстановлюючі документи, що підтверджували право власності боржника на майно: назва правостановлюючого документа, ким виданий, посвідчений (для нотаріусів указувати прізвище, ім'я, по батькові, нотаріальний округ), дата видачі, посвідчення, номер за реєстром, орган реєстрації, дата і номер реєстрації.

3.3. Свідоцтво про придбання заставленого майна на аукціоні видається нотаріусом на підставі акта (копії затвердженого суддею акта) про проведений аукціон. Складений організатором аукціону

акт про проведений аукціон подається на затвердження нотаріусу, який вчинив виконавчий напис про необхідність звернення стягнення на заставлене майно або який прийняв рішення.

3.4. Акт про проведення аукціону, що подається нотаріусу на затвердження, має містити таку інформацію:

ким, коли і де проводився аукціон;

перелік і коротку характеристику реалізованого майна;

початкову й остаточну ціну реалізації майна;

прізвище, ім'я, по батькові (назву юридичної особи) боржника, його адресу;

прізвище, ім'я, по батькові (назву юридичної особи), адресу покупця;

суму, внесену переможцем аукціону за придбане майно.

3.5. До акта додається список учасників аукціону.

3.6. При реалізації на аукціоні майна, що підлягає реєстрації, в акті зазначаються дані про правовстановлюючі документи, що підтверджували право власності боржника на майно: назва правовстановлюючого документа, ким виданий, посвідчений (для нотаріусів указувати прізвище, ім'я, по батькові, назву нотаріальної контори, нотаріального округу), дата видачі, посвідчення, номер за реєстром, орган реєстрації, дата і номер реєстрації.

3.7. Свідоцтво про придбання нерухомого майна, що було предметом іпотеки, видається нотаріусом на підставі копії складеного державним виконавцем акта про реалізацію предмета іпотеки, затвердженого начальником (заступником начальника) органу державної виконавчої служби.

3.8. В акті про реалізацію предмета іпотеки має бути зазначено: що реалізація предмета іпотеки відбулась із дотриманням вимог Закону України „Про іпотеку”;

назва організатора прилюдних торгів, дата і місце їх проведення;

стисла характеристика та місцезнаходження предмета іпотеки;

прізвище, ім'я, по батькові (назва юридичної особи), адреса покупця;

початкова ціна предмета іпотеки та ціна продажу;

сума коштів, внесена за придбане нерухоме майно;

прізвище, ім'я та по батькові (назва юридичної особи) боржника, його адреса;

відомості про документ, на підставі якого право власності на предмет іпотеки належало іпотекодавцю.

4. Видача свідоцтва про придбання майна, право власності на яке підлягає реєстрації

Якщо право власності на майно підлягає обов'язковій державній реєстрації, нотаріус зазначає про це в тексті свідоцтва із зазначенням органу, який здійснює таку реєстрацію.

Глава 13. Видача свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо вони не відбулися

1. Підстави для видачі нотаріусом свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо вони не відбулися

Якщо прилюдні торги (аукціон) оголошено такими, що не відбулися, нотаріус видає відповідне свідоцтво про передачу майна стягувачеві в рахунок погашення боргу на підставі складеного та затвердженого в установленому порядку акта із зазначенням того, що прилюдні торги (аукціон) не відбулися.

2. Зміст акта про те, що прилюдні торги (аукціон) не відбулися

В акті про те, що прилюдні торги (аукціон) не відбулися, має бути зазначено:

ким, коли і де проводилися прилюдні торги (аукціон);

коротка характеристика майна;

прізвище, ім'я, по батькові (найменування юридичної особи), місце проживання/місцезнаходження кожного покупця;

дані про правовстановлюючі документи, що підтверджували право власності боржника на майно: назва правостановлюючого документа, ким виданий, посвідчений (для нотаріусів зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, нотаріальний округ), дата видачі, посвідчення, номер за реєстром, орган реєстрації, дата та номер реєстрації;

підстави, з яких прилюдні торги (аукціон) не відбулися.

Глава 14. Видача свідоцтва виконавцю заповіту

1. Виконання заповіту

Виконання заповіту здійснюється спадкоємцями за заповітом, за винятком випадків, коли його виконання повністю або у визначеній частині здійснюється виконавцем заповіту.

2. Призначення виконавця заповіту

2.1. Виконавець заповіту може бути призначений заповідачем за ініціативою спадкоємців, нотаріусом або на підставі рішення суду.

2.2. Заповідач може доручити виконання заповіту зазначеній у заповіті особі (виконавцю заповіту) незалежно від того, чи є ця особа спадкоємцем.

2.3. Особа може бути призначена виконавцем заповіту лише за її письмовою згодою.

2.4. Волевиявлення виконавця заповіту щодо покладання на нього обов'язку з виконання заповіту може бути зазначене у самому тексті заповіту, про що має свідчити особистий підпис виконавця заповіту, справжність якого засвідчується нотаріусом, про що зазначається у посвідчувальному написі, вчиненому на заповіті.

2.5. Спадкоємці, які прийняли спадщину, мають право вибрати виконавця заповіту з числа спадкоємців або призначити виконавцем заповіту іншу особу у випадках:

непризначення виконавця заповіту заповідачем;

відмови особи, призначеної заповідачем, від виконання заповіту;

усунення призначеної особи від виконання заповіту.

2.6. У випадку призначення виконавця заповіту спадкоємцями останні мають подати про це відповідні заяви, справжність підпису під якими підлягає нотаріальному засвідченню, або укладений між спадкоємцями та потенційним виконавцем відповідний договір, який посвідчується нотаріально та має передбачати обсяг вчинення виконавцем дій, спрямованих на виконання волі заповідача та його винагороду.

2.7. Суд призначає виконавця заповіту у разі, якщо спадкоємці самостійно не можуть дійти згоди щодо того, хто виконуватиме волю спадкодавця. У цьому випадку повноваження виконавця заповіту будуть підтверджуватися судовим рішенням, яке має бути подане нотаріусу для участі виконавця заповіту під час здійснення відповідних нотаріальних дій.

2.8. Призначення виконавця заповіту нотаріусом здійснюється за умови, що цього потребують інтереси спадкоємців, у випадках:
непризначення виконавця заповіту заповідачем;
відмови особи, призначеної заповідачем, від виконання заповіту;
усунення призначеної особи від виконання заповіту.

2.9. Особливе значення має призначення виконавця заповіту нотаріусом, зокрема у випадках, коли:
майно заповідається малолітнім особам, у яких відсутні батьки;
майно заповідається державі або юридичним особам;
майно заповідається з умовою;
заповіт містить заповідальний відказ або покладання на спадкоємця (ів) інших обов'язків;
предметом заповіту є майно, щодо якого після смерті заповідача обов'язково виникає необхідність управління ним (частка в статутному капіталі товариств, акції, приватні підприємства тощо).

2.10. У законі не встановлені вимоги до особи, яку нотаріус може самостійно призначити виконавцем заповіту. Нотаріус має виходити із загальних положень, що виконавцем може бути як особа з числа спадкоємців, так і будь-яка інша особа.

2.11. Виконавцем може бути призначена особа, яка сама виявить бажання ним бути. У цьому випадку така особа подає нотаріусу заяву, яка має містити в собі одночасно згоду на вчинення певних дій. У цій заяві зазначаються зобов'язання особи, які вона бере на себе, висловлюючи бажання стати виконавцем заповіту.

3. Згода виконавця заповіту

Згода виконавця заповіту виконувати покладені на нього обов'язки також може бути викладена в окремій заяві, справжність підпису під якою підлягає нотаріальному засвідченню. Ця заява є невід'ємною частиною заповіту.

4. Повноваження виконавця заповіту

4.1. Повноваження виконавця заповіту виникають з моменту відкриття спадщини.

4.2. Повноваження виконавця заповіту базуються на заповіті та посвідчуються свідоцтвом, яке видається нотаріусом.

4.3. Якщо в заповіті не зазначено інше, виконавець заповіту має вжити таких заходів:

забезпечити перехід до спадкоємців належного їм спадкового майна відповідно до вираженої в заповіті волі заповідача та закону;
вжити самостійно або через нотаріуса заходів із забезпечення охорони спадкового майна та управління ним в інтересах спадкоємців;

отримати належні спадкодавцю грошові кошти та інше майно для подальшої передачі їх спадкоємцям, якщо це майно не підлягає передачі іншим особам;

виконати заповідальне покладання або вимагати від спадкоємців виконання заповідального відказу або заповідального покладання.

5. Дії нотаріуса при видачі свідоцтва виконавцю заповіту

5.1. Після звернення виконавця заповіту за видачею свідоцтва нотаріус встановлює його особу, здійснює відповідну перевірку за Спадковим реєстром, встановлює факт заведення спадкової справи і, якщо спадкова справа після смерті заповідача ще не заведена, вимагає у особи, що призначена виконавцем заповіту, свідоцтво про смерть спадкодавця або його нотаріально засвідчену копію та заводить спадкову справу, до якої долучає всі документи або їх копії.

5.2. Якщо спадкова справа вже заведена, то всі документи, які є підставою для видачі свідоцтва виконавцю заповіту (заповіт, заява тощо), повинні бути приєднані до спадкової справи.

5.3. Видає свідоцтво виконавцю заповіту той нотаріус, який завів спадкову справу і в якого вона зберігається. За даними Спадкового реєстру нотаріус перевіряє чинність, незмінність та дійсність заповіту.

5.4. Свідоцтво виконавця заповіту підтверджує, що виконавець заповіту наділений правом від свого імені вести справи, пов'язані з виконанням заповіту, в судових органах, органах державної влади та місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності, галузевої належності та підпорядкування.

6. Вимоги до змісту свідоцтва виконавця заповіту

6.1. У свідоцтві необхідно зазначити відомості про виконавця заповіту, підстави виникнення його повноважень з посиланням на заповіт та дату відкриття спадщини. Якщо повноваження, що містяться у заповіті, обмежені і не відповідають передбаченим статтею 1290 Цивільного кодексу України, необхідно додатково

обумовити їх у свідоцтві. У разі якщо повноваження у заповіті не перелічені або є посилання на статтю 1290 Цивільного кодексу України, в свідоцтві замість переліку повноважень також може бути посилання на вищезазначену норму.

6.2. Строк чинності повноважень виконавця заповіту встановлюється нотаріусом на підставі статті 1294 Цивільного кодексу України, про що зазначається в свідоцтві.

6.3. Якщо спадкоємцями є малолітні, неповнолітні, недієздатні особи або особи, цивільна дієздатність яких обмежена, про видачу свідоцтва виконавцю заповіту нотаріус повідомляє відповідні органи опіки та піклування.

6.4. Строк дії повноважень виконавця заповіту визначається повним виконанням волі спадкодавця, вираженої в заповіті.

6.5. Повноваження виконавця заповіту можуть бути припинені достроково:

у випадку визнання заповіту недійсним у судовому порядку;

у разі смерті особи, призначеної виконавцем заповіту;

у разі відмови виконавця заповіту від виконання покладених на нього обов'язків;

у разі неприйняття спадщини спадкоємцями за заповітом;

на підставі рішення суду.

6.6. Законодавством передбачаються випадки, коли спадкоємці мають право змінити волю спадкодавця щодо призначення виконавця заповіту.

6.7. Якщо виконавець не здатний забезпечити виконання волі спадкодавця з будь-яких причин, спадкоємцям надається право в судовому порядку усунути такого виконавця від виконання.

6.8. Повноваження виконавця заповіту можуть припинитися нотаріусом на підставі письмової заяви спадкоємців, відказоодержувачів, а також осіб, які мають право здійснювати контроль за виконанням заповіту, підписи на якій засвідчуються нотаріально. Нотаріус виносить постанову про припинення виконання повноважень виконавцем заповіту.

6.9. Після подання спадкоємцям (їхнім законним представникам) звіту про виконання своїх повноважень виконавець заповіту повертає свідоцтво нотаріусу, який у свою чергу робить відмітку про припинення чинності повноважень виконавця заповіту на примірнику свідоцтва, що зберігається у справах нотаріуса, державному нотаріальному архіві, на примірнику

свідоцтва, повернутому виконавцем, та відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, у книзі обліку спадкових справ.

6.10. На всіх заявах зазначаються дата (час) їх надходження та номер спадкової справи. Заяви та примірники свідоцтва підшиваються у спадкову справу.

6.11. Виконавець має право вимагати відшкодування витрат, які були ним зроблені для охорони спадщини, управління нею та виконання заповіту за рахунок спадкового майна.

6.12. Виконавець має право на плату за виконання своїх повноважень, визначену заповідачем або спадкоємцями, на підставі попередньої домовленості між ними або у разі спору - в судовому порядку.

Глава 15. Накладання та зняття заборони щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно) і транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації

1. Місце вчинення нотаріальної дії - накладання заборони відчуження майна

1.1. Нотаріус накладає заборону щодо відчуження житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна, майнових прав на нерухоме майно і транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації, за місцезнаходженням (місцем реєстрації) цього майна або за місцезнаходженням (місцем реєстрації) однієї із сторін правочину, в зв'язку з яким накладається заборона.

1.2. Накладання заборони при одержанні повідомлення про смерть особи, що за життя склала спільний заповіт подружжя, провадиться нотаріусом за місцем відкриття спадщини.

2. Підстави накладення заборони відчуження майна

Заборона відчуження майна накладається:

за повідомленням установи банку, підприємства чи організації про видачу громадянину позики (кредиту) на будівництво, капітальний ремонт чи купівлю житлового будинку (квартири);

при посвідченні договору застави (іпотеки) житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна, майнових прав на нерухоме майно, а також транспортного засобу, що підлягає державній реєстрації, або

при посвідченні договору про внесення змін щодо предмета застави (іпотеки), якщо це передбачено договором;

за зверненням органу опіки та піклування з метою захисту особистих і майнових прав та інтересів дитини, яка має право власності або проживає у жилому будинку, квартирі, іншому приміщенні, на відчуження якого накладається заборона;

при посвідченні договору довічного утримання (догляду);

за повідомленням іпотекодержателя;

при видачі свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно спадкоємцям фізичної особи, оголошеної померлою (строком на п'ять років);

при одержанні повідомлення про смерть одного з подружжя, які за життя склали спільний заповіт подружжя;

при посвідченні спадкового договору;

у всіх інших випадках, передбачених законом.

3. Вчинення посвідчувального напису про заборону відчуження майна

3.1. Накладання заборони щодо відчуження нерухомого майна проводиться шляхом вчинення посвідчувального напису на повідомленні банку, підприємства чи організації про видачу позики (кредиту) на будівництво, капітальний ремонт чи купівлю житлового будинку, квартири. Один примірник повідомлення з написом нотаріуса про накладення заборони щодо відчуження майна видається представнику відповідного банку, підприємства чи організації, що видав (ла, ла) позику (кредит), а другий залишається у справах нотаріуса.

3.2. Накладання заборони щодо відчуження за спадковим договором, договором довічного утримання (догляду), застави (іпотеки), а також при видачі свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно спадкоємцям фізичної особи, оголошеної померлою, проводиться шляхом вчинення посвідчувального напису на всіх примірниках договору або свідоцтва про право на спадщину.

3.3. Накладання заборони щодо відчуження майна при одержанні повідомлення про смерть особи, яка за життя складала спільний заповіт подружжя, вчинюється нотаріусом, яким заведено спадкову справу, на примірнику поданого нотаріусу заповіту, про що надсилається повідомлення нотаріусу, який посвідчив заповіт.

3.4. Накладання заборони щодо відчуження майна за зверненням органу опіки та піклування з метою захисту особистих і майнових прав та інтересів дитини, яка має право власності або проживає у жилому будинку, квартирі, іншому приміщенні, вчинюється нотаріусом на копії рішення зазначеного компетентного органу.

4. Реєстрація накладання заборони відчуження майна

4.1. Накладання заборони щодо відчуження майна реєструється нотаріусами в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій та реєстрі для реєстрації заборон відчуження нерухомого та рухомого майна, арештів, накладених на майно судами, слідчими органами, і реєстрації зняття таких заборон та арештів. Про накладені заборони щодо відчуження робиться запис в Алфавітній книзі обліку реєстрації заборон відчуження нерухомого та рухомого майна, а також арештів, накладених на таке майно судами, слідчими органами, і реєстрації зняття таких заборон та арештів.

4.2. Накладені заборони щодо відчуження житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна та майнових прав на нерухомість підлягають обов'язковій реєстрації в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

5. Зняття заборони відчуження майна

5.1. Нотаріус, який накладав заборону, знімає заборону відчуження майна при одержанні повідомлення:

кредитора про погашення позики;

про припинення (розірвання, визнання недійсним) договору застави (іпотеки);

про припинення договору іпотеки у зв'язку з набуттям іпотекодержателем права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання, після припинення договору іпотеки у зв'язку з відчуженням іпотекодержателем предмета іпотеки;

про припинення, розірвання, визнання недійсним договору ренти, довічного утримання (догляду), спадкового договору;

органів опіки та піклування про усунення обставин, що обумовили накладення заборони відчуження майна дитини;

про скасування рішення суду про оголошення фізичної особи померлою або закінчення п'ятирічного строку з часу видачі

свідоцтва про право на спадщину на майно особи, оголошеної померлою;

про смерть другого з подружжя, що склали спільний заповіт;

про скасування рішення суду про позбавлення батьків дитини батьківських прав або відібрання дитини без позбавлення батьківських прав;

про смерть відчужувача за спадковим договором або про смерть другого з подружжя, що уклали спадковий договір;

про відчуження майна, переданого під виплату ренти;

за рішенням суду;

в інших випадках, передбачених законом.

Якщо нотаріус, який наклав заборону, позбавлений можливості зняти її (у разі смерті, заміщення нотаріуса, у разі неможливості виконання ним своїх обов'язків, припинення нотаріусом діяльності, передачі документів до державного нотаріального архіву або з будь-яких інших причин), заборона може бути знята іншим нотаріусом. При цьому таким нотаріусом направляється за місцем зберігання справи, що містить відомості про накладання заборони, повідомлення про зняття заборони.

5.2. У випадках, передбачених частиною першою статті 537 Цивільного кодексу України, нотаріус може зняти заборону відчуження заставленого майна за заявою боржника.

5.3. Як доказ зазначеного нотаріусу боржником подаються: копія зобов'язання, копія договору застави/іпотеки, квитанція про внесення в депозит нотаріуса належних кредиторів грошових коштів або цінних паперів, які свідчили б про повне і безумовне виконання зобов'язання, копія повідомлення нотаріуса кредиторів про внесення боргу в депозит, копія заяви боржника, переданої нотаріусом кредиторів відповідно до вимог цього Порядку, щодо вчинення цим кредитором необхідних дій із зняття заборони відчуження тощо.

5.4. Про зняття заборони нотаріус письмово повідомляє кредитора.

5.5. Повідомлення судових або слідчих органів та органів державної виконавчої служби про зняття арешту залишається у матеріалах нотаріальної справи.

6. Реєстрація зняття заборони відчуження та арешту майна

6.1. Про зняття заборони, а також про зняття судовими або слідчими органами та органами державної виконавчої служби

накладеного ними арешту на майно нотаріус робить відповідні відмітки в реєстрі для реєстрації заборон і арештів та в алфавітній книзі обліку заборон відчуження і арештів нерухомого майна.

6.2. Відомості про зняття заборони відчуження нерухомого майна, а також про зняття судовими або слідчими органами та органами державної виконавчої служби накладеного ними арешту на об'єкти нерухомого майна підлягають обов'язковій реєстрації в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно в порядку, установленому Порядком державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22 червня 2011 року № 703.

Глава 16. Вчинення виконавчих написів

1. Стягнення грошових сум або витребування майна за виконавчим написом

1.1. Для стягнення грошових сум або витребування від боржника майна нотаріуси вчиняють виконавчі написи на документах, що встановлюють заборгованість, або на правочинах, що передбачають звернення стягнення на майно на підставі виконавчих написів.

1.2. Перелік документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів, установлюється Кабінетом Міністрів України.

1.3. Нотаріуси відмовляють у вчиненні виконавчого напису у випадках, коли витребується майно, звернення стягнення на яке забороняється законодавством України або здійснюється виключно на підставі рішення суду.

1.4. Виконавчий напис вчинюється нотаріусом незалежно від місця виконання вимоги, місцезнаходження боржника або стягувача.

2. Звернення до нотаріуса за вчиненням виконавчого напису

2.1. Для вчинення виконавчого напису стягувачем або його уповноваженим представником нотаріусу подається заява, у якій, зокрема, мають бути зазначені:

відомості про найменування і місце проживання або місцезнаходження стягувача та боржника;

дата і місце народження боржника - фізичної особи, місце його роботи;

номери рахунків у банках, кредитних установах, код за ЄДРПОУ для юридичної особи;

строк, за який має провадитися стягнення;

інформація щодо суми, яка підлягає стягненню, або предметів, що підлягатимуть витребуванню, включаючи пеню, штрафи, проценти тощо.

Заява може містити також іншу інформацію, необхідну для вчинення виконавчого напису.

2.2. У разі якщо нотаріусу необхідно отримати іншу інформацію чи документи, які мають відношення до вчинення виконавчого напису, нотаріус вправі витребувати їх у стягувача.

2.3. Вчинення виконавчого напису в разі порушення основного зобов'язання та (або) умов іпотечного договору здійснюється нотаріусом після спливу тридцяти днів з моменту надісланих іпотекодержателем повідомлень - письмової вимоги про усунення порушень іпотекодавцю та боржнику, якщо він є відмінним від іпотекодавця.

Повідомлення вважається надісланим, якщо є відмітка іпотекодавця на письмовому повідомленні про його отримання або відмітка поштового відділення зв'язку про відправлення повідомлення на вказану в іпотечному договорі адресу.

2.4. Вчинення виконавчого напису за заявою одного з іпотекодержателів здійснюється нотаріусом після спливу десяти днів з дня одержання іншими іпотекодержателями письмового повідомлення про звернення стягнення на предмет іпотеки.

2.5. У разі отримання письмової заяви від попереднього іпотекодержателя, який має вищий пріоритет, про припинення звернення стягнення на предмет іпотеки виконавчий напис нотаріусом не вчинюється.

3. Умови вчинення виконавчого напису

3.1. Нотаріус вчиняє виконавчі написи:

якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем;

за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, а у відносинах між підприємствами, установами та організаціями - не більше одного року.

3.2. Безспірність заборгованості підтверджують документи, передбачені Переліком документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.99 № 1172.

3.3. Якщо для вимоги, за якою вчиняється виконавчий напис, законом встановлено інший строк давності, виконавчий напис вчиняється у межах цього строку.

3.4. Строки, протягом яких може бути вчинено виконавчий напис, обчислюються з дня, коли у стягувача виникло право примусового стягнення боргу.

3.5. При вчиненні виконавчого напису нотаріус повинен перевірити, чи подано на обґрунтування стягнення документи, зазначені у Переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.99 № 1172.

3.6. У разі вчинення виконавчого напису за договором іпотеки нотаріус перевіряє за даними Державного реєстру речових прав на нерухоме майно наявність чи відсутність заставної, наявність чи відсутність інших іпотекодержателів.

3.7. За наявності заставної вчинення виконавчого напису може бути здійснено лише на підставі заяви (вимоги) власника заставної.

4. Зміст виконавчого напису

Виконавчий напис має містити:

дату (рік, місяць, число) вчинення, посаду, прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, який вчинив виконавчий напис;

найменування та місце проживання (місцезнаходження) стягувача;

найменування та місце проживання (місцезнаходження) боржника, дату й місце його народження, місце роботи (для фізичних осіб), номери рахунків в установах банків (для юридичних осіб);

строк, за який провадиться стягнення;

суми, що підлягають стягненню, або предмети, які підлягають витребуванню, у тому числі пеня, проценти, якщо такі належать до стягнення;

розмір плати, суму державного мита, сплачуваного стягувачем, або мита, яке підлягає стягненню з боржника;

номер, під яким виконавчий напис зареєстровано;
дату набрання чинності виконавчим написом;
строк пред'явлення виконавчого напису до виконання;
підпис нотаріуса, який вчинив виконавчий напис, скріплений
печаткою;
інші відомості, передбачені статтею 18 Закону України „Про
виконавче провадження”.

5. Викладення виконавчого напису

5.1. Виконавчий напис вчинюється на оригіналі документа (дублікаті документа, що має силу оригіналу), що встановлює заборгованість.

5.2. Якщо виконавчий напис не вміщується на документі, що встановлює заборгованість, він може бути продовжений чи викладений повністю на прикріпленому до документа спеціальному бланку нотаріальних документів.

5.3. Якщо за борговим документом необхідно провести стягнення частинами, виконавчий напис за кожним стягненням може бути зроблений на копії документа або на виписці з особового рахунку боржника; у цих випадках на оригіналі документа, що встановлює заборгованість, робиться відмітка про вчинення виконавчого напису і зазначаються, за який строк і яка сума стягнута, дата і номер за реєстром нотаріальних дій.

6. Обрахування розміру суми стягнення

6.1. За заявою кредитора розмір суми, яка підлягає стягненню за виконавчим написом, може бути встановлений з урахуванням індексу інфляції за весь час прострочення та трьох процентів річних від простроченої суми, якщо інший розмір не встановлений договором або законом.

6.2. Неустойка (штраф, пеня) включається до виконавчого напису, якщо це передбачено умовами договору.

6.3. Вчинення виконавчого напису за договором позики здійснюється з урахуванням вимог статті 1050 Цивільного кодексу України.

7. Дослідження доказів при вчиненні виконавчого напису

7.1. У справах нотаріуса залишається копія документа, що встановлює заборгованість, чи правочину, за яким здійснюється стягнення, або витяг з особового рахунку боржника і примірник виконавчого напису.

7.2. При кожному наступному вчиненні виконавчого напису за одним і тим самим зобов'язанням повторно подання копії документа, що встановлює заборгованість, не вимагається. У цих випадках нотаріус вимагає подання двох примірників витягу з особового рахунку та оригіналу зобов'язання.

7.3. Один примірник витягу з виконавчим написом і оригінал зобов'язання повертаються стягувачу, а другий примірник залишається у нотаріуса.

7.4. При вчиненні кількох виконавчих написів за документами, що встановлюють заборгованість однакової форми, копія кожного окремого зобов'язання не вимагається. У таких випадках у матеріалах нотаріальної справи залишаються одна копія документа, що встановлює заборгованість (на одного з боржників), і список боржників, на стягнення боргу з яких вчинені виконавчі написи, із зазначенням повної назви та адреси боржників, строку платежу, суми, що підлягає стягненню за виконавчим написом, а в необхідних випадках й інших даних.

7.5. Стягувачу видаються виконавчі написи на кожного боржника окремо відповідно до списку.

7.6. Якщо для вчинення виконавчого напису, крім документа, що встановлює заборгованість, необхідно подати й інші документи, зазначені в Переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.99 № 1172, то вони до виконавчого напису не приєднуються, а залишаються у матеріалах нотаріальної справи.

8. Порядок стягнення за виконавчим написом

Стягнення за виконавчим написом провадиться в порядку, встановленому цивільним процесуальним законодавством для виконання судових рішень та Законом України „Про виконавче провадження”.

9. Строк пред'явлення виконавчого напису до виконання

9.1. Виконавчий напис, за яким стягувачем або боржником є фізична особа, може бути пред'явлений до примусового виконання протягом року з моменту вчинення виконавчого напису.

9.2. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого напису до виконання провадиться відповідно до вимог

статті 23 Закону України „Про виконавче провадження” і статті 371 Цивільного процесуального кодексу України.

Глава 17. Вчинення протестів векселів

1. Вексель, види векселів

1.1. Вексель - це цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векседавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

1.2. Векселі можуть бути прості або переказні, існують виключно у письмовій документарній формі та мають обов'язкові реквізити.

1.3. Простий вексель має містити:

назву „простий вексель”, яка включена в текст документа і написана тією мовою, якою цей документ складений;

безумовне зобов'язання сплатити визначену суму грошей;

найменування особи, яка має платити (трасат);

строк платежу;

місце, в якому має здійснюватись платіж;

найменування особи, якій або за наказом якої має здійснюватись платіж;

дату і місце складання простого векселя;

підпис особи, яка видає вексель (векседавець).

1.4. Переказний вексель повинен містити:

назву „переказний вексель”, яка включена до тексту документа і написана тією мовою, якою цей документ складений;

безумовний наказ сплатити визначену суму грошей;

найменування особи, яка повинна платити (трасат);

строк платежу;

місце, в якому має здійснюватись платіж;

найменування особи, якій або за наказом якої має здійснюватись платіж;

дату і місце видачі векселя;

підпис особи, яка видає вексель (трасат).

1.5. Особливості видачі та обігу векселів, здійснення операцій з векселями, погашення вексельних зобов'язань та стягнення за

векселями визначаються Законом України „Про обіг векселів в Україні”.

2. Місце вчинення протестів векселів

2.1. Відповідно до законодавства, що регулює вексельний обіг в Україні, векселі опротестовуються в неплатежі, неакцепті, недатуванні акцепту.

2.2. Неоплачений вексель пред'являється нотаріусу для вчинення протесту:

про неоплату - за місцезнаходженням платника або за місцем платежу;

в неакцепті або в недатуванні акцепту - за місцезнаходженням платника;

про відмову передати оригінал векселя законному держателю копії векселя - за місцезнаходженням держателя оригіналу векселя;

про непред'явлення примірника векселя, надісланого для акцепту, держателю векселя; про неакцепт за другим примірником векселя, про неплатіж за другим примірником векселя - за місцезнаходженням платника;

про відмову у проставленні векселедавцем датованої відмітки про пред'явлення йому векселя - за місцезнаходженням векселедавця.

3. Строки для пред'явлення векселів до протесту та строки здійснення протесту векселів

3.1. Векселі для вчинення протесту про неоплату приймаються нотаріусом після закінчення дати платежу за векселем, але не пізніше 12-ї години наступного після цього строку дня.

3.2. Векселі для вчинення протесту про неакцепт можуть бути прийняті протягом строків, встановлених для пред'явлення до акцепту, але не пізніше 12-ї години наступного після цього строку дня.

3.3. Векселі для вчинення протесту про непред'явлення примірника векселя, надісланого для акцепту держателю векселя, протест про неакцепт за другим примірником векселя, протест про неплатіж за другим примірником векселя, протест про непередавання оригіналу векселя законному держателю копії векселя, протест про відмову у проставленні векселедавцем датованої відмітки про пред'явлення йому векселя приймаються нотаріусами в строки, установлені статтею 44 Уніфікованого

закону про переказні векселі та прості векселі від 07.06.1930, запровадженого Женевською конвенцією 1930 року.

3.4. Для векселя строком на визначений день або о такій-то годині від дати складання протест про неоплату повинен бути здійснений або в день, коли вексель підлягає оплаті, або в один з двох наступних робочих днів.

3.5. Протест векселя про неоплату за векселем строком по пред'явленні здійснюється протягом строку, встановленого для пред'явлення до акцепту.

3.6. У разі якщо перше пред'явлення векселя зі строком платежу за пред'явленням до платежу було здійснено в останній день цього строку, протест векселя може бути вчинений наступного дня.

3.7. Протест векселя зі строком платежу за пред'явленням у неакцепті здійснюється у строки, встановлені для пред'явлення до акцепту, тобто протягом одного року з дня видачі векселя.

3.8. Протест у недатуванні акцепту вчинюється у разі, якщо платник, акцептуючи вексель, за яким акцепт повинен обов'язково бути датований, не проставить дату акцепту. Це стосується векселів, які підлягають оплаті у визначений строк від пред'явлення, або векселів, які повинні бути пред'явлені для акцепту протягом визначеного строку.

4. Вчинення протесту векселя

4.1. Протест векселя - це нотаріальна дія, яка офіційно засвідчує факт повної неоплати за векселем.

4.2. Протести векселів вчиняються нотаріусом відповідно до Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі, Закону України „Про обіг векселів в Україні”.

4.3. Протест векселя про неоплату вчинюється у разі, якщо: вексель неоплачений (вексель було акцептовано, але не сплачено платником);

оплата здійснена у валюті, яка не зазначена у векселі;

платник відсутній у місці платежу або у місцезнаходженні, яке зазначено у векселі.

4.4. Протест векселя про неоплату вчинюється як щодо простого, так і щодо переказного векселя.

4.5. Протест про неоплату за простим векселем здійснюється проти векседавця, за переказним - проти акцептанта (платника).

4.6. Вчинення протесту векселя про неоплату не потребується, якщо вексель раніше був опротестований у неакцепті.

4.7. Протест векселя в неакцепті вчинюється у разі:

відмови платника від акцепту (здійснення часткового акцепту);

оплата здійснена у валюті, яка не зазначена у векселі;

відсутність платника у місці, зазначеному у векселі.

4.8. Протест векселя в недатуванні акцепту вчинюється у разі відсутності дати на акцепті і здійснюється з метою збереження прав векселедержателя за таким векселем.

4.9. За відсутності протесту недатований акцепт вважається таким, що зроблений акцептантом в останній день строку, передбаченого для пред'явлення до акцепту.

4.10. Протест векселя в неакцепті або у недатуванні акцепту вчинюється до переказного векселя і здійснюється проти векседавця.

4.11. При вчиненні протесту векселя нотаріус повинен враховувати, що за акцепт і платіж відповідає векселедатель.

4.12. Для вчинення протесту векселя векселедержатель або його уповноважена особа подають нотаріусу:

оригінал векселя (його копію - якщо це було передбачено самими учасниками вексельних правовідносин та про це є відповідні застереження);

заяву векселедержателя (кредитора) про протест векселя, підписану векселедержателем (кредитором) та скріплену печаткою (у разі наявності).

4.13. У тексті заяви зазначаються повне найменування і адреса векседавця (боржника), платника (доміциліата), векселедержателя (кредитора), вказуються відомості про вексель (векселі), який (які) подається (ються) до опротестування, строк платежу за векселем (вексями), сума, що підлягає сплаті за векселем (вексями), причина опротестування, повне найменування і адреса, номери рахунків у банках, код за ЄДРПОУ - для юридичної особи, реєстраційний номер облікової картки платника податку - для фізичної особи (за наявності). Заява може містити інші додаткові відомості;

векселі подаються нотаріусу під розписку та за окремим описом, у якому зазначаються найменування і адреси векселедержателя, векседавця, платника (доміциліата), вид

векселів (простий чи переказний), їх кількість, номери, строк платежу, сума платежу;

документ, за яким встановлено особу векселедержателя або його уповноваженого представника;

документи, що підтверджують повноваження уповноваженого представника, а також правоздатність та дієздатність юридичної особи.

4.14. При прийнятті векселя до опротестування нотаріус повинен:

перевірити наявність усіх необхідних реквізитів векселя та правильність їх заповнення, наявність підписів і печаток та послідовність індосаментів;

переконатися, що вексель поданий для протесту в установлені законом строки;

встановити місце здійснення протесту;

перевірити факт пред'явлення векселя до сплати. Підтвердженням факту пред'явлення векселя до сплати є відмітка векселедавця на письмовій вимозі про прийняття вимоги про сплату векселя або відмітка поштового відділення зв'язку про відправлення такої вимоги поштою чи телеграфом на адресу, вказану у векселі.

4.15. У день прийняття векселя до протесту нотаріус зобов'язаний від свого імені пред'явити письмову вимогу про оплату або акцепт векселя до векселедавця (платника). Підтвердженням факту пред'явлення вимоги про сплату векселя є відмітка векселедавця на письмовій вимозі про прийняття вимоги про сплату векселя або відмітка поштового відділення зв'язку про відправлення такої вимоги поштою чи телеграфом на адресу, вказану у векселі.

4.16. У тексті вимоги нотаріус зазначає про надходження заяви про протест векселя з усіма його реквізитами та пропозицією сплатити чи акцептувати вексель у певний строк або повідомити про оплату чи акцепт векселя:

якщо вексель протестується в неплатежі, нотаріус вимагає від особи, проти якої протестується вексель, оплатити суму за векселем;

якщо вексель протестується в неакцепті, нотаріус висуває вимогу акцептувати вексель;

якщо вексель протестується в недатуванні акцепту, нотаріус вимагає проставити дату на акцепті.

4.17. Якщо здійснено платіж або буде проставлена відмітка про акцепт, нотаріус повертає вексель платнику без протесту з відміткою про акцепт або платіж.

4.18. Якщо на вимогу нотаріуса не надійшла відповідь від особи, яка має платити за векселем, про його оплату або у разі відмови платника (доміциліата) оплатити або акцептувати вексель нотаріус опротестовує вексель.

4.19. Якщо місцезнаходження платника невідоме, протест векселя вчинюється без пред'явлення вимоги про оплату або акцепт векселя з відповідною відміткою в акті про протест.

4.20. Запис про вчинення протесту векселя вноситься до реєстру для реєстрації нотаріальних дій.

4.21. Протест векселя оформлюється актом у двох примірниках, один з яких залишається у справах нотаріуса.

4.22. У справах нотаріуса також залишаються:

копія опротестованого векселя (чи копія з копії, коли протест вчинювався за копією) з відповідною відміткою про протест або опис опротестованих векселів, якщо такий подавався, з прикладенням як зразка копії одного опротестованого векселя;

заява векселедержателя (кредитора) про протест векселя;

опис векселів, що передаються на опротестування;

примірник надісланій (переданій) боржникові вимоги про оплату або акцепт (оплата) векселя;

інші документи, якщо такі були подані чи були необхідні для протесту.

4.23. Опротестований вексель з відміткою про вчинення протесту видається векселедержателю або уповноваженій особі.

Глава 18. Вчинення морських протестів

1. Звернення до нотаріуса за вчиненням морського протесту

1.1. З метою забезпечення доказів для охорони прав і законних інтересів судновласника заінтересована особа - капітан судна звертається до нотаріуса з письмовою заявою про подію, яка мала місце в період плавання або стоянки судна і яка може стати підставою для пред'явлення до судновласника майнових вимог.

1.2. Заява про морський протест має містити в собі опис подій, що сталися, і заходів, ужитих капітаном для забезпечення охорони довіреного йому майна.

1.3. На підтвердження обставин, викладених у заяві про морський протест, нотаріусу в межах строків, установлених чинним законодавством, повинно бути подано для огляду судовий журнал і засвідчений капітаном витяг із судового журналу.

1.4. Заява про морський протест має бути подана нотаріусу в порту України в строки, установлені чинним законодавством України.

1.5. Якщо подати заяву про морський протест у встановлені строки неможливо, то про причини цього має бути зазначено в заяві про морський протест.

2. Складання акта про морський протест

2.1. Нотаріус на підставі заяви капітана, даних судового журналу, а також опитування самого капітана і, за можливості, не менше чотирьох свідків з числа членів судової команди, у тому числі двох, що належать до осіб командного складу, складає акт про морський протест і засвідчує його своїм підписом і печаткою.

2.2. Примірник акта видається капітанові або уповноваженій ним особі, а другий примірник із заявою капітана і витягом із судового журналу залишається у матеріалах нотаріальної справи.

Глава 19. Прийняття на зберігання документів

1. Звернення до нотаріуса з метою передачі документів на зберігання

Нотаріуси за заявами заінтересованих юридичних та фізичних осіб приймають на зберігання документи за описом.

2. Складання опису документів

2.1. Опис складається в двох примірниках і підписується особою, яка здала документи на зберігання, та нотаріусом.

2.2. Один примірник опису залишається у нотаріуса, а другий видається особі, яка здала документи на зберігання.

3. Прийняття документів на зберігання без опису

3.1. За клопотанням заінтересованої особи нотаріус може прийняти документи без опису, якщо вони належним чином упаковані в присутності нотаріуса.

3.2. Упаковка має бути скріплена печаткою нотаріуса, його підписом і підписом особи, яка здала документи на зберігання.

4. Видача свідоцтва про прийняття документів на зберігання

Про прийняття документів на зберігання нотаріус видає заінтересованій особі, яка здала їх, свідоцтво за встановленою формою, до якого додається примірник опису, якщо такий проводився.

5. Зберігання документів нотаріусом

Прийняті документи зберігаються в окремому пакеті в залізних шафах чи сейфах, опечатаних печаткою нотаріуса.

6. Повернення документів, прийнятих на зберігання

Документи, прийняті на зберігання, повертаються на вимогу заінтересованої особи, яка здала їх на зберігання, або на вимогу уповноважених нею осіб при пред'явленні свідоцтва і примірника опису чи за рішенням суду.

Глава 20. Передача заяв

1. Звернення до нотаріуса з метою передачі заяв фізичних та юридичних осіб

1.1. Нотаріус передає заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам на підставі усного звернення заінтересованих осіб.

1.2. Передача заяв в електронній формі про проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, які відповідно до Закону України „Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців” подаються державному реєстратору для проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, здійснюється відповідно до Порядку подання та обігу електронних документів державному реєстратору.

2. Умови передачі заяв фізичних осіб та юридичних осіб

Нотаріус передає заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам, якщо вони не суперечать закону і не містять відомостей, що порочать честь і гідність людини.

3. Порядок передачі заяв фізичних та юридичних осіб

3.1. Заяви подаються нотаріусу належним чином оформлені і не менше ніж у двох примірниках, один з яких пересилається поштою

зі зворотним повідомленням або особисто передається адресатам під розписку.

3.2. Заяви можуть передаватися також з використанням технічних засобів.

3.3. У випадку, передбаченому підпунктом 3.2 цього пункту, другий примірник заяви повертається особі, що її подала.

3.4. Витрати, пов'язані з поштовою пересилкою заяви чи з використанням інших технічних засобів, оплачуються заявником.

4. Видача свідоцтва про передачу заяв фізичних та юридичних осіб

4.1. На прохання особи, що подала заяву, їй видається свідоцтво про передачу заяви.

4.2. У свідоцтві викладається зміст одержаної на заяву відповіді або зазначається, що відповідь у встановлений у заяві строк не надійшла.

4.3. Передача заяви та видача свідоцтва про передачу заяви є самостійними нотаріальними діями і реєструються в реєстрі нотаріальних дій під окремими номерами.

Глава 21. Прийняття у депозит грошових сум та цінних паперів

1. Звернення до нотаріуса з вимогою прийняття у депозит грошових сум і цінних паперів

1.1. Державні та приватні нотаріуси у випадках, передбачених законодавством України, приймають у депозит грошові суми та цінні папери.

Сторони правочину, в тому числі і попереднього, можуть домовитись про депонування грошових сум у депозиті нотаріуса з метою виконання зобов'язань та наступного їх безготівкового перерахування нотаріусом особі, на ім'я якої вони були внесені безготівковим шляхом, у зв'язку з настанням певної події, що обумовлена договором.

У разі настання певної події, що обумовлена договором, нотаріус передає безготівковим шляхом гроші особі, на ім'я якої вони були задепоновані, за її заявою. У разі ненастання певної події, що обумовлена договором, нотаріус повертає безготівковим шляхом гроші з депозиту особі, що їх внесла, за її заявою.

1.2. Прийняття нотаріусом грошових сум і цінних паперів проводиться за місцем виконання зобов'язання.

1.3. Прийняття грошових сум або цінних паперів у депозит для передавання кредитору здійснюється за відповідною заявою заінтересованої особи (боржника) або за заявою ліквідатора громадянина-підприємця, визнаного банкрутом. Заява реєструється нотаріусом у книзі вхідної кореспонденції і є підставою для вчинення нотаріальної дії.

1.4. Заява боржника має містити такі відомості:

щодо особи, від якої прийнято внесок у депозит, а також щодо особи, для передачі якій його внесено, а саме:

для фізичних осіб - прізвище, ім'я, по батькові, серію та номер паспорта, коли та ким він був виданий, місце проживання та реєстраційний номер облікової картки платника податків;

для юридичних осіб - найменування, місцезнаходження та податковий номер, реквізити поточного рахунку, відкритого в установі банку (якщо місцезнаходження або інші відомості щодо особи, для передачі якій робиться внесок, невідомі, то в заяві вказуються останні відомі особі, що звернулася до нотаріуса, відомості);

щодо мети чи виконання якого зобов'язання зроблено внесок;

щодо причин, з яких зобов'язання не може бути виконане безпосередньо.

1.5. На бажання особи до заяви можуть бути включені обґрунтування та розрахунок, згідно з яким робиться внесок. У разі прийняття в депозит цінних паперів, випущених у документарній формі, у заяві зазначається їх сумарна номінальна вартість.

1.6. Якщо боржник не вказав місцезнаходження кредитора і нотаріусу це місцезнаходження невідоме, боржник попереджається, що повідомлення кредитора про внесення грошей або цінних паперів у депозит є його обов'язком.

1.7. Заява ліквідатора громадянина-підприємця, визнаного банкрутом, повинна містити: прізвище, ім'я, по батькові ліквідатора громадянина-підприємця, визнаного банкрутом, з посиланням на реквізити постанови господарського суду, що призначив ліквідатора; прізвище, ім'я, по батькові, серію та номер паспорта, коли та ким він був виданий, місце проживання та номер картки платника податків у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів громадянина-підприємця,

визнаного банкрутом, найменування господарського суду (що визначається відповідно до закону розпорядником коштів боржника), прізвище та ініціали судді, що прийняв постанову про визнання громадянина-підприємця банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, щодо мети чи виконання якого зобов'язання зроблено внесок.

2. Способи внесення грошових сум у депозит нотаріуса

2.1. Унесення особою грошових сум у депозит нотаріуса проводиться будь-яким шляхом внесення переказу готівки через банки або безготівковим перерахуванням сум з рахунку особи на окремий поточний рахунок приватного нотаріуса тощо. Для зберігання грошових сум, прийнятих у депозит державними нотаріальними конторами, в органах державного казначейства відкриваються відповідні рахунки для обліку депозитних сум.

2.2. Про надходження грошових сум і цінних паперів нотаріус повідомляє кредитора і на його вимогу видає йому належні грошові суми або цінні папери.

2.3. У разі якщо грошові суми або цінні папери внесені в депозит нотаріуса ліквідатором громадянина-підприємця, про їх надходження нотаріус повідомляє господарський суд, що визнав громадянина-підприємця банкрутом, і за рішенням господарського суду видає їх з депозиту.

3. Документи, що підтверджують внесок боржника

3.1. На підставі виписок з рахунків, що свідчать про надходження відповідних сум, особі, яка внесла грошові суми в депозит, нотаріусом видається квитанція встановленого зразка. При цьому права частина квитанції (квитанція) видається особі, яка внесла грошову суму в депозит, а ліва її частина (корінець квитанції) залишається у справах державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса. На прохання боржника напис про внесок може бути зроблений на поданому документі, що встановлює заборгованість або з якого випливає внесення грошових сум або цінних паперів у депозит.

3.2. У квитанції вказуються:

відомості щодо особи, від якої прийняті в депозит грошові суми, а також щодо особи, для якої вони вносяться (далі - депонент):

для фізичних осіб: прізвище, ім'я, по батькові, серія та номер паспорта, коли та ким він був виданий, місце проживання та

ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів;

для юридичних осіб: найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код у Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України, реквізити поточного рахунку, відкритого в установі банку (якщо місцезнаходження депонента невідоме, то нотаріусом у квитанції вказуються останні дані, які відомі особі, що звернулася щодо внесення у депозит грошових сум);

з якою метою чи для виконання якого зобов'язання внесено суму в депозит;

розмір грошової суми, унесеної у депозит.

3.3. У разі внесення у депозит цінних паперів нотаріусом видається квитанція встановленого зразка. При цьому нотаріусом указується сумарна номінальна вартість цінних паперів, що прийняті в депозит.

3.4. При прийнятті в депозит цінних паперів на зворотному боці квитанції і корінця квитанції зазначаються вид цінних паперів, їх кількість та сумарна номінальна вартість.

4. Плата за прийняття у депозит нотаріуса грошових сум і цінних паперів

У разі прийняття у депозит для передачі за належністю грошових сум або цінних паперів державними нотаріусами справляється державне мито в розмірі, установленому чинним законодавством; приватними нотаріусами справляється плата відповідно до статті 31 Закону та статті 1 Указу Президента України від 10.07.98 № 762 „Про впорядкування справляння плати за вчинення нотаріальних дій”. Особа, що внесла в депозит грошові суми або цінні папери, або її уповноважений представник розписується на корінці квитанції.

5. Прийняття у депозит нотаріуса грошових сум (цінних паперів), виявлених під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна

5.1. Якщо під час ужиття заходів щодо охорони спадкового майна нотаріусом будуть виявлені грошові суми (цінні папери), що залишилися після померлого, вони вносяться на відповідні рахунки для обліку депозитних сум державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса, про що виписується відповідна квитанція. Квитанція підшивається до спадкової справи, а її корінець

залишається у справах державної нотаріальної контори чи у справах приватного нотаріуса.

5.2. У цьому разі в квитанції зазначаються:

прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, що вживав заходів щодо охорони спадкового майна;

прізвище, ім'я, по батькові та останнє місце проживання спадкодавця;

розмір грошових коштів або сумарна номінальна вартість цінних паперів, унесених нотаріусом у депозит.

5.3. На звороті корінця квитанції вказується номер спадкової справи, у якій зберігається квитанція.

6. Облік депозитних операцій

Облік депозитних операцій здійснюється державними нотаріальними конторами та приватними нотаріусами в таких книгах:

книга обліку депозитних операцій;

книга обліку особових рахунків депонентів.

7. Облік надходження та видачі грошових сум та цінних паперів

7.1. Надходження грошових сум та цінних паперів обліковується в прибутковій частині книги обліку депозитних операцій.

7.2. У графі 1 вказується порядковий номер запису; у графі 2 - дата надходження грошових сум або цінних паперів у депозит; у графі 3 - прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи (найменування юридичної особи), прізвище, ім'я та по батькові ліквідатора громадянина-підприємця, від якого прийняті грошові суми або цінні папери; за яким зобов'язанням або в рахунок яких платежів вони внесені; у графі 4 - номер виданої квитанції; у графах 5, 6 вказуються відповідно розмір внесеної у депозит грошової суми, вид, кількість, номінальна вартість та реквізити цінних паперів, унесених у депозит; у графі 7 - номер особового рахунку депонента. У разі якщо грошові суми або цінні папери внесені в депозит нотаріуса ліквідатором громадянина-підприємця, депонентом є відповідний господарський суд, що визнав громадянина-підприємця банкрутом.

7.3. Видача грошових сум та цінних паперів обліковується у видатковій частині книги обліку депозитних операцій.

7.4. У графі 1 указується порядковий номер запису; у графі 2 - дата видачі грошових сум або цінних паперів; у графі 3 - прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи (найменування юридичної особи), якій видано (перераховано) грошові суми або цінні папери, підстава видачі; у графі 4 - номер платіжного доручення; у графах 5 і 6 зазначаються відповідно розмір виданих (перерахованих) грошових сум або вид, кількість, номінальна вартість та реквізити цінних паперів; у графі 7 - номер особового рахунку депонента.

7.5. Наприкінці кожного місяця в прибутковій та видатковій частинах книги обліку депозитних операцій підбиваються підсумки за графами 5 і 6, вираховуються залишки коштів за депозитними операціями на перше число наступного місяця, а також указуються суми нарахованих банком відсотків за зберігання на поточних рахунках грошових сум у разі, якщо нарахування останніх передбачається укладенням з банком договором про розрахунково-касове обслуговування. Залишки депозитних сум та суми відсотків станом

на перше число кожного місяця звіряються із сумами, указаними у виписках з окремих поточних рахунків, відкритих у банківських установах.

7.6. Унесення відомостей про грошові суми або цінні папери, що надійшли в депозит, до книги обліку депозитних операцій є підставою для відображення відповідних сум на особових рахунках депонентів у книзі обліку особових рахунків депонентів.

8. Опис цінних паперів, випущених у документарній формі, що приймаються нотаріусом у депозит

8.1. Нотаріусом у депозит приймаються цінні папери, випущені в документарній формі. Нотаріус складає їх опис у трьох примірниках, кожен з яких підписується особою, що вносить цінні папери в депозит. Прийняті в депозит цінні папери в опечатаних пакетах, на яких зазначається їх сумарна номінальна вартість та в які вкладається один примірник опису, зберігаються в сейфі нотаріуса.

8.2. В описі вказуються: найменування та місцезнаходження державної нотаріальної контори або прізвище, ім'я, по батькові та нотаріальний округ приватного нотаріуса, кількість, вид, сумарна номінальна вартість та реквізити цінних паперів.

9. Видача з депозиту нотаріуса грошових сум або цінних паперів

9.1. Видача з депозиту грошових сум або цінних паперів здійснюється за заявою, яку подає депонент, за заявою та рішенням господарського суду, які подає ліквідатор громадянина-підприємця. На заяві нотаріусом здійснюється службова відмітка про встановлення особи депонента, ліквідатора громадянина-підприємця, реквізити документа, на підставі якого особу було встановлено, та вказується документ, що підтверджує право на одержання депозитних сум (свідоцтво про право на спадщину, рішення суду, довіреність тощо).

9.2. Видача банками грошових сум депонентам проводиться на підставі платіжних доручень приватних нотаріусів шляхом безготівкового перерахування на рахунок депонента або переказу коштів для виплати депоненту готівкою в банку.

9.3. Копія платіжного доручення, на підставі якого перераховано грошові суми, залишається у справах державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса.

9.4. Про одержання від нотаріуса цінних паперів депонент розписується на заяві, указаній у підпункті 9.1 цього пункту.

10. Повернення грошових сум і цінних паперів

10.1. Повернення грошових сум і цінних паперів особі, що внесла їх у депозит, допускається лише за згодою депонента. Вимога про повернення грошових сум і цінних паперів і згода на їх повернення повинні бути оформлені письмово.

10.2. Невитребувані з депозиту грошові суми та цінні папери, що підлягають передачі фізичним та юридичним особам, зберігаються в депозиті державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса протягом трьох років і після закінчення встановлених термінів їх зберігання підлягають перерахуванню до Державного бюджету України в порядку, установленому чинним законодавством України.

10.3. Грошові суми, що зберігаються в органах Державної казначейської служби України, спрямовуються до загального фонду державного бюджету України як інші неподаткові надходження. До державного бюджету наприкінці бюджетного року перераховуються також суми нарахованих банком відсотків за зберігання на поточних рахунках грошових сум, зданих у депозит. Перерахування невитребуваних грошових сум до бюджету відображається у графі 8 Книги обліку особових рахунків депонентів.

11. Книги обліку депозитних операцій та квитанційні книжки

Книги обліку депозитних операцій, обліку особових рахунків депонентів, квитанційні книжки мають бути пронумеровані, прошнуровані і скріплені печаткою та підписом посадової особи Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції із зазначенням кількості аркушів, що містяться в них.

12. Передача грошових сум, зданих у депозит у зв'язку з ліквідацією державної нотаріальної контори або припиненням приватної нотаріальної діяльності

У разі ліквідації державної нотаріальної контори або припинення приватної нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, що вчиняв нотаріальні дії по прийняттю грошей та цінних паперів у депозит нотаріуса, за наказом управління юстиції, до сфери управління якого належить державна нотаріальна контора чи яким зареєстрована приватна нотаріальна діяльність приватного нотаріуса, за наявності залишків грошових коштів на поточних рахунках для ведення депозитних операцій та цінних паперів, що внесені в депозит такої державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса, ці кошти передаються для продовження ведення депозитних операцій до іншої державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса для зберігання та передання депонентам у межах нотаріального округу та з дотриманням правил, встановлених цим Порядком.

Глава 22. Видача дубліката документа

1. Підстави видачі дубліката документа

1.1. У разі втрати або зіпсування документа, посвідченого або виданого нотаріусом, за письмовою заявою осіб, за дорученням яких або щодо яких учинялася нотаріальна дія, нотаріусом видається дублікат утраченого або зіпсованого документа.

1.2. Дублікати документів, посвідчених або виданих нотаріусом, можуть бути видані за письмовою заявою спадкоємців осіб, за дорученням яких або щодо яких учинялася нотаріальна дія, а також виконавця заповіту та на запит нотаріуса, яким заведено спадкову справу. У цьому разі нотаріусу, крім свідоцтва про смерть

таких осіб, подаються документи, які підтверджують їх родинні стосунки (свідоцтво виконавця заповіту).

2. Місце видачі дубліката документа

До передачі в архів примірників документів, посвідчених або виданих нотаріусом, дублікат утраченого або зіпсованого документа видається нотаріусом за місцем його зберігання.

3. Видача дублікатів заповітів, прирівнюваних до нотаріально посвідчених

Державний нотаріус державного нотаріального архіву видає також дублікати заповітів, які надійшли на зберігання від посадових осіб, зазначених у статті 40 Закону.

4. Видача дубліката заповіту спадкоємцям або виконавцю заповіту

4.1. Дублікат заповіту може бути виданий вказаним у заповіті спадкоємцям, виконавцю заповіту після подачі ними свідоцтва про смерть заповідача. У разі смерті спадкоємців, які були вказані в заповіті, дублікат може бути виданий їх спадкоємцям після подачі ними свідоцтва про смерть заповідача і померлого спадкоємця.

4.2. До заяви про видачу дубліката заповіту або видачу дубліката іншого документа спадкоємцям осіб, за дорученням яких або щодо яких вчинялася нотаріальна дія, виконавцю заповіту нотаріус долучає засвідчену ним фотокопію свідоцтва про смерть та засвідчені фотокопії інших документів, які підтверджують їх родинні стосунки (фотокопію свідоцтва виконавця заповіту).

4.3. Дублікат секретного заповіту не видається.

5. Видача дубліката довіреності

5.1. Нотаріус при видачі дубліката втраченої довіреності перевіряє дійсність цієї довіреності за даними Єдиного реєстру довіреностей.

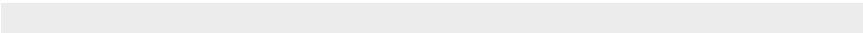
5.2. Дублікати втрачених довіреностей підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей відповідно до Положення про Єдиний реєстр довіреностей, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 28.12.2006 № 111/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28.12.2006 за № 1378/13252 (із змінами).

6. Зміст дубліката документа

6.1. Дублікат документа повинен містити весь текст посвідченого або виданого документа, оригінал якого вважається таким, що втратив чинність.

6.2. На дублікаті документа робиться відмітка про те, що він має силу оригіналу, і вчиняється посвідчувальний напис. Крім того, про видачу дубліката нотаріус робить відмітку на примірнику документа, який зберігається у справах державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса.

Директор Департаменту нотаріату, банкрутства та функціонування центрального засвідчувального органу К.І. Чижмарь

Пленум Верховного Суду України
ПОСТАНОВА

30.05.2008 N 7

Про судову практику у справах про спадкування

З метою забезпечення однакового застосування законодавства про спадкування Пленум Верховного Суду України **ПОСТАНОВЛЯЄ** дати судам такі роз'яснення:

1. Спадкові відносини регулюються Цивільним кодексом України (далі - ЦК), законами України від 2 вересня 1993 року N 3425-XII "Про нотаріат", від 23 червня 2005 року N 2709-IV "Про міжнародне приватне право", іншими законами, а також прийнятими відповідно до них підзаконними нормативно-правовими актами.

Відносини спадкування регулюються правилами ЦК, якщо спадщина відкрилася не раніше 1 січня 2004 року.

У разі відкриття спадщини до зазначеної дати застосовується чинне на той час законодавство, зокрема, відповідні правила Цивільного кодексу Української РСР (далі - ЦК УРСР), у тому числі щодо прийняття спадщини, кола спадкоємців за законом. У разі коли спадщина, яка відкрилася до набрання чинності ЦК і строк на її прийняття не закінчився до 1 січня 2004 року, спадкові відносини регулюються цим Кодексом.

2. Справи про спадкування розглядаються судами за правилами позовного провадження, якщо особа звертається до суду з вимогою про встановлення фактів, що мають юридичне значення, які можуть вплинути на спадкові права й обов'язки інших осіб та (або) за наявності інших спадкоємців і спору між ними.

Якщо виникнення права на спадкування залежить від доведення певних фактів, особа може звернутися в суд із заявою про встановлення цих фактів, яка, у разі відсутності спору, розглядається за правилами окремого провадження. Зокрема, у такому порядку суди повинні розглядати заяви про встановлення родинних відносин із спадкодавцем, проживання з ним однією сім'єю, постійного проживання разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, прийняття спадщини, яка відкрилася до 1 січня 2004 року тощо.

Якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження з'ясується, що має місце спір про право, суд на

підставі частини шостої статті 235 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК) залишає заяву без розгляду та роз'яснює заявникові, що він має право звернутися до суду з позовом на загальних підставах.

3. Згідно з правилами статті 1220 ЦК та статті 249 ЦПК часом відкриття спадщини слід вважати день смерті особи, зазначений у свідоцтві про смерть, виданим відповідним державним органом реєстрації актів цивільного стану.

Часом відкриття спадщини посмертно реабілітованих осіб є день прийняття рішення районною комісією з питань поновлення прав реабілітованих про повернення майна реабілітованого або відшкодування його вартості спадкоємцям першої черги. Коло спадкоємців першої черги визначається на день винесення цього рішення. Визнання особи безвісно відсутньою не відкриває спадщини.

Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця, яке визначається за правилами статті 29, частини другої статті 1221 ЦК. Якщо спадкодавець мав кілька місць проживання, місцем відкриття спадщини вважається останнє місце реєстрації спадкодавця.

4. При вирішенні спору щодо спадкування прав на майно, яке знаходиться за кордоном, або за участю іноземця, необхідно з'ясувати, чи існує договір про правову допомогу з цією країною, і чи в цьому договорі не передбачені інші правила щодо спадкування, ніж в українському законодавстві.

У разі розбіжностей застосовуються норми міжнародного договору.

Право на успадкування нерухомого майна, згідно зі статтею 71 Закону України "Про міжнародне приватне право", регулюється законодавством країни, на території якої знаходиться це майно.

5. За наявності заповіту на все майно правило частини другої статті 1223 ЦК застосовується у разі неприйняття спадщини або відмови від спадщини усіма спадкоємцями за заповітом.

У разі неприйняття спадщини чи відмови від неї одним із спадкоємців за заповітом застосовується норма частини першої статті 1275 ЦК, відповідно до якої частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за заповітом і розподіляється між ними порівну.

У разі недійсності нового заповіту чинність попереднього відновлюється лише у випадках, передбачених статтями 225, 231 ЦК.

6. Правило абзацу другого частини третьої статті 1224 ЦК стосується особи, яка зобов'язана була утримувати спадкодавця згідно з нормами Сімейного кодексу України (далі - СК). Факт ухилення особи від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця встановлюється судом за заявою заінтересованої особи (інших спадкоємців або територіальної громади). При цьому слід враховувати поведінку особи, розуміння нею свого обов'язку щодо надання допомоги, її необхідність для існування спадкодавця, наявність можливості для цього та свідомого невиконання такою особою встановленого законом обов'язку. Непред'явлення спадкодавцем, який мав право на утримання, позову про стягнення аліментів до особи, яка претендує на спадщину, не є достатньою підставою для відмови в позові про усунення від права на спадкування.

Правило частини п'ятої статті 1224 ЦК стосується всіх спадкоємців за законом, зокрема й тих, які відповідно до СК не були зобов'язані утримувати спадкодавця.

Безпорадним слід розуміти стан особи, зумовлений похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом, коли вона не може самостійно забезпечити умови свого життя, потребує стороннього догляду, допомоги та піклування.

Вимога про усунення спадкоємця від права на спадкування може бути пред'явлена особою, для якої таке усунення породжує пов'язані зі спадкуванням права та обов'язки, одночасно з її позовом про одержання права на спадкування з підстав, визначених у частині другій статті 1259 ЦК.

7. Якщо спадкодавцем було здійснене самочинне будівництво (частина перша статті 376 ЦК), до спадкоємців переходить право власності на будівельні матеріали, обладнання тощо, які були використані в процесі цього будівництва.

Якщо право власності на самочинно зведену будівлю визнано судом за власником (користувачем) земельної ділянки, на якій вона розміщена, то до складу спадщини входить право на відшкодування витрат на будівництво (частина шоста статті 376 ЦК).

До спадкоємців, які прийняли спадщину, у разі знесення самочинного будівництва переходить обов'язок відшкодувати вартість витрат на його знесення і приведення земельної ділянки до попереднього стану (частини четверта, сьома статті 376 ЦК).

8. Якщо будівництво здійснювалося згідно із законом, то у разі смерті забудовника до завершення будівництва його права та обов'язки як забудовника входять до складу спадщини.

У разі смерті члена житлово-будівельного, дачно-будівельного, гаражно-будівельного кооперативу, члена садівницького товариства, яким до дня смерті не були внесені повністю пайові внески, до складу спадщини входять частина внесеного паю та інші суми, які підлягають поверненню, а не квартира, дача, гараж, садовий будинок. Частка пайового внеску, що належала померлому, входить до складу спадщини на загальних підставах. Якщо спадкодавець повністю вніс пайовий внесок, то до складу спадщини включається відповідно квартира, дача, гараж, садовий будинок, інші будівлі та споруди.

9. Вирішуючи спір про спадкування частки учасника підприємницького товариства, необхідно враховувати, що це допускається статтями 130, 147, 166 ЦК, статтями 55, 69 Закону України від 19 вересня 1991 року N 1576-XII "Про господарські товариства" і не підпадає під заборону пункту 2 частини першої статті 1219 ЦК. При цьому спадкується не право на участь, а право на частку в статутному (складеному) капіталі.

В акціонерних товариствах до спадкоємців переходить право власності спадкодавців на акції. Зі складу спадщини не можуть бути виключені права на акції закритих акціонерних товариств. За відсутності в законі обмежень щодо спадкування права на акції такого товариства суди не повинні відмовляти у визнанні права власності спадкоємців на акції.

10. Відповідно до статті 1225 ЦК право власності на земельну ділянку переходить до спадкоємців за загальними правилами спадкування (зі збереженням її цільового призначення) при підтвердженні цього права спадкодавця державним актом на право власності на землю або іншим правостановлюючим документом. У порядку спадкування можуть передаватися також право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), право користування чужою земельною

ділянкою для забудови (суперфіцій), право користування чужим майном (сервітут).

Правило статті 1225 ЦК про те, що при переході до спадкоємців права власності на житловий будинок, інші будівлі та споруди до них переходить право власності або право користування земельною ділянкою, на якій вони розміщені, і у розмірі, який необхідний для їх обслуговування, якщо інший її розмір не визначений заповітом, необхідно розуміти так, що така ділянка переходить у власність або користування спадкоємців, якщо її було надано в установленому порядку, в межах, визначених при наданні, за умови, що спадкодавець не складав заповіту щодо розпорядження земельною ділянкою, належною йому на праві власності.

Спадкодавець може передавати за заповітом частину належної йому земельної ділянки, тоді інша частина цієї ділянки спадкується за законом. У разі коли спадкодавець заповів всю земельну ділянку або її частину іншим особам, які не успадковували нерухоме майно, то спадкоємці мають право на земельну ділянку, на якій розміщено нерухоме майно та на частину ділянки, яка є необхідною для його обслуговування, незалежно від змісту заповіту.

За такими правилами здійснюється й перехід права на землю при спадкуванні права на частину нерухомого майна, а якщо був установлений порядок користування ним - то з урахуванням цього порядку.

11. При вирішенні спору про спадкування права на земельну частку (пай) основним документом, що посвідчує таке право, є сертифікат про право на земельну частку (пай).

Якщо спадкодавець мав право на земельну частку (пай), але за життя не одержав сертифіката на право власності на земельну частку (пай) або помилково не був включений (безпідставно виключений) до списку, доданого до державного акта про колективну власність на землю відповідного сільськогосподарського підприємства, товариства тощо, при вирішенні спору про право спадкування на земельну частку (пай) суд застосовує положення чинного на час існування відповідних правовідносин Земельного кодексу України 1990 року, Указу Президента України від 8 серпня 1995 року N 720/95 "Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність

сільськогосподарським підприємствам і організаціям" та відповідні норми ЦК УРСР. У цьому разі слід урахувати, що згідно з пунктом 17 Перехідних положень Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 року сертифікати на право на земельну частку (пай) є дійсними до виділення власникам таких часток (паїв) у натурі (на місцевості) земельних ділянок та видачі їм державних актів на право власності на землю.

12. За загальними правилами частини другої статті 372 ЦК при поділі майна, що є у спільній сумісній власності, за рішенням суду частка співвласника може бути збільшена або зменшена з урахуванням обставин, які мають істотне значення.

У разі смерті співвласника приватизованого будинку (квартири) частки кожного із співвласників у праві спільної власності є рівними, якщо інше не було встановлено договором між ними (частина друга статті 370, частина друга статті 372 ЦК). Частка померлого співвласника не може бути змінена за рішенням суду. Для оформлення права на спадщину закон не вимагає рішення суду про визначення частки спадкодавця.

Розглядаючи спори, пов'язані зі спадкуванням частки в праві спільної сумісної власності, необхідно звертати увагу на те, що згідно зі статтею 368 ЦК спільною сумісною власністю є не лише майно, набуте подружжям за час шлюбу, якщо інше не встановлено договором або законом, а й майно, набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї, якщо інше не встановлено договором, укладеним у письмовій формі.

13. У разі смерті особи, якій були заповідані збитки в результаті невиконання договору, до складу спадщини входить право на відшкодування як реальних збитків, так і упущеної вигоди (стаття 22 ЦК). До спадкоємців переходить і право вибору способу відшкодування.

14. До складу спадщини входять майнові права інтелектуальної власності, чинні на час відкриття спадщини (право на отримання винагороди за використання твору, право на відтворення, опублікування і розповсюдження авторських творів, право на оформлення винаходу, корисної моделі тощо).

15. На вимоги про відшкодування витрат на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця (стаття 1232 ЦК), а також витрат на охорону спадкового майна (стаття 1283 ЦК) не поширюються правила статті 1281 цього Кодексу про порядок і

строки пред'явлення вимог кредитором спадкодавця, оскільки вони не впливають із зобов'язань спадкодавця. Тому на такі вимоги поширюється загальна позовна давність (стаття 257 ЦК). Вимоги про відшкодування зазначених витрат можуть бути пред'явлені й до територіальної громади, яка стала власником спадщини, визнаної судом відумерлою.

16. При вирішенні спорів у зв'язку зі спадкуванням за заповітом суд повинен застосовувати правила глави 85 ЦК та враховувати, що заповідач, зокрема, має право:

1) призначити своїми спадкоємцями фізичних осіб, незалежно від наявності в нього з цими особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин (частина перша статті 1235 ЦК);

2) без зазначення причин позбавити права на спадкування будь-яку особу з числа спадкоємців за законом, крім тих, які мають право на обов'язкову частку у спадщині; у разі смерті особи, яка була позбавлена права на спадкування, до смерті заповідача, позбавлення її права на спадкування втрачає чинність (частини друга, третя, четверта статті 1235 ЦК);

3) охопити заповітом права та обов'язки, які йому належать на момент складення заповіту, а також ті права та обов'язки, які можуть йому належати в майбутньому. Якщо він розподілив між спадкоємцями лише свої права, до спадкоємців, яких він призначив, переходить та частина його обов'язків, що є пропорційною до одержаних ними прав (частини перша, третя статті 1236 ЦК);

4) зробити у заповіті заповідальний відказ, відказоодержувачами у якому можуть бути особи, які входять, а також ті, які не входять до числа спадкоємців за законом (стаття 1237 ЦК);

5) зобов'язати спадкоємців до вчинення певних дій немайнового характеру, зокрема, щодо розпорядження особистими паперами, визначення місця і форми здійснення ритуалу поховання, дій, спрямованих на досягнення суспільно корисної мети (стаття 1240 ЦК);

6) обумовити виникнення права спадкування наявністю певної умови (наявність інших спадкоємців, проживання у певному місці, народження дитини, здобуття освіти тощо), тобто скласти заповіт з умовою. Умова, визначена у заповіті, є нікчемною, якщо

вона суперечить закону або моральним засадам суспільства (частини друга, третя статті 1242 ЦК);

7) установити сервітути щодо земельних ділянок, без зміни їх цільового призначення, інших природних ресурсів або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб (стаття 1246 ЦК);

Заповіт є правочином, тому на нього поширюються загальні положення про правочини, якщо у книзі шостій ЦК немає відповідного правила.

Частина спадщини, що не охоплена заповітом, спадкується на загальних підставах спадкоємцями за законом, до їх числа входять і ті спадкоємці відповідної черги за законом, яким інша частина спадщини була передана за заповітом.

17. Право на пред'явлення позову про недійсність заповіту виникає лише після смерті заповідача.

Заповіт, складений особою, яка не мала на це права, зокрема, недієздатною, малолітньою, неповнолітньою особою (крім осіб, які в установленому порядку набули повну цивільну дієздатність), особою з обмеженою цивільною дієздатністю, представником від імені заповідача, а також заповіт, складений із порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, згідно із частиною першою статті 1257 ЦК є нікчемним, тому на підставі статті 215 ЦК визнання такого заповіту недійсним судом не вимагається.

До відказоодержувачів, яким відповідно до заповіту передаються у власність або за іншим речовим правом майнові права або речі, не переходить пропорційна частина обов'язків спадкодавця. За правилом частини четвертої статті 1238 ЦК відказоодержувач має право вимоги до спадкоємця з часу відкриття спадщини, однак право пред'явити до спадкоємця позов із вимогою виконання зобов'язання, що виникає внаслідок заповідального відказу, відказоодержувач набуває лише після того, як спадкоємець прийме спадщину. До цього часу право відказоодержувача не може вважатися порушеним і право на позов не виникає. У разі смерті відказоодержувача до відкриття спадщини заповідальний відказ втрачає чинність у зв'язку з тим, що право відказоодержувача має особистий характер.

18. Заповіт, складений особою до визнання її недієздатною, не може бути змінено чи скасовано її опікуном.

За позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним, якщо він був складений особою під впливом фізичного або психічного насильства, або особою, яка через стійкий розлад здоров'я не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними. Для встановлення психічного стану заповідача в момент складання заповіту, який давав би підставу припустити, що особа не розуміла значення своїх дій і (або) не могла керувати ними на момент складання заповіту, суд призначає посмертну судово-психіатричну експертизу (стаття 145 ЦПК).

Недійсність окремого розпорядження, що міститься в заповіті, може бути підставою для визнання недійсним заповіту лише в цій частині.

У справах про спадкування нотаріуси не є заінтересованими особами і не повинні залучатися до участі у справі.

Спадкодавець може позбавити особу з числа спадкоємців права на спадкування (частина друга статті 1235 ЦК) лише шляхом зазначення про це в заповіті.

Розірвання шлюбу припиняє статус подружжя, а недійсність шлюбу (визнання шлюбу недійсним) анулює статус подружжя, у зв'язку з цим розірвання шлюбу чи визнання шлюбу недійсним після складення заповіту подружжя (стаття 1243 ЦК) позбавляє цей заповіт юридичного значення без пред'явлення відповідного позову. У цьому разі спадкування відбувається на загальних підставах.

19. Перелік осіб, які мають право на обов'язкову частку, що визначений статтею 1241 ЦК, є вичерпним і розширеного тлумачення не потребує.

При визначенні розміру обов'язкової частки в спадщині враховуються всі спадкоємці за законом першої черги, увесь склад спадщини, зокрема, право на вклади в банку (фінансовій установі), щодо яких вкладником було зроблено розпорядження на випадок своєї смерті, вартість речей звичайної домашньої обстановки та вжитку, вартість заповідального відказу.

За згодою особи, яка має право на обов'язкову частку у спадщині, належна їй частка визначається з майна, не охопленого заповітом. У разі незгоди ця частка визначається з усього складу спадщини.

Той зі спадкоємців, який має право на обов'язкову частку у спадщині та проживав разом із спадкодавцем на день його смерті,

вважається таким, що прийняв спадщину, якщо у визначеному законом порядку не відмовився від неї. Якщо той зі спадкоємців, хто має право на обов'язкову частку та не проживав зі спадкодавцем на день його смерті, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її.

У разі порушення права спадкоємців на обов'язкову частку у спадщині суд може вирішувати питання про недійсність свідоцтва про право на спадщину лише в тій частині, яка складає обов'язкову частку.

Суд може зменшити розмір обов'язкової частки у спадщині з урахуванням відносин між спадкоємцем та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення, зокрема майнового стану спадкоємця.

Позбавлення особи права на обов'язкову частку судом ЦК не передбачає, хоча особа, яка має право на обов'язкову частку, може бути усунена від права на спадкування відповідно до статті 1224 ЦК.

20. Справи про спадкування за законом мають вирішуватись на основі правил глави 86 ЦК.

Спадкування за законом здійснюється почергово.

За відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття всіма спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують спадкоємці відповідної черги. Зокрема, у першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки. У другу чергу право на спадкування за законом мають рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері. У третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця. У четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. У п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно.

У п'яту чергу право на спадкування за законом також одержують утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї. Утриманцями слід вважати неповнолітню або працездатну особу

(жінку, чоловіка при досягненні відповідно 55 і 60 років, інвалідів I, II і III груп), яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менш як п'ять років одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування.

21. При вирішенні спору про право на спадщину осіб, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини (четверта черга спадкоємців за законом), судам необхідно враховувати правила частини другої статті 3 СК про те, що сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Зазначений п'ятирічний строк повинен виповнитися на момент відкриття спадщини і його необхідно обчислювати з урахуванням часу спільного проживання зі спадкодавцем однією сім'єю до набрання чинності цим Кодексом.

До спадкоємців четвертої черги належать не лише жінка (чоловік), які проживали однією сім'єю зі спадкодавцем без шлюбу, таке право можуть мати також інші особи, якщо вони спільно проживали зі спадкодавцем, були пов'язані спільним побутом, мали взаємні права та обов'язки, зокрема, вітчим, мачуха, пасинки, падчерки, інші особи, які взяли до себе дитину як члена сім'ї, тощо.

Правила статті 1264 ЦК не стосуються дітей, влаштованих у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу.

До числа спадкоємців четвертої черги не входить особа, яка хоча і проживала спільно зі спадкодавцем, але перебувала у зареєстрованому шлюбі з іншою особою. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення в них права на спадкування за законом у першу чергу на підставі статті 1261 ЦК.

22. Якщо спадкоємці за усною угодою змінили розмір часток у спадщині, то у разі спору між ними для доказування змісту договору застосовується правило пункту 3 частини першої статті 208 ЦК.

23. Якщо постійне проживання особи зі спадкодавцем на час відкриття спадщини не підтверджено відповідними документами, у зв'язку із чим нотаріус відмовив особі в оформленні спадщини, спадкоємець має право звернутися в суд із заявою про встановлення факту постійного проживання зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, а не про встановлення факту прийняття спадщини.

Свідоцтво про право на спадщину видається за письмовою заявою спадкоємців, які прийняли спадщину в порядку, установленому цивільним законодавством. За наявності умов для одержання в нотаріальній конторі свідоцтва про право на спадщину вимоги про визнання права на спадщину судовому розглядові не підлягають.

У разі відмови нотаріуса в оформленні права на спадщину особа може звернутися до суду за правилами позовного провадження.

Набуття (надання) повної цивільної дієздатності неповнолітньою особою не є підставою для того, щоб вважати її повнолітньою. У зв'язку із цим вона має вважатися такою, що прийняла спадщину відповідно до частини четвертої статті 1268 ЦК.

Подання заяви про прийняття спадщини особами, вказаними у частинах третій, четвертій статті 1269 ЦК, слід вважати їхнім правом, здійснення якого не суперечить нормі частини четвертої статті 1268 цього Кодексу.

24. Особа, яка не прийняла спадщину в установленій законом строк, може звернутися до суду з позовною заявою про визначення додаткового строку для прийняття спадщини відповідно до частини третьої статті 1272 ЦК. Зазначене положення застосовується до спадкоємців, в яких право на спадкування виникло з набранням чинності зазначеним Кодексом.

Суди відкривають провадження в такій справі у разі відсутності письмової згоди спадкоємців, які прийняли спадщину (частина друга статті 1272 ЦК), а також за відсутності інших спадкоємців, які могли б дати письмову згоду на подання заяви до нотаріальній контори про прийняття спадщини. Відповідачами у такій справі є спадкоємці, які прийняли спадщину. При відсутності інших спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття відповідачами є територіальні громади в особі відповідних органів місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини.

При розгляді цих справ слід перевіряти наявність або відсутність спадкової справи стосовно спадкодавця у державній нотаріальній конторі за місцем відкриття спадщини, наявність у матеріалах справи обґрунтованої постанови про відмову нотаріуса

у вчиненні нотаріальної дії, зокрема відмови у видачі свідоцтва про право на спадщину. За наявності у спадковій справі заяви спадкоємця про відмову від права на спадщину його вимоги про визначення додаткового строку для прийняття спадщини задоволенню не підлягають.

Визначаючи спадкоємцеві додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини, суд не повинен вирішувати питання про визнання за ним права на спадщину. Спадкоємець після визначення йому додаткового строку для прийняття спадщини має право прийняти спадщину в порядку, установленому статтею 1269 ЦК, звернувшись в нотаріальну контору, після чого вважається таким, що прийняв спадщину.

Повторне визначення судом додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини одним і тим же спадкоємцем законодавством не передбачено.

Вирішуючи питання про визначення особі додаткового строку, суд досліджує поважність причини пропуску строку для прийняття спадщини. При цьому необхідно виходити з того, що поважними є причини, пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

У резолютивній частині рішення суд повинен вказати відповідно певний період часу з моменту набрання судовим рішенням законної сили, протягом якого спадкоємець може подати заяву про прийняття спадщини, а не конкретну календарну дату, до якої спадкоємець може подати заяву про прийняття спадщини. Додатковий строк, достатній для подання заяви про прийняття спадщини, не може перевищувати шестимісячного строку, встановленого статтею 1270 ЦК для прийняття спадщини.

Спадкоємець, який прийняв спадщину в наданий судом додатковий строк, має право звернутися до суду з вимогами про внесення змін до свідоцтва про право на спадщину, якщо спадкоємці, які прийняли спадщину, не дають згоду на внесення нотаріусом за місцем відкриття спадщини цих змін. На підставі рішення суду нотаріус видає спадкоємцям нові свідоцтва про право на спадщину.

У разі коли після спливу строку для прийняття спадщини та розподілу її між спадкоємцями спадщину прийняли інші спадкоємці (стаття 1272 ЦК), такі спадкоємці мають право вимагати передання їм частки в натурі шляхом перерозподілу

майна, яке збереглося, або сплати грошової компенсації. При переході за цих обставин спадкового майна як відумерлої спадщини до територіальної громади такий спадкоємець має право вимагати його передання в натурі, а у разі його продажу має право на грошову компенсацію на підставі статті 1280 ЦК.

25. Відмова від прийняття спадщини на користь інших спадкоємців допускається лише протягом строку для прийняття спадщини. Після закінчення цього строку частка у спадщині не може бути збільшена з тих підстав, що хто-небудь зі спадкоємців відмовляється від спадщини на користь інших спадкоємців. У таких випадках особа, яка прийняла спадщину, має право розпорядитись усім або частиною майна, отриманого в порядку спадкування, шляхом відчуження її іншому спадкодавцеві за договором купівлі-продажу, дарування, міни тощо.

У разі відкликання спадкоємцем своєї відмови від прийняття спадщини протягом строку, встановленого для її прийняття, він відновлює своє право на спадкування.

Відмова спадкоємця за заповітом від прийняття спадщини не позбавляє його права на спадкування за законом.

Коло осіб, на користь яких спадкоємець може відмовитися від прийняття спадщини, є вичерпним і за його волевиявленням змінюватись або доповнюватись не може. У разі коли спадкоємець відмовився від прийняття спадщини на користь особи, вказаної в статті 1266 ЦК, правила про спадкування за правом представлення не застосовуються.

Відмова від прийняття спадщини може бути визнана судом недійсною з підстав, передбачених статтями 225, 229-231, 233 ЦК.

26. При поділі спадщини між спадкоємцями необхідно враховувати правило частини першої статті 1278 ЦК про те, що коли спадкодавець у заповіті сам не розподілив спадщину між спадкоємцями, частки кожного спадкоємця у спадщині є рівними. При розподілі такої спадщини необхідно застосовувати норми, що регулюють відповідні правовідносини спільної часткової власності.

У разі виникнення спору між спадкоємцями щодо виділу їм у натурі предметів звичайної домашньої обстановки та вжитку (частина перша статті 1279 ЦК) суд повинен враховувати використання цього майна одним із спадкоємців, тривалість такого користування, призначення цих предметів, інші обставини, які мають істотне значення.

27. Отримання спадкоємцем, який прийняв спадщину, свідоцтва про право на спадщину відповідно до статті 1296 ЦК є правом, а не обов'язком спадкоємця. Відсутність у спадкоємця свідоцтва про право на спадщину не може бути підставою для відмови у відкритті провадження у справі.

Якщо спадкоємець прийняв спадщину стосовно нерухомого майна, але зволікає з виконанням обов'язку, передбаченого статтею 1297 ЦК, зокрема з метою ухилення від погашення боргів спадкодавця, кредитор має право звернутися до нього з вимогою про погашення заборгованості спадкодавця, розмір якої може бути визначений за правилами статті 625 цього Кодексу.

Відповідно до статті 1301 ЦК свідоцтво про право на спадщину може бути визнано недійсним не лише тоді, коли особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, але й за інших підстав, установлених законом. Іншими підставами можуть бути: визнання заповіту недійсним, визнання відмови від спадщини недійсною, визнання шлюбу недійсним, порушення у зв'язку з видачею свідоцтва про право на спадщину прав інших осіб тощо.

28. Перехід майна від відчужувача до набувача на підставі спадкового договору не є окремим видом спадкування, а тому на відносини сторін не поширюються відповідні правила про спадкування, в тому числі право на обов'язкову частку.

Відчужувачем та набувачем за спадковим договором може бути як повністю дієздатна особа, так і особи, зазначені у статтях 32, 36 ЦК. Набувач за спадковим договором не відповідає за зобов'язаннями відчужувача.

Спадковий договір може бути визнано недійсним із підстав, визначених нормами глави 16 ЦК.

Вимогу про визнання недійсним спадкового договору може бути заявлено як відчужувачем та набувачем, так і іншою заінтересованою особою. У разі пред'явлення позову особою, яка не є стороною спадкового договору, необхідно перевіряти, які права та охоронювані законом інтереси цієї особи порушено (стаття 3 ЦПК).

Згідно зі статтею 1308 ЦК спадковий договір може бути розірвано на вимогу відчужувача або набувача. За змістом цього правила інші особи, у тому числі спадкоємці відчужувача, не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового договору.

На відміну від спадкоємця, який прийняв спадщину та відповідно до статті 1282 ЦК зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора, на набувача за спадковим договором такий обов'язок не покладається.

У разі смерті набувача спадковий договір вважається припиненим. У цьому випадку спадкоємці набувача мають право вимагати від відчужувача відшкодування витрат, яких вони зазнали при виконанні спадкового договору в тій частині зобов'язань, які були виконані набувачем до його смерті.

Якщо відповідно до спадкового договору набувач зобов'язаний був вчинити певні дії після смерті відчужувача, то у разі смерті набувача обов'язок вчинити ці дії переходить до його спадкоємців.

29. Судам необхідно враховувати, що кожна позовна заява - первісна й зустрічна, а також заява третьої особи із самостійними вимогами оплачується судовим збором залежно від ціни позову, яка визначається виходячи з вартості відшукуваного майна.

Розмір судового збору, порядок його сплати та звільнення від сплати встановлюються законом. Зокрема, необхідно враховувати, що при обчисленні судового збору у справах про спадкування майна не береться до уваги вартість успадкованого майна, про яке зазначено в пункті 16 частини першої статті 4 Декрету Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року N 7-93 "Про державне мито", і що від сплати цього збору звільняються особи, указані в пункті 6 (спадкоємці першої черги громадян, реабілітованих відповідно до Закону України від 17 квітня 1992 року N 962-XII "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні") і в пункті 18 частини першої статті 4 вказаного Декрету.

30. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Пленуму Верховного Суду України від 24 червня 1983 року N 4 "Про практику розгляду судами України справ про спадкування" (зі змінами та доповненнями, внесеними постановами Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 року N 13 та від 25 травня 1998 року N 15).

Голова Верховного Суду України
В.В.Онопенко
Секретар Пленуму Верховного Суду України
Ю.Л.Сенін

СХВАЛЕНО

*рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при
Міністерстві юстиції України від 29.01.2009*

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя

Методичні рекомендації розроблені відповідно до пункту 10 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про нотаріат".

Основою рекомендацій є узагальнення нотаріальної практики державних нотаріусів при вчиненні нотаріальних дій, пов'язаних з видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності у спільному майні подружжя. Під час проведення узагальнення було виявлено низку питань, які виникли у нотаріусів щодо застосування норм цивільного законодавства при оформленні спадкових прав. Крім того, виявлено відсутність єдиної нотаріальної практики при оформленні спадщини.

Методичні рекомендації розроблені для використання при проведенні підвищення рівня кваліфікації приватних нотаріусів із спадкового права.

У Методичних рекомендаціях висвітлюються питання заведення спадкової справи, вжиття заходів щодо охорони спадкового майна, провадження по спадковій справі, надаються роз'яснення щодо видачі свідоцтв про право на спадщину на окремі види спадкового майна.

До цих Методичних рекомендацій додаються зразки окремих заяв та свідоцтв про право на спадщину, пов'язаних з оформленням спадкових справ.

Частина I. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна

Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна є однією із найважливіших нотаріальних дій, що гарантує захист майнових прав громадян.

Ця нотаріальна дія вчиняється після її оплати, у день подачі всіх необхідних документів.

Заходи щодо охорони спадкового майна мають бути проведені у максимально стислі строки.

Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями. Охорона спадкового майна триває до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини (стаття 1283 Цивільного кодексу України – далі ЦК).

Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна здійснюється поетапно: прийняття заяви про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна;

- здійснення підготовчих дій (витребування та отримання всіх необхідних документів, вирішення питання щодо залучення свідків, необхідності залучення експерта чи оцінювача тощо);

- опис спадкового майна;

- охорона та зберігання описаного спадкового майна.

1. Нотаріус за місцем відкриття спадщини, за заявою спадкоємців або з власної ініціативи, вживає заходів щодо охорони спадкового майна.

Заходи щодо охорони спадкового майна вживаються зазначеним нотаріусом або нотаріусом за місцем знаходження майна, якому нотаріус, який веде спадкову справу, надіслав доручення.

Заява про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна (додаток № 1) після надходження відразу реєструється в Книзі обліку заяв про вжиття заходів до охорони спадкового майна та встановлення опіки над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або над майном фізичної особи, місце перебування якої невідоме (додаток № 2).

Перед вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна нотаріус вчиняє низку дій, які забезпечують повну охорону цього майна, а саме:

1. визначає місце відкриття спадщини, наявність спадкового майна, його склад та місцезнаходження;

2. перевіряє наявність спадкової справи за даними Спадкового реєстру. Якщо спадкова справа не заведена, нотаріус зобов'язаний зареєструвати заяву про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна також і в Книзі обліку і реєстрації спадкових справ (додаток № 3), завести спадкову справу і негайно зареєструвати її у Спадковому реєстрі. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна здійснюється нотаріусом після отримання документів, що підтверджують факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини, але не пізніше наступного дня з дати надходження таких документів.

На підтвердження факту смерті нотаріусу надається свідоцтво про смерть, з якого виготовляється копія та проставляється відмітка "згідно з оригіналом". Зазначена копія долучається до спадкової справи. У разі відсутності свідоцтва про смерть нотаріус робить запит до органу реєстрації актів цивільного стану для отримання копії актового запису про реєстрацію смерті та повного витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо актового запису про смерть.

На підтвердження місця відкриття спадщини нотаріусу подається довідка житлово-експлуатаційної організації, правління житлово-будівельного кооперативу, відповідного органу місцевого самоврядування, будинкова книга з записом про місце проживання спадкодавця тощо. Якщо надати такі документи неможливо, нотаріус робить запит до адресного довідкового бюро.

Якщо з документів чи заяви вбачається, що спадкодавцю належить нерухоме майно, яке підлягає державній реєстрації, нотаріус має отримати підтвердження з Державного реєстру правочинів чи (та) з Реєстру прав власності на нерухоме майно про належність цього майна та його державну реєстрацію на ім'я спадкодавця. Нотаріус повинен з'ясувати чи були вжиті попередні заходи щодо збереження спадкового майна. Якщо такі заходи були вжиті, - то ким, коли і чи було приміщення опечатано, де знаходяться ключі від цього приміщення тощо. Нотаріус, який одержав повідомлення про відкриття спадщини, зобов'язаний повідомити про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких йому відомо. Нотаріус може також зробити виклик

спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення у пресі.

Про проведення опису майна спадкодавця нотаріус повідомляє житлово-експлуатаційні органи, а в разі необхідності - органи внутрішніх справ та інших заінтересованих осіб (кредитора).

Якщо є підстави вважати, що спадщина може бути визнана відумерлою, нотаріус повинен повідомити відповідний орган місцевого самоврядування.

Нотаріус та заінтересована особа повинні вжити заходи для залучення до участі в проведенні опису майна свідків (не менше двох). Свідками можуть бути будь-які незаінтересовані особи з повною цивільною дієздатністю. Свідки не беруть участі в оцінюванні майна.

2. Після одержання заяви та вжиття всіх необхідних попередніх заходів, нотаріус зобов'язаний прибути за місцезнаходженням майна для складання акта опису спадкового майна (додаток № 4).

В акті опису має бути зазначено:

- дата та час складання акта опису, а також прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, який проводить опис;
- найменування державної нотаріальної контори або нотаріального округу, в якому зареєстрований приватний нотаріус;
- дата одержання заяви про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна (повідомлення про склад спадкового майна) або доручення нотаріуса, яким заведено спадкову справу, про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна;
- прізвище, ім'я, по батькові, адреса, а в необхідних випадках, - місце роботи та посади осіб, які беруть участь в описі;
- прізвище, ім'я, по батькові спадкодавця, дата його смерті, місце відкриття спадщини та місцезнаходження спадкового майна;
- відомості про спадкоємців;
- відомості про те, чи було опечатано приміщення до прибуття нотаріуса і ким, стан пломб та печаток, якщо приміщення опечатано.

При складанні акта опису спадкового майна нотаріус повинен детально описати характеристику кожної речі окремо (колір, вага, номінал, розмір, сорт, марка, рік випуску, а для іноземної валюти – купюра, її номінал, вартість за курсом Національного банку

України тощо) та визначити їх вартість з урахуванням відсотку зносу.

Встановлення вартості описаних речей (з урахуванням зносу) провадиться спільно нотаріусом та особами, які беруть участь в описі спадкового майна, за діючими цінами. Нерухоме майно оцінюється виходячи з ринкової вартості такого майна. Забороняється визначати лише загальну вартість майна без оцінки та детальної характеристики кожної речі окремо.

На кожній сторінці акта опису підбивається загальний підсумок кількості описаних речей та їх вартість (прописом), а після закінчення опису - загальна кількість речей та їх загальна вартість.

Якщо визначити вартість окремої речі неможливо або спадкоємці заперечують проти визначеної нотаріусом та особами, які беруть участь в описі, вартості, спадкоємці мають право запросити спеціаліста-експерта або оцінювача.

Оплата праці фахівця (експерта, оцінювача) здійснюється за рахунок спадкоємців.

Нотаріус зобов'язаний включити до акта опису все майно, що знаходиться в житловому будинку (квартирі, кімнаті, іншому приміщенні тощо), який належав померлому. Опису підлягає все майно спадкодавця, у тому числі особисті речі, а також предмети його професійної діяльності (наприклад, музичні інструменти музиканта, медичні інструменти лікаря тощо). Заяви щодо належності цих речей іншим особам заносяться до акта опису. У таких випадках нотаріус повинен роз'яснити заінтересованим особам порядок звернення до суду з позовом про виключення майна з акта опису. До акта опису необхідно заносити й інші зауваження та заяви осіб, які присутні при проведенні опису (наприклад, про відсутність деяких речей, які до останнього часу були, а на час проведення опису їх немає тощо).

У разі одержання нотаріусом рішення суду про виключення майна з акта опису спадкового майна, на цьому акті робиться спеціальний напис, у якому зазначаються реквізити документа, на підставі якого майно вилучено з акта опису, перелік вилучених предметів. Напис скріплюється підписом та печаткою нотаріуса. Копія рішення суду додається до матеріалів спадкової справи.

Якщо опис майна провадиться протягом декількох днів, нотаріус повинен кожен раз опечатувати приміщення, де

проводиться опис, якщо воно вільне, а в акті опису робити відмітку про причини та час припинення опису, його поновлення, час поновлення, стан пломб та печаток при наступному розпечатуванні приміщення.

У кінці акта опису зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, рік народження особи, якій передається на зберігання описане майно, найменування документа, який посвідчує її особу, номер, дата видачі, найменування установи, що видала цей документ, місце проживання особи. Акт опису підписується нотаріусом, свідками, особою, яка приймає майно на зберігання, та іншими особами, які беруть участь в описі спадкового майна.

Після підписання акта опису про вчинену нотаріальну дію робиться запис в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій. Номер, під яким нотаріальна дія зареєстрована, зазначається на всіх примірниках акта опису. Якщо опис спадкового майна проводився декілька днів, датою вчинення нотаріальної дії (реєстрації її у реєстрі) є останній день проведення опису.

Акт опису складається нотаріусом не менше ніж в трьох примірниках, один з них видається під розписку особі, яка прийняла майно на зберігання, інші примірники долучаються до спадкової справи. При видачі спадкоємцям свідоцтва про право на спадщину один з примірників акта опису спадкового майна видається разом зі свідоцтвом.

При проведенні опису спадкового майна у нотаріусів виникають труднощі з визначенням того, яке майно вважати предметами звичайної домашньої обстановки та вжитку, а яке вважати цінним.

На практиці до цінних предметів відносять вироби з дорогоцінних металів, дорогоцінне каміння, предмети антикваріату, цінні колекції, цінні рукописи тощо.

Спір між спадкоємцями щодо визнання речей цінними вирішується в судовому порядку.

3. Після закінчення опису спадкового майна нотаріус повинен передати майно на зберігання.

У цьому разі нотаріус повинен роз'яснити особам, які приймають таке майно, що за його зберігання їм може бути виплачена винагорода. Крім того, нотаріус попереджає охоронця та інших осіб, яким спадкове майно передано на зберігання, про кримінальну відповідальність за невиконання або неналежне

виконання особою, якій доручено зберігання чи охорона чужого майна, своїх обов'язків (стаття 197 Кримінального кодексу України).

4. Якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна з'ясується, що у складі спадщини є майно, що потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних та юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус, у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту, на підставі заяви заінтересованої особи, укладає договір на управління спадщиною з цією особою (додаток № 5).

Договір на управління спадщиною укладається нотаріусом з дотриманням вимог частини другої статті 212 ЦК.

Відповідно до частини другої статті 1285 ЦК особа, яка управляє спадщиною (управитель спадкового майна), має право вчиняти будь-які дії, спрямовані на збереження спадщини, і тому ця особа не може відчужувати спадкове майно, яким управляє.

Текст договору викладається без застосування спеціальних бланків нотаріальних документів, згідно акта опису спадкового майна, який є невід'ємною частиною договору (перелік цього майна може викладатися в тексті договору). За укладання договору на управління спадщиною державне мито (плата) не стягується. Інформація про укладення договору на управління спадщиною заноситься до Книги обліку договорів на управління спадщиною (додаток 6).

При укладанні зазначеного договору нотаріус зобов'язаний пересвідчитись в тому, що це майно було власністю спадкодавця на момент відкриття спадщини, про що зазначається в тексті договору з посиланням на реквізити відповідного документа.

Строк дії договору визначено частиною другою статті 1285 ЦК. Договір припиняє свою дію лише з появою спадкоємців або прийняттям спадщини. Відмова від прийняття спадщини не припиняє дії договору.

У разі надходження до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяви про прийняття спадщини, нотаріус повідомляє особу, з якою укладений договір на управління спадщиною, про припинення дії договору.

У разі відсутності спадкоємців за законом і за заповітом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття спадщини ніким із спадкоємців, а також відмови від її прийняття, укладений

договір на управління спадщиною діє до ухвалення судом рішення про визнання спадщини відумерлою.

1. Якщо вжити заходів щодо охорони спадкового майна неможливо у зв'язку з тим, що спадкоємці або інші особи, які проживали разом із спадкодавцем, заперечують проти проведення опису, майно відсутнє або не надається для опису, нотаріус складає акт і повідомляє про це тих спадкоємців, які звертались за вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна. Нотаріус не вправі вимагати пред'явлення йому майна для опису.

2. Якщо під час проведення опису нотаріус встановить, що майно, яке підлягає опису, відсутнє або вивезене іншими спадкоємцями, він складає про це акт. Нотаріус зобов'язаний роз'яснити спадкоємцям порядок звернення до суду з відповідним позовом.

3. Оскільки окремі об'єкти цивільних прав можуть належати лише певним учасникам обороту, або ж їх перебування у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом, не все спадкове майно може бути передане на зберігання.

Виявлені під час опису вибухові речовини і вибухові засоби, боєприпаси, зброя (холодна, вогнепальна, пневматична), спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії передаються нотаріусом за окремим описом до органу внутрішніх справ.

Якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна нотаріусом будуть виявлені грошові суми (цінні папери), що залишилися після померлого, вони вносяться на відповідні рахунки для обліку депозитних сум нотаріуса чи до банківської установи, про що виписується відповідна квитанція. Квитанція підшивається до спадкової справи.

Зберігання спадкового майна в депозиті нотаріуса чи банківської установи здійснюється за рахунок спадкоємців.

Якщо під час опису будуть знайдені золото, платина, срібло, метали іридієво – платинової групи у будь-якому вигляді, іноземна валюта і виражені в іноземній валюті або монетарних металах платіжні документи, вироби із срібла, монетарних металів, дорогоцінного каміння, а також дорогоцінне каміння і перли, вони здаються до банківської установи на зберігання за окремим описом.

Перед тим як передати зазначені цінності на зберігання до установи банку, нотаріус повинен зареєструвати їх у Книзі обліку

цінностей при вжитті заходів до охорони спадкового майна (додаток 7).

Ордени, медалі, нагрудні знаки, а також документи про нагородження, за наявності спадкоємців, залишаються у сім'ї спадкодавця.

За згодою спадкоємців державні нагороди можуть бути передані на тимчасове або постійне зберігання до музеїв. Державні нагороди передаються музеям на підставі рішення Комісії Державних нагород та геральдики при Президентові України за наявності відповідного клопотання музейного закладу.

Передані до музеїв на постійне зберігання державні нагороди спадкоємцям померлого не повертаються.

У разі відсутності спадкоємців державні нагороди і документи про нагородження мають бути передані на зберігання державі (стаття 18 Закону України "Про державні нагороди України").

Цінні рукописи, літературні твори, листи тощо, що мають історичне та наукове значення, включаються до акта опису та передаються на зберігання спадкоємцям. Якщо спадкоємців немає, нотаріус може передати документи на зберігання за окремим описом до відповідних організацій (інститут, музей тощо) у порядку, передбаченому чинним законодавством.

Ощадні книжки, заставні на речі спадкодавця, що знаходяться в ломбарді тощо, передаються на зберігання спадкоємцям, а якщо спадкоємців немає – зберігаються у нотаріуса.

7. Якщо під час опису майна будуть виявлені речі, які не мають цінності у зв'язку зі зносом, нотаріус за згодою спадкоємців або інших заінтересованих осіб не включає таке майно до акта опису, а за окремим описом передає їх на знищення. Продукти харчування нотаріус передає спадкоємцям, а якщо спадкоємці відсутні – на зберігання особі, яка визначена охоронцем, до оформлення спадкових прав. Це стосується тільки продуктів, які мають тривалий термін зберігання. В усіх інших випадках, якщо відсутні спадкоємці, продукти підлягають знищенню. Про знищення продуктів харчування складається відповідний акт.

8. У випадках, коли все майно спадкодавця або його частина знаходяться не за місцем відкриття спадщини, нотаріус за власною ініціативою або за заявою заінтересованих осіб повинен надіслати нотаріусу за місцем знаходження майна поштою доручення про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна.

9. Нотаріус за місцем знаходження спадкового майна або його частини реєструє це доручення в Книзі обліку заяв про вжиття заходів до охорони спадкового майна та встановлення опіки над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або над майном фізичної особи, місце перебування якої невідоме, і не пізніше ніж на наступний день має прибути для проведення опису. Акт опису складається не менше ніж у трьох примірниках, з яких один - залишається у справах нотаріуса, який вживав заходи щодо охорони спадкового майна, два інші примірники направляються нотаріусу, за дорученням якого вживались заходи щодо охорони спадкового майна.

На підставі доручення про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна за місцем його знаходження спадкова справа не заводиться.

10. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна триває до закінчення строку, встановленого законом для прийняття спадщини.

Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна може тривати після спливу шести місяців з часу відкриття спадщини, якщо до нотаріуса надійде заява про згоду на прийняття спадщини від осіб, для яких право на спадкування виникає у разі неприйняття спадщини іншими спадкоємцями (згідно вимог частини третьої статті 1270 ЦК), і якщо до спливу шестимісячного строку для прийняття спадщини залишилось менше трьох місяців.

11. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна припиняє нотаріус, який їх вживав. Якщо місце відкриття спадщини і місце вжиття заходів щодо охорони спадкового майна різні, то про припинення охорони спадкового майна - попередньо повідомляється нотаріус за місцем відкриття спадщини.

Нотаріус за місцем відкриття спадщини зобов'язаний повідомити спадкоємців про припинення заходів щодо охорони спадкового майна.

Частина II. Заведення спадкової справи та провадження по спадковій справі

Розділ 1. Заведення спадкової справи

Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) (стаття 1216 ЦК).

1.Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою (стаття 1220 ЦК).

Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою.

Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них.

Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому випадку спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб.

Спадкоємець, який помер хоч і через декілька годин після спадкодавця, але на наступну добу, не вважається померлим з ним одночасно і у нього виникає право на спадщину.

Часом відкриття спадщини після смерті реабілітованих у встановленому порядку громадян є день прийняття рішення відповідною Комісією з питань поновлення прав реабілітованих про повернення спадкоємцям першої черги майна реабілітованого.

1.1. Факт смерті громадянина і час відкриття спадщини нотаріус перевіряє шляхом витребування від спадкоємця свідоцтва про смерть, виданого органом реєстрації актів цивільного стану.

Свідоцтва про смерть на території України видаються відділами реєстрації актів цивільного стану відповідних головних управлінь юстиції, районних, районних у містах, міських (міст обласного значення), міськрайонних управлінь юстиції, виконавчими органами сільських, селищних, міських (крім міст обласного значення) рад (стаття 18 Закону України "Про органи реєстрації актів громадянського стану "). Документи, видані компетентними органами іноземних держав на посвідчення актів цивільного стану, здійснених за межами України за законами відповідних держав щодо громадян України, іноземців і осіб без громадянства, є дійсними в Україні за умови їх легалізації, якщо інше не передбачено законом, міжнародними договорами України,

згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (стаття 13 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

Відповідно до Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджених наказом Міністерства юстиції від 18 жовтня 2000 року N 52/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції від 22 листопада 2007 року N 1154/5 (далі-Правила), реєстрація смерті провадиться в органах реєстрації актів цивільного стану за останнім місцем проживання померлого, за місцем настання смерті чи виявлення трупа, або за місцем поховання.

Смерть особи, яка померла в дорозі (у потягу, у літаку та ін.), може бути зареєстрована в найближчому органі реєстрації актів цивільного стану (пункт 3 глави 2 розділу III Правил).

Реєстрація смерті особи, оголошеної судом померлою, а також факту смерті, установленого в судовому порядку, провадиться відділами реєстрації актів цивільного стану за місцем проживання заявника (пункт 4 глави 2 розділу III Правил).

Реєстрація смерті осіб, які померли в слідчих ізоляторах або установах виконання покарань, у яких ці особи утримувалися або відбували покарання, провадиться відділами реєстрації актів цивільного стану за останнім місцем проживання до взяття під варту або засудження осіб чи за місцезнаходженням установи (пункт 8 глави 2 розділу III Правил).

1.2. Встановлення часу відкриття спадщини має велике значення. При визначенні кола осіб, які закликаються до спадкування, складу спадкового майна, початку перебігу строку для прийняття спадщини або відмови від неї, пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців, а також при вирішенні інших питань спадкування нотаріус керується законодавством, чинним на час відкриття спадщини.

Слід мати на увазі, що відповідно до пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК, правила книги шостої цього Кодексу застосовуються також до спадщини, яка відкрилась, але не була прийнята ніким із спадкоємців до набрання чинності цим Кодексом.

У разі неможливості пред'явлення спадкоємцями свідоцтва про смерть спадкодавця, нотаріус має право витребувати від органу реєстрації актів цивільного стану копію актового запису про смерть спадкодавця та повний витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо актового запису про смерть.

У разі, якщо в свідоцтві про смерть спадкодавця зазначено лише місяць та рік або тільки рік смерті, часом відкриття спадщини слід вважати відповідно останній день зазначеного місяця або 31 грудня зазначеного року.

2. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця, яке визначається за правилами статті 29 ЦК та частини другої статті 1221 ЦК. Якщо спадкодавець мав декілька місць проживання, місцем відкриття спадщини вважається останнє місце реєстрації спадкодавця.

Місцем проживання визнається адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживала строком понад шість місяців на рік (стаття 3 Закону України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні").

Реєстрацією визнається внесення відомостей до паспортного документа про місце проживання або місце перебування із зазначенням адреси житла особи та внесення цих даних до реєстраційного обліку відповідного органу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань реєстрації (стаття 3 цього Закону).

Реєстрація місця проживання та місця перебування особи здійснюється відповідним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань реєстрації (далі - орган реєстрації) в Автономній Республіці Крим, областях, містах, районах, районах у містах, а також у містах Києві та Севастополі (стаття 11 вищевказаного Закону) .

Після смерті військовослужбовців строкової служби, а також осіб, які навчалися в навчальних закладах, що знаходяться поза місцем їх проживання, місцем відкриття спадщини визнається те місце, де вони проживали до призову на строкову військову службу або до вступу до відповідного навчального закладу.

Після смерті громадянина в будинку-інтернаті для інвалідів, ветеранів, самотніх осіб та людей похилого віку, іншому закладі соціального призначення, місцем відкриття спадщини вважається місце знаходження відповідного закладу, якщо спадкодавець був зареєстрований за місцем проживання у даному закладі.

Місцем відкриття спадщини після осіб, померлих в установах виконання покарань, визнається останнє місце проживання до арешту (взяття під варту).

Після смерті громадянина, який проживав на території монастиря, храму, іншого культового будинку, місцем відкриття спадщини вважається місце знаходження відповідного будинку, якщо спадкодавець був зареєстрований в ньому.

Для підтвердження місця відкриття спадщини нотаріусу подаються відповідні документи. Таким документами є: довідка житлово-експлуатаційної організації, правління житлово-будівельного кооперативу про реєстрацію (місце проживання) спадкодавця; запис у будинковій книзі про реєстрацію (місце проживання) спадкодавця.

Свідоцтво про смерть не є документом, на підставі якого встановлюється місце відкриття спадщини.

2.1. У випадках, коли місце проживання спадкодавця невідоме, місце відкриття спадщини визначається за правилами частини другої статті 1221 ЦК.

Якщо місце проживання спадкодавця встановити неможливо, нотаріус на підтвердження цієї обставини витребує довідку з місця попередньої реєстрації про зняття спадкодавця з реєстрації у зв'язку з переїздом до іншого населеного пункту та довідку відповідного органу реєстрації цього населеного пункту про те, що спадкодавець не зареєстрований, і вирішує питання про можливість визначення місця відкриття спадщини за місцем знаходження нерухомого майна або основної його частини.

За відсутності у складі спадщини нерухомого майна, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження основної частини рухомого майна. Ця обставина може бути підтверджена відповідним свідоцтвом про державну реєстрацію транспортного засобу, випискою з рахунку у цінних паперах, з реєстру прав власників іменних цінних паперів тощо.

2.2. Якщо спадкодавець, якому належало майно на території України, мав останнє місце проживання на території іноземної держави, місце відкриття спадщини визначається на підставі Закону України "Про міжнародне приватне право" (статті 70-71).

З урахуванням положень Закону України "Про міжнародне приватне право" спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання (стаття 70). Спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, на території якої знаходиться це майно, а рухомого майна, яке

підлягає державній реєстрації в Україні, - правом України (стаття 71).

Свідоцтво про право на спадщину після смерті громадянина України, який постійно проживав за кордоном, може видати консул України.

2.3. Якщо визначити місце відкриття спадщини за правилами статті 1221 ЦК неможливо, місце проживання спадкодавця встановлюється судом. У такому випадку нотаріус вимагає від спадкоємців копію рішення суду, що набрало законної сили, про встановлення місця проживання спадкодавця.

3. Для прийняття спадщини чи відмови від прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

Якщо спадкоємець протягом шести місяців не подав до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв спадщину.

Суд може визначити спадкоємцю, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини. У разі якщо така заява не буде подана у визначений судом строк, повторне визначення судом додаткового строку для подачі заяви про прийняття спадщини одним і тим же спадкоємцем законодавством не передбачено.

3.1. Не вимагається звернення до суду для визначення додаткового строку, достатнього для прийняття спадщини, якщо спадкоємці, які прийняли спадщину, подадуть письмову заяву про згоду на прийняття спадщини спадкоємцем, який пропустив строк для прийняття спадщини. За наявності такої згоди спадкоємцеві, який пропустив строк для прийняття спадщини, необхідно подати до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини заяву про її прийняття.

Частиною другою статті 1270 ЦК встановлено, що якщо виникнення у особи права на спадкування залежить від неприйняття спадщини або відмови від її прийняття іншими спадкоємцями, строк для прийняття такою особою спадщини встановлюється у три місяці з моменту неприйняття іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття. Якщо строк, що залишився, менший трьох місяців, він продовжується до трьох місяців.

3.2. Частиною третьою статті 1268 ЦК визначено, що спадкоємець, який постійно проживав із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 цього Кодексу, він не заявив про відмову від неї.

У разі відсутності у паспорті такого спадкоємця відмітки про реєстрацію його місця проживання, доказом постійного проживання із спадкодавцем можуть бути: довідка житлово-експлуатаційної організації, правління житлово-будівельного кооперативу, відповідного органу місцевого самоврядування про те, що спадкоємець безпосередньо перед смертю спадкодавця проживав разом зі спадкодавцем.

3.3. Слід зазначити, що Цивільний кодекс УРСР 1963 року (далі ЦК УРСР) передбачав фактичне прийняття спадщини. Відповідно до статті 549 ЦК УРСР спадщина вважалася прийнятою, якщо спадкоємець фактично вступив в управління чи володіння спадковим майном.

Під фактичним вступом у володіння або управління спадковим майном, що підтверджує факт прийняття спадщини, слід мати на увазі різні дії спадкоємця по управлінню, розпорядженню і користуванню цим майном, підтриманню його в належному стані або сплату податків та інших платежів тощо.

Фактичний вступ у володіння частиною спадкового майна розглядається як прийняття всієї спадщини, з чого б вона не складалася і де б вона не знаходилась. Доказом вступу в управління чи володіння спадковим майном можуть бути:

довідка житлово-експлуатаційної організації, правління житлово-будівельного кооперативу, відповідної місцевої державної адміністрації чи органу місцевого самоврядування про те, що спадкоємець безпосередньо перед смертю спадкодавця проживав разом з ним;

довідка державної податкової служби або страховика чи іншого органу про те, що спадкоємець після відкриття спадщини сплачував податки або страхові платежі по обов'язковому страхуванню;

копія рішення суду, що набрало законної сили, про встановлення факту прийняття спадщини;

запис у паспорті спадкоємця або в будинковій книзі, який підтверджує, що спадкоємець був постійно прописаний (зареєстрований) у спадковому будинку (квартирі);

інші документи, що підтверджують факт постійного проживання разом зі спадкодавцем.

3.4. Відповідно до частини першої статті 549 ЦК УРСР, прийняття спадщини могло підтверджуватися діями спадкоємців, які за своїм характером свідчать, що в шестимісячний строк з часу відкриття спадщини вони фактично вступили в управління або володіння спадковим майном. Разом з тим, сам по собі факт проживання в іншій частині будинку, виділеній в натурі, зберігання відсутньою особою реєстрації (прописки) у спадковій частині будинку не вважається прийняттям спадщини.

Також доказом вступу в управління чи володіння спадковим майном може бути наявність у спадкоємців ошадної книжки, іменних цінних паперів, квитанцій про здані в ломбард речі, свідоцтва про реєстрацію (технічний паспорт, реєстраційний талон) на автотранспортний засіб чи іншу самохідну машину або механізм, державного акта на право приватної власності на землю та інших документів, виданих відповідними органами на ім'я спадкодавця на майно, користування яким можливе лише після належного оформлення прав на нього. Ці документи приймаються нотаріусом з врахуванням у кожному випадку всіх конкретних обставин і за відсутності заперечень з боку інших спадкоємців.

Слід зазначити, що ці положення цивільного законодавства щодо встановлення факту прийняття спадщини можуть застосовуватись лише до спадщини, яка відкрилась до набрання чинності новим ЦК.

3.5. Якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців (спадкова трансмісія).

Це право померлого здійснюється його спадкоємцями на загальних підставах протягом строку, що залишився для прийняття спадщини. Якщо строк, що залишився, становить менше трьох місяців, він продовжується до трьох місяців. Свідоцтво про право на спадщину в порядку спадкової трансмісії видається за місцем відкриття спадщини після смерті першого спадкодавця. Спадкову

трансмisiю не слід ототожнювати із спадкуванням за правом представлення, коли особа, яка б мала право на спадкування, померла до відкриття спадщини.

4. Заяви про прийняття спадщини або відмову від її прийняття подаються спадкоємцем особисто в письмовій формі.

Якщо спадкоємець особисто з'явився до нотаріуса за місцем відкриття спадщини, то справжність підпису такої особи на заяві засвідченню не підлягає.

Нотаріус, відповідно до вимог статей 43, 44 та 45 Закону України "Про нотаріат" (далі-Закон) встановлює особу спадкоємця, про що на заяві робиться відповідна службова відмітка. При цьому нотаріус не повинен обмежуватися зазначенням даних паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, а на заяві зазначається, що нотаріусом встановлено особу та перевірено справжність підпису заявника. Ця відмітка скріплюється підписом нотаріуса (проставлення печатки не вимагається).

Якщо на заяві, що надійшла поштою, справжність підпису особи нотаріально не засвідчена, вона приймається нотаріусом, заводиться спадкова справа, а спадкоємцю надсилається лист, в якому пропонується надіслати заяву, оформлену належним чином, або особисто прибути до нотаріуса за місцем відкриття спадщини.

Неповнолітня особа має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника.

Заяву від імені малолітньої особи або недієздатної особи подають її батьки (усиновлювачі), опікун.

Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, якщо не було подано заяву про відмову від прийняття спадщини, з дотриманням вимог, встановлених законодавством.

Приймаючи від спадкоємців заяву про прийняття спадщини або про відмову від її прийняття, нотаріус зобов'язаний роз'яснити спадкоємцям їх право на відкликання такої заяви протягом строку, встановленого законом.

До заяви про відкликання поданої заяви про прийняття спадщини або відмову від її прийняття застосовуються такі ж правила прийняття заяв, як і до первинних заяв.

4.1. Прийняття спадщини та відмова від прийняття спадщини вимагає наявності певних умов:

здійснення спадкоємцем цивільного права повинно бути вільним та на власний розсуд, без фізичного чи психічного тиску з боку інших спадкоємців, направленим на набуття спадщини в цілому, оскільки часткове прийняття спадщини, прийняття спадщини з умовою або із застереженням не допускається;

прийняття спадщини або відмова від її прийняття повинні бути здійснені в установленому законом порядку та в установленій законом строк.

4.2. Прийняття спадщини або відмова від її прийняття можуть мати місце щодо всього спадкового майна. Спадкоємець не вправі прийняти частину спадщини, а від іншої частини спадщини відмовитись. Якщо спадкоємець прийняв частину спадкового майна, він вважається таким, що прийняв усе спадкове майно, а якщо відмовився від частини спадкового майна, він вважається таким, що відмовився від усього спадкового майна.

Спадкоємець за заповітом має право відмовитись від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за заповітом. Якщо заповідач підпризначив спадкоємця, особа, на ім'я якої складено заповіт, може відмовитись від прийняття спадщини лише на користь особи, яка є підпризначеним спадкоємцем.

Спадкоємець за законом має право відмовитись від прийняття спадщини на користь будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги, у тому числі внуків, правнуків, племінників та ін.

В свою чергу, спадкоємець, на чию користь була здійснена відмова від права на частку у спадщині, має право відмовитися від її прийняття.

Неповнолітня особа віком від 14 до 18 років може відмовитись від прийняття спадщини за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальника і органу опіки та піклування.

Фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена, може відмовитися від прийняття спадщини за згодою піклувальника і органу опіки та піклування.

Батьки (усиновлювачі), опікун можуть відмовитися від прийняття спадщини, належної малолітній, недієздатній особі, лише з дозволу органу опіки та піклування.

У всіх перерахованих випадках необхідно звернути увагу на те, що відмова від прийняття спадщини здійснюється тільки з дозволу органів опіки та піклування. У разі відмови від прийняття

спадщини, право на яку належить за законом чи за заповітом малолітній, неповнолітній, недієздатній, або обмежено дієздатній особі, батьки (усиновителі) чи опікун (піклувальник) зобов'язані отримати рішення відповідного органу опіки та піклування про згоду на відмову від прийняття спадщини, оскільки саме цей орган покликаний стояти на сторожі інтересів вказаної вище категорії спадкоємців.

Заява про відмову від прийняття спадщини, так само як і заява про прийняття спадщини, не може бути викладена з будь-якою умовою або із застереженням.

4.3. Приймаючи заяву про відмову від прийняття спадщини, нотаріус роз'яснює спадкоємцю правові наслідки такої відмови.

Правовими наслідками відмови спадкоємця за заповітом від прийняття спадщини є те, що його частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за заповітом і розподіляється між ними порівну. У разі відмови від прийняття спадщини спадкоємця за законом тієї черги, яка має право на спадкування, частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за законом цієї ж черги і розподіляється між ними порівну.

Відмова від прийняття спадщини може здійснюватися і спадкоємцем за заповітом, на якого спадкодавцем був покладений заповідальний відказ. У такому разі обов'язок виконати заповідальний відказ переходить до інших спадкоємців за заповітом, які прийняли спадщину, і розподіляється між ними порівну.

Спадкоємець за заповітом чи за законом, який має право на спадкування, може змінити зміст заяви про відмову від прийняття спадщини з тим, щоб доповнити її вказівкою на чію користь відмова від прийняття здійснена, а в разі, коли заява вже містила вказівку, на користь кого зроблено відмову від частки у спадщині, замінити іншим спадкоємцем. Такі зміни (шляхом подачі відповідних заяв) можуть бути здійснені протягом шести місяців з часу відкриття спадщини. При цьому вимоги, встановлені статтею 1274 ЦК, не можуть бути порушені.

4.4. У разі відмови від прийняття спадщини усіма спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини, право на спадкування отримують спадкоємці за

законом почергово. Відмова спадкоємця за заповітом від прийняття спадщини не позбавляє його права на спадкування за законом.

Розділ 2. Проведення по спадковій справі

1. З метою фіксації документальної інформації, необхідної для посвідчення нотаріусом переходу прав спадкодавця до спадкоємців, нотаріус заводить спадкову справу.

Спадкова справа на майно та майнові права померлого на території України спадкодавця, може бути заведена тільки одна. Спадкова справа заводиться за місцем відкриття спадщини.

1.1. При встановленні факту одночасного відкриття декількох спадкових справ (наприклад, за місцем проживання спадкодавця і за місцем знаходження спадкового майна), спадкові справи, відкриті з порушенням вимог статті 1221 ЦК, повинні бути передані за належністю нотаріусу, до компетенції якого входить ведення конкретної спадкової справи.

1.2. Передача заведеної нотаріусом спадкової справи іншому нотаріусу за належністю здійснюється в такому порядку:

документи, що знаходяться в спадковій справі, підшиваються;

складається внутрішній опис документів спадкової справи;

виготовляється копія спадкової справи, в тому числі копія обкладинки;

оригінал спадкової справи з супровідним листом направляється рекомендованим листом або кур'єром нотаріусу за належністю.

1.3. У справах нотаріуса, який передає спадкову справу за належністю, залишається на зберіганні копія спадкової справи з примірником супровідного листа та повідомленням оператора поштового зв'язку, а у разі передачі спадкової справи кур'єром – відмітка нотаріуса про одержання спадкової справи у Розносній книзі для місцевої кореспонденції (додаток 8).

1.4. Нотаріус, який одержав спадкову справу, що була направлена йому за належністю, реєструє її відповідно до порядку, встановленого чиним законодавством.

Якщо таким нотаріусом вже було заведено спадкову справу до майна зазначеного спадкодавця, при одержанні спадкової справи від іншого нотаріуса, він реєструє її в Книзі вхідної кореспонденції і підшиває до основної спадкової справи.

2. Провадження по спадковій справі складається з:

1. прийняття документів, що надійшли нотаріусу у зв'язку з відкриттям спадщини, зокрема заяв:

про прийняття спадщини або про відмову від прийняття спадщини;

про видачу свідоцтва про право на спадщину;

про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя;

про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна;

про згоду або відмову бути виконавцем заповіту;

про видачу свідоцтва виконавцю заповіту;

договір на управління спадщиною;

інших документів, що надійшли у зв'язку з відкриттям спадщини.

2. повідомлення спадкоємцям та іншим заінтересованим особам про відкриття спадщини;

3. вжиття заходів щодо охорони спадкового майна;

4. повідомлення спадкоємцям, які прийняли спадщину, про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя;

5. запиту про витребування відомостей і документів, необхідних для видачі свідоцтва про право на спадщину:

про факт смерті спадкодавця;

про час та місце відкриття спадщини;

про наявність підстав для закликання до спадкоємства (за законом);

про наявність заповіту;

про належність спадкодавцю спадкового майна, його склад, місце знаходження, вартість;

про інші необхідні відомості та документи;

6. видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя;

7. видачу свідоцтва виконавцю заповіту;

8. видачу свідоцтва про право на спадщину;

9. винесення постанови про відмову у видачі свідоцтва про право на спадщину;

10. отримання витягів з відповідних Єдиних та Державних реєстрів.

11. інші дії, необхідні для оформлення спадкових прав.

2.1. Формування запитів щодо отримання необхідної для видачі свідоцтва про право на спадщину інформації:

2.1.1. Нотаріус вправі витребувати від фізичних і юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії. Відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій, подаються в строк, визначений вимогами законодавства. Цей строк не може перевищувати одного місяця. Неподання відомостей та документів на вимогу нотаріуса є підставою для відкладення, зупинення вчинення нотаріальної дії або відмови у її вчиненні.

2.1.2. При спадкуванні вкладів.

Щоб видати свідоцтво про право на спадщину, яке складається з вкладу, нотаріусу необхідно зробити запит до відповідного банку (фінансової установи). Запит надається за підписом нотаріуса, скріплюється його печаткою та повинен мати посилання на передбачені чинним законодавством підстави для отримання цієї інформації, а також прохання, у разі наявності відповідного розпорядження банку, повідомити дату складання такого розпорядження та прізвище, ім'я, по батькові спадкоємця. Підставою для такого запиту може бути як відповідна відмітка в ощадній книжці про наявність розпорядження, так і твердження особи, яка звернулася до нотаріуса, що на її ім'я спадкодавець склав відповідне розпорядження.

2.1.3. При спадкуванні нерухомого майна, в тому числі земельних ділянок.

Нотаріус готує письмові запити до бюро технічної інвентаризації для отримання витягу з Реєстру прав власності на нерухоме майно та до відповідного відділу земельних ресурсів про надання відомостей щодо нормативної грошової оцінки земельних ділянок та наявності (відсутності) обтяжень або обмежень на земельні ділянки, що входять до складу спадкового майна.

2.1.4. При відсутності свідоцтв про смерть, про народження, про шлюб тощо нотаріус надсилає письмовий запит до відповідних органів реєстрації актів цивільного стану про направлення на адресу нотаріуса копії актового запису про реєстрацію акту цивільного стану та повного витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо відповідного актового запису.

2.1.5. При спадкуванні цінних паперів нотаріус надсилає письмовий запит реєстратору про надання виписки з реєстру

власників іменних цінних паперів, виписки з рахунку у цінних паперах.

2.2. Відповідно до вимог Правил ведення нотаріального діловодства, затверджених наказом Міністерства юстиції України 31.12.2008 № 2368/5 (далі- Правила ведення нотаріального діловодства), заяви про прийняття спадщини чи про відмову від спадщини, про видачу свідоцтва про право на спадщину, про оплату витрат за рахунок спадкового майна, про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна, а також претензії кредиторів відразу ж формуються в окремі спадкові справи, кожна з яких одержує індекс, що відповідає номенклатурі справ (нарядів) і присвоюється номер, що відповідає порядковому номеру, зазначеному у Книзі обліку і реєстрації спадкових справ(далі - Книга обліку).

У спадкову справу підшиваються всі документи, пов'язані з оформленням спадщини.

Якщо спадкову справу не закінчено провадженням в поточному році, вона переходить на наступний рік під тим же номером і перереєстрації не підлягає.

Якщо на підставі заяви про прийняття спадщини була заведена спадкова справа, а потім ця заява відкликана, то спадкова справа не закривається. Нотаріус протягом встановленого законом строку чекає, поки хтось із інших спадкоємців не звернеться до нього із заявою про видачу свідоцтва про право на спадщину або до ухвалення судом рішення про визнання спадщини відумерлою.

3. Підставою для відкриття провадження по спадковій справі є одержання нотаріусом першого звернення (заява, повідомлення, телеграма тощо) фізичної або юридичної особи.

3.1. Заява (інше звернення), що стали підставою для відкриття провадження по спадковій справі, підлягає реєстрації у Книзі обліку в день надходження.

У разі надходження такого документа поштою, він підлягає реєстрації нотаріусом у Журналі реєстрації вхідної кореспонденції та в Книзі обліку в день надходження.

Перед реєстрацією документа в Книзі обліку нотаріус перевіряє наявність заведеної спадкової справи за даними Спадкового реєстру.

За документом, зареєстрованим у Книзі обліку, заводиться спадкова справа з присвоєнням справі індивідуального номера.

Номер спадкової справи складається з двох груп арабських цифр, з яких перша – порядковий номер спадкової справи, що відповідає номеру реєстрації у Книзі обліку, а друга – рік заведення спадкової справи.

Наприклад, спадкова справа № 12/2008 (12-2008), де 12 - це порядковий номер спадкової справи, який відповідає номеру реєстрації в Книзі обліку, а 2008 - рік заведення спадкової справи.

Після присвоєння спадковій справі індивідуального номера відомості про заведення спадкової справи негайно заносяться до Алфавітної книги обліку спадкових справ (додаток 9) та до Спадкового реєстру. Витяги із Спадкового реєстру про перевірку наявності (відсутності) спадкової справи та про її реєстрацію долучаються до спадкової справи.

3.2. Документи, що відносяться до конкретної спадкової справи, підшиваються в обкладинку, на якій проставляються наступні реквізити:

найменування державної нотаріальної контори або прізвище, ім'я, по-батькові приватного нотаріуса, яким заведено спадкову справу, із зазначенням нотаріального округу;

номер спадкової справи;

індекс справи згідно з номенклатурою справ;

прізвище, ім'я, по батькові спадкодавця;

дата смерті спадкодавця;

дата заведення спадкової справи.

Після закінчення провадження по спадковій справі на обкладинці проставляється дата закінчення справи, строк її зберігання.

4. Для заведення спадкової справи нотаріусу подаються документи, що підтверджують час і місце відкриття спадщини.

4.1. На підтвердження часу відкриття спадщини нотаріусу подається свідоцтво про смерть спадкодавця або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо відповідного актового запису про смерть.

4.2. На підтвердження місця відкриття спадщини нотаріусу подається довідка органу місцевого самоврядування, житлово-експлуатаційної організації, правління житлово-будівельного кооперативу про реєстрацію місця проживання спадкодавця, будинкова книга, у якій міститься запис про реєстрацію місця проживання спадкодавця.

4.3. Для точного визначення місця відкриття спадкової справи, запобігання порушенню прав фізичних та юридичних осіб, з метою захисту їх законних інтересів при прийнятті спадщини в установлені законом строки, у виключних випадках (наприклад: коли збігає встановлений законодавством строк для прийняття спадщини) нотаріус може прийняти заяву без документального підтвердження факту смерті та місця відкриття спадщини.

У таких випадках нотаріус заводить спадкову справу і пропонує заявнику подати документи, зазначені у пунктах 4.1, 4.2 розділу II частини II цих Методичних рекомендацій.

У разі неможливості отримати такі документи від заявника, нотаріус надсилає запити у відповідні органи.

4.4. У разі, якщо протягом строку, встановленого для прийняття спадщини, виникне питання щодо вжиття заходів до охорони спадкового майна, видачі свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя, особа, яка звернулась до нотаріуса, повинна подати всі документи, необхідні для вчинення такої нотаріальної дії.

Наприклад, для видачі свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя нотаріус повинен установити факт смерті спадкодавця, місце відкриття спадщини, факт реєстрації шлюбу, склад, місцезнаходження майна та належність його на праві спільної сумісної власності подружжю тощо.

5. У спадковій справі залишаються подані заявником, а також витребувані нотаріусом документи або їх копії, якщо це передбачено чинним законодавством (копії свідоцтв про реєстрацію актів цивільного стану, договір купівлі-продажу спадкодавцем квартири, державний акт на право власності на землю тощо).

6. Документи, що подаються нотаріусу, повинні відповідати вимогам чинного законодавства.

У разі якщо нотаріусу подаються документи, що мають підчистки або дописки, закреслені слова чи інші незастережені виправлення, документи, текст яких неможливо прочитати внаслідок пошкодження, а також які написані олівцем; документи, у яких не можна прочитати все, що в них написано в первісному стані; порвані документи та документи, викладені на двох і більше окремих аркушах, якщо аркуші не прошнуровано, не

пронумеровано і їх кількість не завірена підписом посадової особи та печаткою відповідної установи; документи, зміст або зовнішній вигляд яких викликає сумнів в їх достовірності, нотаріус роз'яснює особі, яка подала такі документи, про необхідність внесення виправлень, застережень до таких документів або отримання повторних документів.

У разі, якщо внесення виправлень, застережень або отримання повторних документів неможливо, нотаріус може витребувати документи шляхом направлення запитів до відповідних органів.

7. Якщо один із спадкоємців, який подав заяву про прийняття спадщини, помер до одержання свідоцтва про право на спадщину, копія спадкової справи направляється нотаріусу, яким заведено спадкову справу після такого померлого спадкоємця. Копія спадкової справи надсилається тільки за письмовим запитом нотаріуса, у провадженні якого знаходиться спадкова справа після померлого спадкоємця.

При направленні такої спадкової справи:

- виготовляються копії всіх документів, що знаходяться у спадковій справі;
- вірність копії кожного окремого документа, у тому числі внутрішній опис справи, засвідчуються підписом та печаткою нотаріуса, з проставлянням відмітки «згідно з оригіналом»;
- всі копії документів зі спадкової справи (копія спадкової справи) прошиваються;
- аркуші спадкової справи нумеруються, кількість прошитих аркушів скріплюється печаткою та підписом нотаріуса.

Копія спадкової справи з супровідним листом направляється нотаріусу за належністю.

У спадковій справі, копія якої надсилається іншому нотаріусу, залишається запит нотаріуса та копія супровідного листа.

8. При формуванні спадкових справ у наряди для наступної передачі на тимчасове зберігання до державного нотаріального архіву або до архіву нотаріуса, необхідно керуватися розділом 8 Правил ведення нотаріального діловодства.

Спадкова справа вважається закінченою, якщо на підставі поданих заяв про видачу свідоцтва про право на спадщину з переліком спадкового майна видано відповідні свідоцтва (тобто, за першою датою видачі свідоцтва про право на спадщину). Всі інші заяви, що будуть подаватися після закінчення спадкової справи,

вважаються такими, що подані додатково. Якщо в один день закінчено декілька спадкових справ, вони вміщуються у картонаж, архівні папки, тощо і формуються в наряд. Закінчені спадкові справи не прошиваються між собою.

9. У разі надходження додаткової заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину на нововиявлене спадкове майно по спадковій справі, що була передана на зберігання до державного нотаріального архіву, нотаріус повинен звернутися з відповідним запитом до цього архіву для одержання спадкової справи. До такої спадкової справи долучаються заяви спадкоємців, документи, що підтверджують належність спадкодавцю спадкового майна, та інші документи, необхідні для видачі свідоцтва про право на спадщину.

Після видачі такого свідоцтва про право на спадщину та внесення усіх необхідних відміток про його видачу (унесення змін до внутрішнього опису спадкової справи, складення нових підсумкових записів до спадкової справи, доповнення спадкової справи новими документами) витребувана спадкова справа повертається нотаріусом до державного нотаріального архіву.

Частина III. Видача свідоцтв про право на спадщину

Розділ 1. Види спадкування

I. Спадкування за заповітом

Статтею 1233 ЦК встановлено, що заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті.

Відповідно до пріоритетності волі особи, спадкування за заповітом поставлене на перше місце серед видів спадкування. Згідно статті 1223 ЦК, право на спадкування спадкоємці за законом одержують лише за відсутності заповіту або визнання заповіту в цілому чи окремого його розпорядження недійсним, неприйняття спадщини спадкоємцями за заповітом, усунення від права на спадкування спадкоємців за заповітом, неохоплення заповітом усієї спадщини.

Отже, спадкування за законом має місце, коли й оскільки воно не змінене заповітом.

1. Заповітом визнається особисте розпорядження на випадок смерті заповідача не тільки стосовно належного йому майна, а й будь-які інші його розпорядження. Заповідач має право призначити

своїм спадкоємцем за заповітом будь-яку фізичну або юридичну особу, а також державу Україну, Автономну Республіку Крим, територіальну громаду, іноземну державу та іншого суб'єкта публічного права.

2. При оформленні спадщини за заповітом нотаріус повинен перевірити, чи відповідає форма та посвідчення поданого йому заповіту вимогам законодавства. Якщо форма та посвідчення заповіту не відповідає вимогам законодавства, нотаріус роз'яснює наслідки недійсності заповіту. У разі, якщо особі відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом, нотаріус протягом трьох робочих днів виносить постанову про відмову у вчиненні зазначеної нотаріальної дії.

За позовом заінтересованої особи заповіт може бути визнано недійсним, якщо він не відповідає волі заповідача або якщо буде встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним; зміст розпорядження, викладеного в заповіті не відповідає вимогам закону.

Заповіт визнається нікчемним, якщо він складений особою, яка не мала на це права (недієздатним); якщо не дотримано вимог щодо форми заповіту; якщо не дотримано вимоги про нотаріальне посвідчення заповіту.

У разі визнання заповіту недійсним застосовуються правила спадкування за законом, за винятком випадків, передбачених частиною четвертою статті 1254 ЦК.

Питання визнання заповіту в цілому або окремих його розпоряджень недійсними вирішується в судовому порядку.

2.1. Оскільки заповіт може бути скасований або змінений заповідачем у будь-який час, нотаріус перевіряє відомості про нього (наявність та чинність) за даними Спадкового реєстру.

Якщо нотаріусу подається декілька заповітів спадкодавця нотаріус керується правилом частини третьої статті 1254 ЦК, якою передбачено, що кожен новий заповіт скасовує попередній повністю або у тій частині, в якій він йому суперечить і не відновлює заповіту, який заповідач склав перед ним.

3. У зв'язку з тим, що заповідач має право написати заповіт власноручно, а також законом йому надано право на посвідчення секретного заповіту, при оформленні спадщини може виникнути необхідність у тлумаченні заповіту.

Статтею 1256 ЦК встановлено, що тлумачення заповіту може бути здійснено самими спадкоємцями.

У разі відсутності спору між спадкоємцями, ними може бути укладено договір про тлумачення заповіту, в якому вони можуть уточнити, конкретизувати волю спадкодавця тощо, або з'ясувати зміст окремих розпоряджень заповіту; можуть розподілити частки у спадковому майні, права та обов'язки між ними тощо.

У разі спору між спадкоємцями тлумачення заповіту здійснюється судом.

4. Відповідно до вимог статті 69 Закону України "Про нотаріат" нотаріус при видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом, крім перевірки факту смерті спадкодавця, перевіряє наявність заповіту, час і місце відкриття спадщини, склад спадкового майна. Крім того, перевіряє також коло осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

До кола таких осіб входять лише особи, визначені у частині першій статті 1241 ЦК, а саме малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця (в тому числі усиновлені), непрацездатна вдова (вдівець), непрацездатні батьки (усиновителі). Цей перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років.

Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (стаття 6 Сімейного кодексу України).

Непрацездатними вважаються жінки – після досягнення 55 років та чоловіки – після досягнення 60 років; інваліди I, II, III груп, незалежно від того, чи призначена їм пенсія.

Якщо неповнолітня особа набуває повної цивільної дієздатності (у разі реєстрації шлюбу особи, яка не досягла повноліття, або у випадку, якщо особа, яка досягла шістнадцяти років, працює за трудовим договором, а також якщо неповнолітня особа записана матір'ю або батьком дитини) вона також зберігає за собою право на обов'язкову частку.

У разі, якщо особа досягла пенсійного віку, але продовжує трудову діяльність, вона не позбавляється права на обов'язкову частку у спадщині. У осіб, які не досягли встановленого чинним законодавством пенсійного віку (для жінок досягнення 55 років, для чоловіків - 60 років), але які мають право на отримання пенсії

на пільгових підставах, право на обов'язкову частку у спадщині не виникає.

4.1. Право на обов'язкову частку у спадщині не залежить від згоди інших спадкоємців на її отримання, а також від місця проживання спадкоємця, який має таке право. Якщо ж інші спадкоємці заперечують проти видачі свідоцтва про право на спадщину на обов'язкову частку або вважають, що розмір обов'язкової частки має бути зменшений з урахуванням обставин, які мають істотне значення, вони вправі звернутися з відповідним позовом до суду.

При одержанні від суду повідомлення про надходження позовної заяви заінтересованої особи, яка оспорує право або факт, про посвідчення якого просить інша заінтересована особа, вчинення нотаріальної дії (видача свідоцтва про право на спадщину) зупиняється до вирішення справи судом.

Позбавлення заповідачем права спадкоємця на обов'язкову частку у спадщині законом не передбачено.

Спадкоємці інших черг, а також внуки і правнуки спадкодавця, батьки яких померли до відкриття спадщини, не мають права на обов'язкову частку у спадщині при спадкуванні за заповітом. Наприклад, якщо громадянин складе заповіт на користь будь-якої особи, а на момент відкриття спадщини буде встановлено, що у спадкодавця є непрацездатні внуки, то все майно успадкує спадкоємець за заповітом, оскільки внуки не входять до кола спадкоємців, визначених статтею 1241 ЦК.

4.2. При визначенні розміру обов'язкової частки слід враховувати, що частиною першою статті 1241 ЦК встановлено, що обов'язкова частка у спадщині визначається, незалежно від змісту заповіту, у розмірі половини частки, яка належала б кожному із спадкоємців у разі спадкування за законом. Зменшити обов'язкову частку у спадщині спадкодавець не має права. Будь-які обмеження та обтяження, встановлені у заповіті для спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині, дійсні лише щодо тієї частини спадщини, яка перевищує його обов'язкову частку. Тому нотаріус пропонує як спадкоємцю за заповітом, так і спадкоємцю, який має право на обов'язкову частку у спадщині, вказати у своїх заявах про прийняття спадщини всіх спадкоємців за законом.

Наприклад, спадкодавець заповів все своє майно рідному брату. Однак на час відкриття спадщини були живі дружина

померлого, якій виповнилося 55 років, і два сини, один з яких був інвалідом другої групи. У цьому випадку дружина та син – інвалід мають право на обов'язкову частку. Якби не було заповіту, кожен із спадкоємців мав би право на $1/3$ частку спадкового майна. Обов'язкова частка у цьому випадку дорівнює $1/6$ частки такого майна. Отже, дружина та син спадкодавця одержують свідоцтво про право на спадщину за законом на $1/6$ частку спадкового майна кожен. Свідоцтво про право на спадщину за заповітом на $2/3$ частки спадкового майна, яке залишилось, одержує спадкоємець за заповітом – брат спадкодавця.

У разі спадкування за заповітом одним спадкоємцем було встановлено, що із п'яти спадкоємців за законом, двоє мають право на обов'язкову частку у спадщині, то розрахунок обов'язкової частки здійснюється таким чином: кожен із спадкоємців за законом має право на $1/5$ частку спадкового майна. Обов'язкова частка одного спадкоємця у цьому випадку дорівнює $1/10$ частки спадкового майна. Тому, двоє спадкоємців на обов'язкову частку одержать свідоцтва про право на спадщину за законом на $1/10$ частку спадкового майна кожен ($1/10+1/10=2/10$ або $1/5$), а спадкоємець за заповітом одержить свідоцтво про право на спадщину за заповітом на $4/5$ частки спадкового майна ($1-1/5=4/5$)

4.2.1. При визначенні розміру обов'язкової частки необхідно враховувати все спадкове майно, як заповідане так і те, що неохоплене заповітом, а також враховуються речі звичайної домашньої обстановки та вжитку.

До складу спадкового майна, згідно статті 1228 ЦК, входить і право на вклад у банку (фінансовій установі) незалежно від способу розпорядження ним.

Таким чином, незалежно від того, зроблено розпорядження щодо права на вклад у заповіті чи безпосередньо у банку (фінансовій установі), таке право входить до складу спадщини і на нього поширюються загальні правила спадкування. А це означає, що при визначенні розміру обов'язкової частки необхідно враховувати і розмір вкладу.

Для встановлення всієї спадкової маси в повному об'ємі спадкоємець, який має право на обов'язкову частку у спадщині, вправі звернутись до нотаріуса із заявою про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна.

4.2.2. Якщо нотаріусу стане відомо про спадкоємця, який має право на обов'язкову частку, та його місце проживання, він зобов'язаний повідомити про це такого спадкоємця. Нотаріус роз'яснює спадкоємцю його право на одержання частки спадкового майна(обов'язкова частка).

Обов'язкова частка у спадщині – це мінімум того, що може отримати малолітній, неповнолітній чи непрацездатний спадкоємець (за винятком зменшення її за рішенням суду), і необхідна для того, щоб матеріально забезпечити осіб, яких спадкодавець утримував чи зобов'язаний був утримувати. Тому на спадкоємця, який одержав саме цю частку, не може бути покладений заповідальний відказ, він не може бути зобов'язаний вчинити певну дію, спрямовану на досягнення суспільно корисної мети, щодо цієї частки не може бути встановлений сервітут. Всі ці обтяження можуть стосуватися лише того майна, яке перевищує обов'язкову частку у спадщині.

4.3. При видачі свідоцтва про право на спадщину нотаріус визначає коло осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині і витребує докази, які підтверджують право таких спадкоємців на одержання обов'язкової частки.

Право спадкоємця на обов'язкову частку в спадковому майні посвідчується свідоцтвом про право на спадщину за законом.

При видачі свідоцтва про право на спадщину за законом на обов'язкову частку нотаріус перевіряє документи, які підтверджують факт непрацездатності такого спадкоємця.

Якщо спадщина відкрилась до 1 січня 2004 року і до цієї дати була прийнята хоча б одним спадкоємцем, коло спадкоємців та розмір обов'язкової частки визначається за правилами статті 535 ЦК УРСР.

Якщо спадщина відкрилась після 1 січня 2004 року, нотаріус застосовує вимоги статті 1241ЦК. Частки спадкоємців за заповітом зменшуються на ту частку, на яку буде видано свідоцтво про право на спадщину за законом на обов'язкову частку .

Спадкоємцю, який має право на обов'язкову частку у спадщині, нотаріус роз'яснює його право на одержання свідоцтва про право на спадщину за законом на обов'язкову частку, а такий спадкоємець може подати заяву про те, що вимоги статті 1241 ЦК йому роз'яснено і на одержання такого свідоцтва він не претендує, так як його частка у спадщині забезпечена за рахунок іншого

спадкового майна. У такому випадку спадкоємець має право одержати свідоцтво про право на спадщину за законом або за заповітом на заповідане йому майно і не одержувати свідоцтво про право на спадщину на обов'язкову частку.

Аналогічні заяви від імені законного представника малолітньої, неповнолітньої, недієздатної або обмежено дієздатної особи приймаються нотаріусом тільки за наявності згоди органу опіки та піклування.

Розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення (стаття 1241 ЦК).

Таким чином, визначивши розмір обов'язкової частки спадкоємця, нотаріус видає йому свідоцтво про право на спадщину за законом.

II. Спадкування за законом.

1. Спадкування за законом виникає, якщо:

- спадкодавець не залишив заповіту;
- заповіт в цілому або його окреме розпорядження визнано недійсним;
- всі спадкоємці за заповітом не прийняли або відмовилися від прийняття спадщини;
- особа на користь якої складено заповіт померла до відкриття спадщини;
- заповітом охоплена лише частина спадщини.

1.1. Відповідно до статті 1258 ЦК право на спадкування за законом спадкоємці одержують по чергово.

Статтями 1261-1265 ЦК передбачено п'ять черг спадкоємців за законом. Частки у спадщині кожного із спадкоємців є рівними.

1.2. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі:

- відсутності спадкоємців попередньої черги;
- усунення спадкоємців попередньої черги від права на спадкування;
- неприйняття спадкоємцями попередньої черги спадщини або відмови від її прийняття.

Черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини. Однак, такий договір не може порушувати прав спадкоємця, який не бере у ньому участі, а також спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині.

Наприклад, на день смерті гр. К. спадкоємцями за законом є троє синів померлого. Двоє із трьох спадкоємців першої черги за власним бажанням та взаємною згодою вирішили змінити існуючий порядок закликання до спадкування та включити до першої черги спадкоємців за законом рідну сестру спадкодавця. Посвідчивши такий договір, нотаріус буде видавати третьому спадкоємцю за законом свідоцтво про право на спадщину за законом на 1/3 частку спадкового майна, частки двох братів будуть поділені порівну між ними та рідною сестрою померлого, тобто кожен з цих спадкоємців одержить свідоцтво про право на спадщину за законом на 2/9 частки спадкового майна.

Особа, яка є спадкоємцем за законом однієї з наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка закликається до спадкування, якщо така особа протягом тривалого часу опікувалась, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцю, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Спадкоємці можуть за усною угодою між собою, якщо це стосується рухомого майна, або за нотаріально посвідченим договором, якщо це стосується нерухомого майна або транспортних засобів, змінити розмір частки у спадщині когось із них.

1.3. Відповідно до статті 1261 ЦК, до спадкування у першу чергу закликаються діти спадкодавця, той з подружжя, що пережив спадкодавця, та його батьки.

1.3.1. Підтвердженням закликання до спадкування дітей після смерті їх батьків є відповідний запис про батьків у свідоцтві про народження дитини. Діти мають право на спадкування як після смерті матері, так і після смерті батька, незалежно від того, чи перебували у зареєстрованому шлюбі їх батьки.

1.3.2. Має право на спадкування один із подружжя після другого, за наявності зареєстрованого і не припиненого на час відкриття спадщини, шлюбу. Шлюбні відносини повинні бути

zareestrowani u wstanowlenomu zakonom porjadku. Pidtwerdzennjam reestraciji szljubu e swidoctwo (kopija aktowogo zapisu pro szljub ta pownij wityag z Derzawnogo reestru aktiw цивільного стану громадян щодо відповідного актового запису) про шлюб. Не виникає право на спадкування у чоловіка після жінки або у жінки після чоловіка у разі релігійного обряду шлюбу, без реєстрації такого шлюбу в державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Право на спадкування одного із подружжя після другого втрачається, якщо на час відкриття спадщини набрало законної сили рішення суду про розірвання шлюбу (у разі розірвання шлюбу в судовому порядку) чи державним органом реєстрації актів цивільного стану зареєстровано розірвання шлюбу.

Якщо один із подружжя помер до набрання законної сили рішенням суду про розірвання шлюбу, вважається, що шлюб припинився внаслідок його смерті, і в такому випадку право на спадкування зберігається.

Для перевірки цього факту нотаріус витребує копію актового запису про шлюб, розірвання шлюбу та повний витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо актового запису про шлюб, розірвання шлюбу).

1.3.3. Батьки (усиновителі) закликаються до спадкування після своїх дітей (усиновлених) незалежно від віку, стану здоров'я та працездатності за наявності відповідного документа, виданого державним органом реєстрації актів цивільного стану.

Батьки, які судом були позбавлені батьківських прав і не поновлені в цих правах на час відкриття спадщини, після смерті їх дітей не мають права на спадкування за законом. Відібрання дітей від батьків без позбавлення батьківства не позбавляє їх права на спадкування за законом.

1.3.4. Внуки, правнуки за життя своїх батьків не спадкують після смерті діда, баби, прадіда, прабаби. Вони закликаються до спадкування як спадкоємці першої черги, якщо на час відкриття спадщини не було в живих того з батьків, який би мав право на спадкування.

1.4. Спадкоємцями другої черги є рідні брати та сестри спадкодавця, його дід та баба як з боку батька, так і з боку матері (стаття 1262 ЦК).

1.4.1. Право на спадщину у спадкоємців другої черги виникає якщо відсутні спадкоємці першої черги або спадкоємці першої черги не прийняли спадщину або відмовилися від її прийняття, чи спадкоємців першої черги усунено від права на спадкування.

Рідні брати та сестри спадкують незалежно від того, спільні у них з померлим батьки, чи спільним є тільки один із батьків. Не спадкують у другу чергу один після одного брати та сестри, які не мають спільних батьків.

Племінники спадкодавця спадкують за правом представлення (стаття 1266 ЦК) частку у спадщині, яку б спадкували їх батьки (батько або мати- рідні брати, сестри спадкодавця, якби вони були живими на час відкриття спадщини).

1.4.2. Прабаба та прадід спадкують ту частку спадщини, яка б належала за законом їхнім дітям (бабі, дідові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини (стаття 1266 ЦК).

1.5. У третю чергу право на спадщину мають рідні дядько та тітка спадкодавця (стаття 1263 ЦК), яке у них виникає у разі, якщо відсутні спадкоємці другої черги або спадкоємці другої черги не прийняли спадщину, чи відмовилися від її прийняття, чи спадкоємців другої черги усунено від права на спадкування.

Двоюрідні брати та сестри спадкують ту частку спадщини, яка б належала їхнім матері, батькові (тітці, дядькові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.

1.6. До четвертої черги спадкоємців за законом входять особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини.

Першою умовою для закликання до спадкування спадкоємців четвертої черги є проживання однією сім'єю. Відповідно до вимог статті 3 Сімейного кодексу України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Іншою обов'язковою умовою для виникнення права на спадкування у цьому випадку є проживання однією сім'єю не менше п'яти років.

До цієї черги можуть бути віднесені пасинок, падчерка, вітчим та мачуха, а також чоловік та жінка, які не перебувають у шлюбі між собою, але проживають однією сім'єю.

У зазначених осіб виникає право на спадкування у разі відсутності спадкоємців третьої черги.

У всіх випадках факт проживання спадкоємців однією сім'єю із спадкодавцем встановлюється судом.

1.7. У п'яту чергу право на спадкування мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, при цьому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від спадкування родичів подальшого ступеня споріднення, а також утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї. Наприклад, із заявою про прийняття спадщини та видачу свідоцтва про право на спадщину за законом на підставі вимог статті 1265 ЦК до нотаріуса звернулись троюрідний брат та двоюрідний племінник спадкодавця. У цьому випадку, згідно ступенів споріднення, нотаріус видає свідоцтво про право на спадщину за законом двоюрідному племіннику, а троюрідному брату відмовляє у видачі свідоцтв.

Ступені споріднення визначаються за числом народжень. У кожному конкретному випадку, на підставі документів, спадкоємцю необхідно довести наявність родинного зв'язку зі спадкодавцем.

1.8. Утриманцями вважаються неповнолітні або непрацездатні особи, які не були членами сім'ї спадкодавця, але які не менш як п'ять років одержували від спадкодавця матеріальну допомогу, що була для них єдиним або основним джерелом існування.

Непрацездатність повинна мати місце на день відкриття спадщини та підтверджуватись відповідними документами.

При цьому відсутність родинних відносин між спадкодавцем та його утриманцем не обмежують останніх у праві на спадкування як спадкоємців п'ятої черги.

Відносини утримання, які припинились до відкриття спадщини, не дають підстав для спадкування.

1.9. Спадкування за правом представлення виникає у випадку смерті особи, яка б мала право на спадкування, але померла до відкриття спадщини. Ту частку у спадковому майні, яку б отримала померла особа, якби вона була б живою на час відкриття спадщини, отримує його спадкоємець за законом.

При цьому спадкування за правом представлення спадкоємців четвертої черги ЦК не передбачено.

У всіх випадках, коли до спадкування за правом представлення закликаються декілька спадкоємців, частка їхнього померлого родича ділиться між ними порівну.

Розділ 2. Видача свідоцтва про право на спадщину

1. Спадщина (спадкове майно) – це майнові і окремі немайнові права та обов'язки спадкодавця, які після його смерті переходять до спадкоємців. Основу спадкового майна складають майнові права та обов'язки спадкодавця (право власності на нерухоме майно, транспортні засоби, вклади тощо). В порядку спадкування можуть переходити також окремі немайнові права, які необхідні для реалізації пов'язаних з ними майнових прав.

2. Статтею 1219 ЦК встановлено права та обов'язки, які неможливо успадкувати. До складу спадщини не входять:

- особисті немайнові права;
- право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами;
- право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- право на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законодавством;
- права та обов'язки особи як кредитора або боржника, передбачені статтею 608 ЦК.

3. Спадкоємець, який прийняв спадщину може одержати свідоцтво про право на спадщину.

Свідоцтво про право на спадщину є документом, що підтверджує перехід права власності на майно від спадкодавця до спадкоємців. Видається свідоцтво про право на спадщину на підставі заяви спадкоємця за місцем відкриття спадщини.

Згідно статті 1296 ЦК, спадкоємці як за законом, так і за заповітом мають право звернутись до нотаріуса за видачею їм свідоцтва про право на спадщину. Одержання свідоцтва про право на спадщину є правом, а не обов'язком спадкоємця, тому спадкоємець, який прийняв спадщину, може звернутися за одержанням свідоцтва в будь-який час після закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини. Неодержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину не позбавляє його права на спадкування.

Звертатись за одержанням свідоцтва про право на спадщину не потрібно, якщо спадкується майно, яке не підлягає реєстрації і право на яке не може бути підтвержене правовстановлювальним

документом. Свідоцтво про право на спадщину необхідно, якщо об'єктом спадкування є право власності на майно або майнові права, які потребують документального підтвердження.

Статтею 1297 ЦК встановлено, що спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є нерухоме майно, зобов'язаний звернутися до нотаріуса за видачею йому свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно.

Кожен із спадкоємців, який прийняв спадщину, надавши нотаріусу всі необхідні для видачі свідоцтва про право на спадщину документи, має право вимагати видачі йому свідоцтва про право на належну йому частку спадкового майна незалежно від інших спадкоємців.

4. Заява про видачу свідоцтва про право на спадщину подається нотаріусу в письмовій формі спадкоємцями, які прийняли спадщину, або уповноваженими ними представниками.

Якщо заява про видачу свідоцтва про право на спадщину подається спадкоємцем безпосередньо нотаріусу, нотаріусом встановлюється особа спадкоємця і перевіряється справжність його підпису на заяві. На заяві робиться службова відмітка про реквізити документа, поданого спадкоємцем для встановлення його особи.

При отриманні заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину, якщо вона є первинним документом для відкриття спадкової справи, нотаріус в обов'язковому порядку перевіряє за даними Спадкового реєстру наявність спадкової справи, заповіту та спадкового договору, встановлює коло спадкоємців за законом, а при спадкуванні за заповітом – з'ясовує коло осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині. Заява підлягає реєстрації в Книзі обліку та реєстрації спадкових справ у день надходження.

5. Свідоцтво про право на спадщину видається за наявності у спадковій справі всіх необхідних документів та відомостей. Статтею 42 Закону України "Про нотаріат" передбачено, що вчинення нотаріальної дії, в тому числі видача свідоцтва про право на спадщину, може бути відкладена:

- у разі витребування нотаріусом додаткових відомостей або документів від фізичних або юридичних осіб. Строк, на який у данному випадку відкладається вчинення нотаріальної дії, не може перевищувати одного місяця;

- за обгрунтованою письмовою заявою заінтересованої особи, яка звернулась до суду та на підставі отриманого від суду повідомлення про надходження позовної заяви заінтересованої особи, яка оспорує право або факт, про посвідчення якого просить інша заінтересована особа, вчинення нотаріальної дії зупиняється до вирішення справи судом. Якщо за цей строк від суду не буде одержано повідомлення про надходження заяви, свідоцтво про право на спадщину повинно бути видано;

- у разі необхідності отримати від заінтересованих осіб згоду на подачу спадкоємцем, який пропустив строк для прийняття спадщини заяви, про прийняття спадщини згідно вимог частини другої статті 1272 ЦК.

6. При видачі свідоцтва про право на спадщину нотаріус обов'язково перевіряє:

- факт смерті спадкодавця;
- час і місце відкриття спадщини;
- наявність підстав для закликання до спадкоємства, якщо має місце спадкування за законом;
- прийняття спадкоємцем спадщини у встановлений законом спосіб;
- склад спадкового майна.

Усі зазначені обставини повинні бути підтверджені відповідними документами. Прийняття до провадження по спадковій справі свідчень свідків не допускається.

Щодо спадкового майна, в тому числі майнових прав, мають бути подані документи, що підтверджують належність майна спадкодавцеві на праві власності, а також належність майнових прав на час відкриття спадщини; вартість спадкового майна. У тому випадку, коли правовстановлювальний документ на майно, що підлягає реєстрації, повертається спадкоємцеві, нотаріус перевіряє цей документ, про що робить відмітку на заяві про видачу свідоцтва про право на спадщину або на примірнику свідоцтва, який залишається у спадковій справі. Приєднання до матеріалів спадкової справи засвідчених в установленному порядку фотокопій правовстановлювальних документів допускається тільки у тих випадках, коли спадкодавець є співвласником об'єкта нерухомого майна.

- інші документи, необхідні для видачі свідоцтва про право на спадщину (витяг з Реєстру прав власності, а в місцях, де

інвентаризація не проводилась, - довідку відповідного органу місцевого самоврядування; витяг з технічної документації з нормативної грошової оцінки земель тощо).

Якщо спадкоємець не має можливості подати документи, необхідні для видачі свідоцтва про право на спадщину, нотаріус роз'яснює йому про можливість вирішення зазначеного питання у судовому порядку.

4. Відповідно до вимог частини другої статті 1297 ЦК, якщо спадщину прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається на ім'я кожного з них із зазначенням імені та частки у спадщині інших спадкоємців. Нотаріус не має права затримувати видачу свідоцтва про право на спадщину після спливу встановленого законом строку спадкоємцям, які надали всі необхідні документи, у зв'язку з тим, що інші спадкоємці не мають можливості підтвердити своє право на спадщину.

5. При видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом нотаріус, поряд з перевіркою обставин, передбачених статтею 69 Закону України "Про нотаріат", перевіряє чи відповідає форма та посвідчення заповіту вимогам закону, а саме:

заповіт складається у письмовій формі і має відповідати вимогам, передбаченим статтями 1247, 1248 ЦК;

заповіт має бути посвідчений нотаріусом або іншою посадовою, службовою особою, визначеною у статтях 1251-1252 ЦК. Заповіти, посвідчені посадовою, службовою особою прирівнюються до нотаріальних і посвідчуються при свідках;

секретний заповіт повинен бути написаний та підписаний заповідачем. Недотримання цих вимог тягне за собою недійсність заповіту. Нотаріусу, яким видається свідоцтво про право на спадщину, має бути надано протокол про оголошення секретного заповіту, в якому має бути викладено повний текст заповіту та який підписаний нотаріусом і двома свідками (стаття 1250 ЦК).

8.1. Якщо посвідчений заповіт не відповідає вимогам законодавства щодо форми та посвідчення, нотаріус у порядку, передбаченому статтею 49 Закону України "Про нотаріат", виносить постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії – видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом.

8.2. Нотаріус перевіряє дійсність заповіту шляхом одержання витягу із Спадкового реєстру.

8.3. При видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом нотаріус ідентифікує спадкоємця, зазначеного в заповіті, з особою яка претендує на спадщину. Якщо в заповіті зазначені родинні відносини із спадкодавцем, нотаріус перевіряє документи, які підтверджують цей факт.

За бажанням спадкоємців нотаріус в свідоцтві про право на спадщину за заповітом може також зазначати родинні відносини зі спадкодавцем.

8.4. Свідоцтво про право на спадщину за заповітом видається нотаріусом спадкоємцям за заповітом із зазначенням часток, визначених спадкодавцем у заповіті. Якщо заповідач не зазначив в заповіті частки спадкоємців, то, відповідно до частини першої статті 1278 ЦК, слід вважати, що частки спадкоємців є рівними.

Поданий нотаріусу примірник заповіту (протокол про оголошення секретного заповіту), після видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом, залишається в справах нотаріуса.

8.5. При оформленні спадщини як за законом, так і за заповітом нотаріус, у випадках, коли із правовстановлювального документа вбачається, що майно може бути спільною сумісною власністю подружжя, повинен з'ясувати, чи є у спадкодавця той з подружжя, який його пережив, і який може мати право на 1/2 частку в спільному майні подружжя.

9. Свідоцтво про право на спадщину за законом спадкоємцям однієї черги видається в рівних частках, за винятком спадкування по праву представлення, коли частка особи, яка померла до відкриття спадщини, переходить по праву представлення до його спадкоємців і ділиться між ними в рівних частках. Розмір частки у спадщині може змінюватися у випадках, коли спадкоємці за письмовою угодою між собою змінили розмір частки у спадщині когось із них.

При видачі свідоцтва про право на спадщину за законом, перевіряючи подані документи, що підтверджують родинні відносини, факт непрацездатності або знаходження на утриманні, нотаріус засвідчує копії цих документів з проставлянням відмітки «згідно з оригіналом», скріплює підписом та печаткою і долучає їх до спадкової справи.

10. Видача свідоцтва про право на спадщину на майно, що підлягає реєстрації, проводиться нотаріусом після перевірки відсутності заборони або арешту цього майна.

У разі наявності заборони відчуження спадкового майна нотаріус зобов'язаний роз'яснити спадкоємцям їх обов'язки, які виникають у зв'язку з цими правовідносинами.

Якщо на спадкове майно накладено арешт слідчими органами чи судом органами, видача свідоцтва про право на спадщину відкладається до зняття арешту.

11. Якщо у складі спадщини, яку прийняв спадкоємець, є нерухоме майно, спадкоємець зобов'язаний зареєструвати право на спадщину в органах, які здійснюють державну реєстрацію нерухомого майна (стаття 1299 ЦК). Право власності на нерухоме майно у повному обсязі виникає у спадкоємця з моменту державної реєстрації цього майна.

12. Текст свідоцтва про право на спадщину повинен бути викладений ясно і чітко у відповідності до форм нотаріальних свідоцтв, передбачених Правилами ведення нотаріального діловодства. Свідоцтво оформлюється у двох примірниках, один з яких, викладений на спеціальному бланку нотаріальних документів, видається спадкоємцю, а другий підшивається у спадкову справу. Одержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину підтверджується його підписом у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій. Якщо спадкоємців декілька, кожному з них видається окреме свідоцтво із зазначенням його частки. Частки спадкоємців в свідоцтві про право на спадщину зазначаються у вигляді простого дробу цифрами та прописом.

13. Особиста явка спадкоємця за одержанням свідоцтва про право на спадщину не є обов'язковою. Свідоцтво про право на спадщину може бути видано нотаріусом представнику спадкоємця за умови подання відповідних документів про повноваження законного представника або представника спадкоємця за довіреністю, яка передбачає повноваження представника на отримання такого свідоцтва.

14. Якщо спадкоємцями є малолітні, неповнолітні діти, недієздатні або обмежено дієздатні особи, з метою охорони їх майнових прав, нотаріус направляє органу опіки та піклування за місцем проживання такої особи повідомлення про видачу свідоцтва про право на спадщину такому спадкоємцю, із зазначенням успадкованого майна. Копія такого листа підшивається до матеріалів спадкової справи.

15. У разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття суд визнає спадщину відумерлою за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини (стаття 1277 ЦК).

Розділ 3. Видача свідоцтв про право на спадщину на окремі види спадкового майна

1. Спадкування права на земельну ділянку

1.1. Відповідно до частини першої статті 1225 ЦК право власності на земельну ділянку переходить до спадкоємців на загальних підставах із збереженням її цільового призначення.

1.2. Земельний кодекс (далі – ЗК) надає громадянам право на одержання у власність земельних ділянок для чітко визначених цілей:

ведення товарного сільськогосподарського виробництва;
ведення особистого селянського господарства;
будівництва та обслуговування житлового будинку і господарських будівель;
ведення садівництва;
гаражного будівництва.

Якщо на земельну ділянку, наприклад, встановлено сервітут, то земельна ділянка успадковується із збереженням цього сервітуту.

1.3. Землі сільськогосподарського призначення, отримані у спадщину іноземними громадянами, іноземними юридичними особами, підлягають відчуженню протягом одного року (стаття 81 ЗК).

1.4. Для видачі свідоцтва про право на спадщину на земельну ділянку нотаріусу надається державний акт на право власності на земельну ділянку, витяг з Державного земельного кадастру про відсутність обмежень (обтяжень) на земельну ділянку, а також витяг з технічної документації з нормативної грошової оцінки земель.

1.5. Не видаються свідоцтва про право на спадщину на земельну ділянку на підставі державного акта, зокрема, який містить виправлення, або ж на земельну ділянку, яка належала спадкодавцеві на праві спільної сумісної власності, оскільки нотаріус може видати свідоцтво про право на спадщину після

смерті одного з учасників спільної сумісної власності лише після виділення (визначення) частки спадкодавця у спільному майні. У цих випадках питання щодо оформлення спадкових прав вирішуються спадкоємцями в судовому порядку.

1.6. Відповідно до статті 125 ЗК право власності на земельну ділянку виникає після одержання її власником документа, що посвідчує право власності та його державну реєстрацію, а статтею 126 ЗК встановлено, що право власності на земельну ділянку посвідчується державним актом. Спадкоємець, який отримав свідоцтво про право на спадщину на земельну ділянку, зобов'язаний звернутися до органу земельних ресурсів для виготовлення нового державного акта на своє ім'я та зареєструвати цей державний акт у відповідних органах.

2. Спадкування транспортного засобу, виданого інваліду управлінням соціального захисту

2.1. Відповідно до пункту 16 Порядку забезпечення інвалідів автомобілями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2006 року № 999, після смерті інваліда автомобіль, яким він був забезпечений головним управлінням соціального захисту або управлінням виконавчої дирекції, строк експлуатації якого більше ніж 10 років, залишається члену сім'ї, який на час смерті інваліда проживав та був зареєстрований за місцем проживання і реєстрації інваліда.

Автомобіль, строк експлуатації якого менше ніж 10 років, після смерті інваліда залишається у користуванні його сім'ї, якщо в сім'ї є інвалід, який:

має підстави для забезпечення автомобілем;

проживав і був зареєстрований на час смерті інваліда за місцем його проживання і реєстрації;

не має іншого автомобіля, у тому числі отриманого через головне управління соціального захисту або управління виконавчої дирекції.

Іншому члену сім'ї померлого інваліда, який проживає та зареєстрований за місцем проживання і реєстрації інваліда, автомобіль, строк експлуатації якого менше ніж 10 років, залишається у разі сплати ним до спеціального фонду державного бюджету на рахунки, відкриті в органах Державного казначейства, а членом сім'ї померлого інваліда внаслідок трудового каліцтва - на рахунки відповідних управлінь виконавчої дирекції вартості

одержаного автомобіля з урахуванням ступеня його зношення та суми, сплаченої за нього інвалідом.

2.2. Транспортні засоби, що видаються інваліду управлінням соціального захисту, не включаються до складу спадкового майна і не спадкуються на загальних підставах. Розпорядниками таких транспортних засобів є відповідні управління соціального захисту.

2.3. Автомобіль, отриманий як гуманітарна допомога через управління соціального захисту, відповідно до пункту 41 зазначеної постанови Кабінету Міністрів України, після смерті інваліда повертається (вилучається) головному управлінню соціального захисту.

3. Спадкування права інтелектуальної власності

3.1. Статтею 418 ЦК встановлено, що право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності.

Відповідно до статті 420 ЦК до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торгівельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- комерційні тасмниці.

До складу спадщини входять лише майнові права інтелектуальної власності, не входять до складу спадщини особисті немайнові права інтелектуальної власності.

3.2. Майнові права авторів та інших осіб, які мають виключне авторське право, переходять у спадщину. Не переходять у спадщину особисті немайнові права автора.

3.3. Для одержання інформації щодо належності спадкодавцеві авторського права необхідно подати запити до Державного департаменту інтелектуальної власності щодо отримання інформації з Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір (для встановлення факту реєстрації свого права спадкодавцем) та до Державного реєстру договорів, які стосуються прав автора на твір (для встановлення наявності чи відсутності факту передачі майнових прав на зареєстрований твір іншим особам).

3.4. Відповідно до частини другої статті 6 Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" об'єктом винаходу (корисної моделі), правова охорона якому (якій) надається Законом, може бути:

- а) продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму тощо);
- б) процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу.

3.5. Право власності на винахід та на корисну модель засвідчуються патентом (деклараційним патентом), на промисловий зразок – патентом, на знаки для товарів і послуг – свідоцтвом.

На підтвердження належності цих прав спадкодавцю на час відкриття спадщини, нотаріусу подається виписка з відповідного державного реєстру (Державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів та послуг; Державного реєстру патентів України на промислові зразки; Державного реєстру патентів України на винаходи; Державного реєстру деклараційних патентів України на корисні моделі тощо).

Свідоцтво про право на спадщину є підставою про направлення клопотання до Державного департаменту інтелектуальної власності щодо зміни власника та внесення відомостей у відповідний державний реєстр.

4. Спадкування корпоративних прав

4.1. Корпоративні права - це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку

(дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

4.2. Відповідно до статті 1219 ЦК, до складу спадщини не входять права й обов'язки, нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, тобто особисті немайнові права спадкодавця. Це зокрема, право участі у товариствах і право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом чи їх установчими документами.

Враховуючи зазначене, корпоративні права не можуть бути самостійним об'єктом спадкування. Спадкоємець може набути корпоративні права лише за наявності згоди інших учасників на його вступ до товариства.

4.3. Самостійним об'єктом спадкування можуть бути - акції акціонерних товариств, як цінні папери.

При оформленні свідоцтв про право на спадщину на акції нотаріуси мають керуватися Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок». Нотаріусам слід розрізняти такі поняття як акції, сертифікати акцій, виписки з рахунку цінних паперів, виписки з електронного реєстру прав власників іменних цінних паперів.

При документарній формі випуску акцій акціонерам замість акцій можуть видаватися сертифікати. Сертифікат – це бланк цінного паперу, який видається власнику цінного паперу і містить визначені законодавством реквізити та назву виду цінного паперу (акція, облігація тощо) або найменування «сертифікат акцій (облігацій) тощо» і засвідчує право власності на цінний папір (стаття 1 Закону «Про національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні»).

При бездокументарній формі випуску акцій підтвердженням права власності на них є виписки з рахунку цінних паперів, виписки з електронного реєстру прав власників іменних цінних паперів (стаття 5 згаданого Закону).

Як сертифікат акцій, так і виписка з рахунку цінних паперів – це не цінні папери, а документи, що підтверджують право власності на акції і на підставі яких видаються свідоцтва про право на спадщину. Слід мати на увазі, що в усіх випадках свідоцтва про право на спадщину повинні видаватися на акції. Акції, сертифікати акцій, виписки з рахунків цінних паперів, а також видані нотаріусами на їх підставі свідоцтва про право на спадщину на

акції мають містити в своїх текстах всі реквізити, перелічені в частині дванадцятій статті 4 Закону «Про цінні папери і фондовий ринок».

4.4. До складу спадщини може входити частка у статутному капіталі господарського товариства. Відповідно до статті 147 ЦК частка у статутному капіталі господарського товариства переходить до спадкоємця, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається тільки за згодою інших учасників товариства.

Для видачі свідоцтва про право на спадщину на частку в статутному капіталі господарського товариства нотаріусу надаються виписка з Єдиного державного реєстру юридичних та фізичних осіб, у якій має обов'язково бути зазначена частка померлого учасника у товаристві та довідка, підписана керівником товариства, і якщо це передбачено штатним розписом, то і бухгалтером, про розмір в процентному виразі частки в статутному капіталі господарського товариства учасника товариства та її грошової вартості.

5. Спадкування майна після смерті реабілітованих громадян

5.1. Свідоцтво про право на спадщину після смерті реабілітованого може бути видане нотаріусом на підставі та після надходження до нього відповідного рішення Комісії з питань поновлення прав реабілітованих (далі – Комісія), яке має містити відомості про склад спадкового майна. За наявності такого рішення документи, які б підтверджували належність майна померлому, не вимагаються.

Комісія визначає склад майна, яке підлягає поверненню реабілітованому, і встановлює його вартість на підставі документів про вилучення і реалізацію майна, отриманих з архівів та інших установ.

5.2. Часом відкриття спадщини після смерті реабілітованого у встановленому порядку громадянина є день прийняття рішення відповідною Комісією про повернення спадкоємцям першої черги майна реабілітованого (відшкодування його вартості).

Коло спадкоємців першої черги померлого реабілітованого громадянина визначається на день винесення Комісією рішення. Факт смерті спадкодавця - громадянина, реабілітованого у встановленому порядку, а також належність до кола спадкоємців першої черги щодо майна реабілітованого (відшкодування його

вартості) визначається на підставі відповідного рішення Комісії, яке повинно містити перелік документів, що стверджують відповідні факти. (Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1993 року «Про тлумачення Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні»).

5.3. У разі з'явлення інших спадкоємців першої черги реабілітованого громадянина вони мають право отримати свою частку (відшкодування вартості) у спадкоємця, який оформив на своє ім'я спадкове майно (компенсацію), а при невирішенні цього питання між собою – звернутися до суду.

6. Особливості спадкування майна, обтяженого боргом

6.1. Статтею 1282 ЦК на спадкоємців покладено обов'язок задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Нотаріус за місцем відкриття спадщини приймає вимоги кредиторів спадкодавця. Вимоги мають бути заявлені у письмовій формі і прийняті незалежно від строку настання права вимоги.

Про заявлені вимоги нотаріус доводить до відома спадкоємців, які прийняли спадщину.

6.2. До спадкоємців переходять не тільки права, що належали спадкодавцю, але і його обов'язки. Винятком з цього правила є лише зобов'язання боржника, які припиняються зі смертю фізичної особи. Відповідно до частини першої статті 608 ЦК зобов'язання, нерозривно пов'язані з особою боржника, не можуть бути виконані іншою особою. У всіх інших випадках до спадкоємців переходять відповідні боргові зобов'язання спадкодавця.

Борги спадкодавця – це майнові зобов'язання, які прийняв на себе спадкодавець перед фізичними або юридичними особами-кредиторами, але смерть позбавила його можливості виконати їх. Кредитор, який звернувся до спадкоємців, зобов'язаний надати документи, що підтверджують його вимоги.

З метою забезпечення інтересів кредиторів та запобігання випадкам ухилення спадкоємців від виконання цивільно-правових обов'язків, що виникли з боргових зобов'язань спадкодавця, частина перша статті 1281 ЦК встановлює прямий обов'язок для спадкоємців повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини.

6.3. Спадкоємці, які прийняли спадщину, відповідають по боргах спадкодавця.

Нотаріус повинен роз'яснити спадкоємцям, що єдиний спадкоємець у межах вартості спадкового майна повинен виконати всі боргові зобов'язання, що входять до складу спадщини. За наявності кількох спадкоємців кожен із спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині.

Кредитор має право вимагати виконання зобов'язання як від усіх спадкоємців одночасно, так і від кожного з них окремо, відповідно до його частки у спадковому майні.

Розділ 4. Видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя

1. У разі смерті одного з подружжя нотаріус видає свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя.

Для видачі такого свідоцтва необхідні дві умови: перебування подружжя в зареєстрованому шлюбі та придбання майна під час шлюбу на ім'я того з подружжя, який помер.

2. Свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з них видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини.

При оформленні спадщини як за законом, так і за заповітом нотаріус повинен з'ясувати, чи є у спадкодавця той з подружжя, який пережив, і який має право на одержання свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя. Нотаріус роз'яснює такій особі її право на подання заяви про видачу свідоцтва та порядок його видачі.

Та обставина, що той з подружжя, який пережив, є одночасно і єдиним спадкоємцем, не може бути підставою для відмови у видачі йому свідоцтва про право власності.

3. Одержання частки у спільному майні є правом того із подружжя, хто є живим.

Той із подружжя, хто є живим, має право подати заяву про те, що він не претендує на одержання свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя, оскільки майно є особистою приватною власністю спадкодавця. Така заява подається нотаріусу у письмовій формі як особисто, так і через представника, якщо останньому надано такі повноваження.

Не має права відмовитись від своєї частки у спільному майні той із подружжя, який пережив, на користь інших спадкоємців, оскільки його частка не входить до складу спадкового майна.

4. На відміну від порядку, встановленого для подачі заяви про прийняття спадщини, той з подружжя, який є живим не має права подати заяву про видачу на його ім'я свідоцтва про право власності, а потім відмовитись від його одержання.

5. Для одержання такого свідоцтва нотаріусу надається:

- письмова заява про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя. На заяві, яка підшивається до спадкової справи, нотаріусом встановлюється особа, яка подала заяву, із зазначенням реквізитів відповідних документів, за яким її встановлено, робиться відмітка про перевірку справжності підпису. На заяві, яка надійшла поштою, справжність підпису пережившого подружжя повинна бути засвідчена нотаріально;

- свідоцтво про смерть одного з подружжя, видане органом державної реєстрації актів цивільного стану (копія залишається в спадковій справі);

- свідоцтво про шлюб, видане органом державної реєстрації актів цивільного стану (копія залишається в спадковій справі);

- документ, який підтверджує право спільної сумісної власності подружжя на майно.

Якщо той з подружжя, який є живим, не має можливості надати нотаріусу документ, що підтверджує реєстрацію шлюбу зі спадкодавцем, то питання визнання права власності мають вирішуватися у судовому порядку.

6. Відповідно до статті 61 Сімейного кодексу України об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обігу.

Об'єктом права спільної сумісної власності подружжя є заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя.

Якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то гроші, інше майно, в тому числі гонорар, виграш, які були одержані за цим договором, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з подружжя, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

7. Не належить до спільної сумісної власності майно одного з подружжя, набуте ним до шлюбу; набуте за час шлюбу на підставі договору дарування або в порядку спадкування; набуте за час шлюбу, але за кошти, які належали одному з подружжя особисто; речі індивідуального користування, в тому числі коштовності, навіть якщо вони були придбані за рахунок спільних коштів подружжя; кошти, одержані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, що належала особі, а також як відшкодування завданої їй моральної шкоди; страхові суми, одержані за обов'язковим або добровільним особистим страхуванням, якщо страхові внески сплачувалися за рахунок коштів, що були особистою власністю кожного з них. Що стосується премії, нагороди, одержаних за особисті заслуги, право на їх частку визнається за другим з подружжя в судовому порядку.

8. Якщо той з подружжя, хто є живим, подає заяву про видачу свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя одночасно з видачею свідоцтва про право на спадщину і нотаріусом заведено спадкову справу, в якій є копії зазначених у пункті 5 цього розділу документів, такі документи додатково не подаються. Однак заява про видачу свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя подається незалежно від поданої заяви про прийняття спадщини та про видачу свідоцтва про право на спадщину.

Якщо до складу спільного майна подружжя входить майно, що підлягає реєстрації, державний нотаріус повинен дотримуватись також вимог, встановлених Інструкцією про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

9. Про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя тому з подружжя, який є живим, нотаріус повідомляє спадкоємців, які прийняли спадщину.

Спадкоємці, які з'явилися до нотаріуса, особисто подають заяву про те, що їм доведено до відома про видачу свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя і, у разі їх незгоди, роз'яснено порядок звернення до суду.

Відсутнім спадкоємцям надсилається повідомлення поштою. У такому повідомленні зазначається склад спільного сумісного майна

подружжя, на частку якого другому з подружжя, який є живим, видано свідоцтво про право власності, а також роз'яснюється право звернення до суду у разі оспорювання спадкоємцями майнових прав того з подружжя, що є живим.

Якщо серед спадкоємців є особи, над якими встановлена опіка чи піклування, свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя видається за наявності дозволу органу опіки і піклування.

10. Свідоцтво про право власності на частку у спільному майні подружжя видається після оплати у день подачі всіх необхідних документів.

**Директор Департаменту нотаріату
реєстрації адвокатських об'єднань Н. В. Яценко**

Положення про Спадковий реєстр

**Затверджено Наказом Міністерства юстиції України
07.07.2011 N 1810/5**

**Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 липня
2011 р. за N 831/19569**

I. Загальні положення

1.1. Це Положення установлює порядок ведення й користування Спадковим реєстром, внесення до нього відомостей про заповіти та спадкові договори, посвідчені в Україні, а за бажанням заповідача - посвідчені (складені та/або прийняті на зберігання) і зареєстровані в іноземних державах згідно з Конвенцією про запровадження системи реєстрації заповітів (далі - Конвенція), про заведені спадкові справи та видані свідоцтва про право на спадщину, а також надання інформації з нього.

1.2. Реєстраторами Спадкового реєстру (далі - Реєстратор) є: державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, приватні нотаріуси, які уклали відповідні договори з Адміністратором і мають доступ до Спадкового реєстру через інформаційну мережу Мін'юсту України щодо посвідчених заповітів, спадкових договорів, а також змін до них, скасування заповітів та розірвання спадкових договорів, заведених спадкових справ та виданих свідоцтв про право на спадщину;

державне підприємство "Інформаційний центр" Міністерства юстиції України та його регіональні філії щодо:

заповітів, посвідчених посадовими особами органів місцевого самоврядування;

заповітів, спадкових договорів, посвідчених консульськими установами України, а також змін до них, скасування заповітів та розірвання спадкових договорів, заведених такими установами спадкових справ та виданих ними свідоцтв про право на спадщину;

заповітів, посвідчених (складених та/або прийнятих на зберігання) і зареєстрованих в іноземних державах згідно з Конвенцією, запити про реєстрацію яких в Україні на прохання

заповідача подані Мін'юсту, а також змін до них, скасування заповітів та розірвання спадкових договорів.

1.3. За клопотанням приватного нотаріуса - Реєстратора доступ до Спадкового реєстру з метою виконання функцій Реєстратора може бути наданий помічнику (консультанту) цього нотаріуса.

Приватний нотаріус - Реєстратор несе відповідальність за помилки, допущені помічником (консультантом) цього нотаріуса у процесі користування Спадковим реєстром.

1.4. Реєстратори вносять відомості до Спадкового реєстру, перевіряють за даними Спадкового реєстру інформацію про наявність або відсутність посвідчених заповітів, спадкових договорів, заведених спадкових справ та виданих свідоцтв про право на спадщину і видають (виготовляють) відповідні витяги та інформаційні довідки в порядку, встановленому цим Положенням.

1.5. Ведення Спадкового реєстру здійснюється українською мовою.

У разі внесення відомостей на підставі Конвенції про заповіт, посвідчений (складений та/або прийнятий на зберігання) і зареєстрований в іноземній державі, ім'я (імена) та прізвище (прізвища) заповідача (заповідачів) зазначаються у Спадковому реєстрі українською та/або англійською мовою, що є однією з офіційних мов Ради Європи.

1.6. Відомості про заповіти, у тому числі посвідчені посадовими та службовими особами, зазначеними в статтях 1251 та 1252 Цивільного кодексу України, статті 37 та частині першій статті 40 Закону України "Про нотаріат", спадкові договори та внесення змін до них, скасування заповітів та розірвання спадкових договорів, заведені спадкові справи та видані свідоцтва про право на спадщину підлягають обов'язковому внесенню до Спадкового реєстру.

II. Унесення відомостей до Спадкового реєстру

2.1. Реєстратором до Спадкового реєстру вносяться відомості про заповіти та спадкові договори щодо:

2.1.1. Заповідача/заповідачів, відчужувача/відчужувачів:

прізвища та імена, по батькові (за наявності) заповідача (заповідачів) та особи, яка склала заповіт від імені заповідача (заповідачів) в іноземній державі (за наявності);

прізвище(а) та ім'я (імена), по батькові (за наявності) відчужувача (відчужувачів);

реєстраційний номер облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб - платників податків або причина його відсутності;

місце проживання або місцеперебування;

дата та місце (якщо воно невідоме - назва країни) народження.

2.1.2. Посвідчення заповіту, спадкового договору як документа:

вид (заповіт, заповіт подружжя, секретний заповіт, спадковий договір, спадковий договір з участю подружжя);

серії та номери спеціальних бланків нотаріальних документів (за наявності), на яких викладено текст заповіту (спадкового договору);

номер у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій (за наявності);

відомості про особу, яка посвідчила заповіт (спадковий договір);

дата та місце посвідчення;

місце зберігання заповіту (спадкового договору).

2.1.3. Видачі дублікату заповіту (спадкового договору):

серії та номери спеціальних бланків нотаріальних документів (за наявності), на яких викладено текст дублікату;

номер у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій;

дата видачі дублікату;

відомості про особу, яка видала дублікат заповіту (спадкового договору);

місце видачі дублікату.

2.1.4. Документа, який змінює або скасовує заповіт:

вид (заповіт, заповіт подружжя, спадковий договір, заява, інший документ);

серії та номери спеціальних бланків нотаріальних документів (за наявності), на яких викладено текст документа;

номер у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій;

дата та місце посвідчення документа;

відомості про особу, яка посвідчила такий документ;

місце зберігання (за наявності).

2.1.5. Документа, який змінює або на підставі якого розірвано спадковий договір (вид, дата та номер документа, назва органу (установи), який посвідчив або видав документ (видавець)).

2.1.6. Визнання заповіту (спадкового договору) недійсним.

2.1.7. Реєстрації заповіту в іноземних державах.

2.1.8. Реєстратора.

У разі потреби Реєстратором можуть вноситись до Спадкового реєстру додаткові відомості, необхідні для належного виконання своїх повноважень.

2.2. Реєстратором до Спадкового реєстру вносяться відомості про заведену спадкову справу щодо:

2.2.1. Спадкодавця:

прізвище та ім'я (імена), по батькові (за наявності);

реєстраційний номер облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб - платників податків або причина його відсутності;

дата та місце (у разі коли воно невідоме - назва країни) народження;

дата смерті.

2.2.2. Номера спадкової справи, дати та місця її заведення, місця зберігання.

2.2.3. Видачі свідоцтва про право на спадщину:

відомості про спадкоємця (спадкоємців) для:

фізичних осіб - прізвище, ім'я та по батькові (за наявності); резидент (нерезидент), реєстраційний номер облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб - платників податків або причина його відсутності, черга спадкоємця за законом, ступінь споріднення, місце проживання або місцеперебування;

юридичних осіб - найменування, резидент (нерезидент), код за Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України (податковий номер) (за наявності), місцезнаходження;

відомості про отримане у спадщину майно (його найменування, опис, вартість, частка тощо);

серії та номери спеціальних бланків нотаріальних документів, на яких викладено текст свідоцтва (для консульських установ України - за наявності);

номер у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій;

дата видачі та відомості про особу, яка видала свідоцтво про право на спадщину (видавець);

відомості про видачу дублікату свідоцтва про право на спадщину (серії та номери спеціальних бланків нотаріальних

документів, на яких викладено текст дубліката (за наявності), номер у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, дата видачі дубліката, відомості про особу, яка видала дублікат, місце його видачі).

2.2.4. Визнання свідоцтва про право на спадщину недійсним (вид, дата та номер документа, на підставі якого свідоцтво про право на спадщину визнане недійсним, найменування суду (видавець)).

2.2.5. Додаткових відомостей.

2.2.6. Реєстратора.

2.3. МЗС та представництва МЗС на території України вносять до Спадкового реєстру відомості про посвідчені консульськими установами України заповіти і спадкові договори, зміни до них, скасування таких заповітів та розірвання спадкових договорів, а також про заведені спадкові справи та видані свідоцтва про право на спадщину шляхом подання Держінформ'юсту або його філіям заяв за формою, наведеною в додатках 1 - 9, для внесення відповідної інформації та формування реєстраційного запису.

Посадові особи органів місцевого самоврядування вносять до Спадкового реєстру відомості про посвідчення заповітів шляхом подання Держінформ'юсту або його філіям заяв за формою, наведеною в додатках 1 - 3, 9.

Мін'юст вносить до Спадкового реєстру відомості про заповіти (спадкові договори), посвідчені (складені та/або прийняті на зберігання) і зареєстровані в іноземних державах, а також зміни до них та їх скасування, щодо яких в установленому порядку надійшов запит про їх реєстрацію в Україні на підставі Конвенції, шляхом подання Держінформ'юсту або його філіям заяв за формою, наведеною в додатках 1, 3.

Внесення до Спадкового реєстру відомостей про заповіти, посвідчені посадовими та службовими особами, що зазначені у статті 1252 Цивільного кодексу України і частині першій статті 40 Закону України "Про нотаріат", здійснюється державними нотаріальними архівами у разі прийняття на зберігання примірника заповіту.

2.4. Заяви про державну реєстрацію заповіту, спадкового договору, посвідченого консульськими установами України, заповіту, посвідченого посадовими та службовими особами, що зазначені у статтях 1251 і 1252 Цивільного кодексу України, статті

37 і частині першої статті 40 Закону України "Про нотаріат", посвідченого (складеного та/або прийнятого на зберігання) і зареєстрованого в іноземній державі, а також змін до них, скасування заповітів та розірвання спадкових договорів можуть бути подані Реєстратору (державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіву, приватному нотаріусу) безпосередньо заповідачем, відчужувачем.

Під час подання зазначених заяв за формою, наведеною в додатках 1, 3, заповідач, відчужувач пред'являє паспорт або інший документ, який посвідчує особу.

2.5. Заповіти, посвідчені нотаріусами, консульськими установами, посадовими і службовими особами, які зазначені в статтях 1251 і 1252 Цивільного кодексу України, статті 37 і частині першої статті 40 Закону України "Про нотаріат", до створення та введення в дію програмного забезпечення Спадкового реєстру підлягають обов'язковій державній реєстрації в зазначеному реєстрі шляхом подання зазначеними особами та установами Реєстраторові заяви за формою, наведеною в додатку 9.

Нотаріуси, які не мають безпосереднього доступу до Спадкового реєстру, вносять до нього відомості, у тому числі про заповіти та спадкові договори, спадкові справи, свідоцтва про право на спадщину, що були посвідчені, заведені та видані ними до створення та введення в дію програмного забезпечення Спадкового реєстру, шляхом подання Реєстраторові заяв за формою, наведеною в додатках 1 - 9.

2.6. Заяви за формою, наведеною в додатках 1 - 9, подаються (надсилаються) Реєстратору:

у день вчинення відповідної нотаріальної дії;

протягом двох робочих днів після зміни місця зберігання заповіту, спадкового договору або спадкової справи (відомості подаються державною нотаріальною конторою або державним нотаріальним архівом, до яких такі документи надійшли на зберігання);

протягом двох робочих днів після надходження на зберігання заповітів від осіб, які зазначені в статті 1252 Цивільного кодексу України і частині першої статті 40 Закону України "Про нотаріат";

протягом п'яти робочих днів після задоволення Мін'юстом на підставі Конвенції запиту про державну реєстрацію заповіту,

посвідченого (складеного та/або прийнятого на зберігання) в іноземних державах, а також змін до нього та скасування заповіту.

2.7. Щодо передачі запиту про реєстрацію заповіту, змін до нього та скасування заповіту в іноземних державах на підставі Конвенції Мін'юст повідомляє Реєстратора (безпосередньо нотаріуса, який посвідчив заповіт, або через державний орган чи установу, якими посвідчено заповіт або яким його передано на зберігання).

Відомості про реєстрацію заповіту, змін до нього та скасування заповіту в іноземних державах на підставі Конвенції вносяться до Спадкового реєстру уповноваженим Реєстратором із зазначенням назв відповідних держав.

2.8. Реєстратор відмовляє у внесенні відомостей до Спадкового реєстру у разі відсутності:

у заяві передбачених цим Положенням відомостей або коли такі відомості неповністю, нечітко або нерозбірливо зазначені;

документа про здійснення оплати за формування в Спадковому реєстрі реєстраційного запису з видачею відповідного витягу або якщо таку оплату здійснено не в повному обсязі.

2.9. Реєстратор вносить відомості до Спадкового реєстру у такі строки:

у день вчинення відповідної нотаріальної дії;

протягом п'яти робочих днів після зміни місця зберігання заповіту, спадкового договору, спадкової справи;

протягом двох робочих днів після надходження на зберігання заповітів від осіб, які зазначені в статті 1252 Цивільного кодексу України і частині першій статті 40 Закону України "Про нотаріат";

у день отримання заяви, складеної за формою, наведеною в додатках 1 - 9.

2.10. Реєстратор для підтвердження факту внесення відомостей до Спадкового реєстру готує відповідний витяг.

Державна нотаріальна контора, приватний нотаріус готують витяг про реєстрацію в Спадковому реєстрі у двох примірниках, один з яких залишається у справах нотаріуса (державної нотаріальної контори), а другий видається заявникові (заповідачеві, відчужувачеві, набувачеві та/або спадкоємцеві).

Державний нотаріальний архів готує витяг про реєстрацію в Спадковому реєстрі у двох примірниках, один з яких залишається

на зберіганні в архіві, а другий надсилається заявникові (заповідачеві, відчужувачеві).

Держінформ'юст та його філії готують витяг про реєстрацію в Спадковому реєстрі в одному примірнику, який видається заявнику (посадовій особі органу місцевого самоврядування, посадовій особі МЗС та представництва МЗС на території України, національному органіві іноземної держави - через Мін'юст).

У разі внесення до Спадкового реєстру відомостей про посвідчення заповіту подружжя або спадкового договору з участю подружжя Реєстратор за їх бажанням виготовляє для кожного з подружжя окремий витяг про реєстрацію в Спадковому реєстрі.

2.11. Заявник забезпечує достовірність і повноту відомостей у заяві, складеній за формою, наведеною в додатках 1 - 9.

Достовірність відомостей, що вносяться до Спадкового реєстру на підставі поданої заяви, забезпечують особи, які вносять такі відомості.

2.12. Заявник у разі виявлення у витязі помилки письмово повідомляє про це Реєстратора, який перевіряє відповідність відомостей у Спадковому реєстрі інформації, наведеної у заповіті, спадковому договорі, спадковій справі, свідоцтві про право на спадщину або у заяві про внесення відомостей до Спадкового реєстру. Якщо факт невідповідності інформації підтверджено, Реєстратор безоплатно виправляє допущену помилку в день надходження повідомлення та виготовляє новий витяг у порядку, передбаченому цим Положенням.

III. Надання інформації зі Спадкового реєстру

3.1. На підставі відомостей Спадкового реєстру виготовляються з використанням спеціальних бланків документів реєстрів інформаційної системи Міністерства юстиції України:

витяг про реєстрацію в Спадковому реєстрі;

витяг зі Спадкового реєстру про наявність (відсутність) посвідченого заповіту і спадкового договору, заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину;

інформаційна довідка зі Спадкового реєстру про наявність (відсутність) посвідченого заповіту і спадкового договору, заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину.

3.2. Виготовлені без використання спеціальних бланків документів реєстрів інформаційної системи Міністерства юстиції України витяги та інформаційні довідки, передбачені пунктом 3.1 цього розділу, вважаються недійсними.

Порядок постачання, зберігання, ведення обліку та звітності витрачання спеціальних бланків документів реєстрів інформаційної системи Мін'юсту визначається Положенням про порядок постачання, зберігання, обліку та звітності витрачання спеціальних бланків документів інформаційної системи Міністерства юстиції України, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 14.07.2004 N 67/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 14.07.2004 за N 878/9477.

3.3. Витяги та інформаційні довідки зі Спадкового реєстру засвідчуються підписом та скріплюються печаткою Реєстратора.

3.4. Реєстратор зі Спадкового реєстру на письмовий запит, складений за формою, наведеною в додатку 10, видає:

фізичним особам - заповідачам та сторонам спадкового договору (в межах вчиненого правочину) витяги зі Спадкового реєстру про наявність (відсутність) посвідчених заповітів і спадкових договорів;

будь-якій особі у разі пред'явлення нею свідоцтва про смерть або іншого документа, що підтверджує факт смерті заповідача, спадкодавця, - витяги зі Спадкового реєстру про наявність (відсутність) посвідченого заповіту і спадкового договору, заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину.

Реєстратор видає зі Спадкового реєстру інформаційну довідку про наявність (відсутність) посвідченого заповіту, спадкового договору, заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину на письмовий запит, складений за формою, наведеною в додатку 10:

суду, прокуратури, органів дізнання і досудового слідства у зв'язку з цивільними, господарськими, адміністративними або кримінальними справами, справами про адміністративні правопорушення, що перебувають у провадженні зазначених органів. У такому запиті, скріпленому гербовою печаткою відповідного органу, обов'язково зазначається номер справи;

нотаріусів, консульських установ України, Мін'юсту (в тому числі для надання відповіді на запит національних органів

іноземних держав), Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі у зв'язку із здійсненням ними своїх повноважень.

Витяги та інформаційні довідки зі Спадкового реєстру про посвідчені заповіти і спадкові договори видаються іншим особам, крім заповідача та відчужувача, тільки після смерті останніх за умови пред'явлення свідоцтва про смерть або іншого документа, що підтверджує факт смерті заповідача, спадкодавця.

3.5. Держінформ'юст та його філії на складений за формою, наведеною в додатку 10, письмовий запит Мін'юсту видають із Спадкового реєстру інформаційну довідку про наявність (відсутність) посвідченого заповіту для підготовки відповіді національному органу іноземної держави, призначеному на підставі Конвенції, який звернувся у зв'язку із запитом особи, яка перебуває за межами України, про отримання інформації про наявність посвідченого (складеного та/або прийнятого на зберігання) і зареєстрованого в Україні заповіту.

3.6. Пошук інформації про наявність або відсутність посвідченого заповіту, спадкового договору у Спадковому реєстрі здійснюється за прізвищем, ім'ям та по батькові (за наявності) заповідача (відчужувача), його роком народження (за наявності) та/або реєстраційним номером облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб - платників податків (за наявності).

Пошук інформації про наявність або відсутність у Спадковому реєстрі заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину здійснюється за прізвищем, ім'ям та по батькові (за наявності) спадкодавця, реєстраційним номером облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб - платників податків (за наявності) та датою смерті спадкодавця.

3.7. Інформаційні довідки зі Спадкового реєстру, пов'язані із заведенням спадкових справ і видачею свідоцтв про право на спадщину, готуються в одному примірнику, який залишається у справах нотаріуса, що відкриває та веде такі спадкові справи. Витяги та інформаційні довідки, що не пов'язані із заведенням спадкових справ і видачею свідоцтв про право на спадщину, готуються в одному примірнику на письмові запити заявників та надаються їм.

3.8. Реєстратор відмовляє у видачі витягу та інформаційної довідки зі Спадкового реєстру в разі:

відсутності документа про здійснення оплати за формування в Спадковому реєстрі реєстраційного запису з видачею відповідного витягу, інформаційної довідки або здійснення такої оплати не в повному обсязі (за винятком випадків, коли така плата не справляється);

коли у запиті відсутні відомості, за якими здійснюється пошук інформації відповідно до пункту 3.6 цього розділу, або вони неповністю, нечітко або нерозбірливо зазначені;

відсутності свідоцтва про смерть або іншого документа, що підтверджує факт смерті заповідача, спадкодавця.

IV. Плата за користування Спадковим реєстром

4.1. Плата за формування у Спадковому реєстрі реєстраційного запису про посвідчення заповіту (змін до нього, скасування, видачу дубліката), спадкового договору (змін до нього, розірвання, видачу дубліката), видачу свідоцтва про право на спадщину або дубліката свідоцтва про право на спадщину з видачею відповідного витягу, а також за проведення перевірки інформації про наявність чи відсутність посвідчених заповіту і спадкового договору або заведеної спадкової справи та виданих свідоцтв про право на спадщину з видачею відповідного витягу або інформаційної довідки зі Спадкового реєстру справляється у розмірах, що встановлюються Міністерством юстиції України.

4.2. Плата не справляється за:

формування у Спадковому реєстрі реєстраційного запису про посвідчення заповітів консульськими установами України, посадовими і службовими особами, які зазначені в статтях 1251 і 1252 Цивільного кодексу України, статті 37 та частині першій статті 40 Закону України "Про нотаріат", заповітів (складених та/або прийнятих на зберігання) в іноземних державах, а також змін до них та скасування заповітів, що підлягають реєстрації у Спадковому реєстрі на підставі Конвенції;

формування у Спадковому реєстрі реєстраційного запису про заповіти і спадкові договори, посвідчені нотаріусами, консульськими установами, посадовими і службовими особами, які зазначені в статтях 1251 і 1252 Цивільного кодексу України, статті

37 і частині першій статті 40 Закону України "Про нотаріат", до створення та введення в дію програмного забезпечення Спадкового реєстру;

проведення перевірки інформації про наявність чи відсутність заведеної спадкової справи та виданих свідоцтв про право на спадщину у разі видачі свідоцтва про право на спадщину;

формування у Спадковому реєстрі реєстраційного запису про видачу свідоцтва про право на спадщину у разі, коли спадкоємцем є держава.

Плата справляється у разі подання особисто заповідачем Реєстраторові заяви про державну реєстрацію заповітів, посвідчених консульськими установами України, посадовими і службовими особами, які зазначені в статтях 1251 та 1252 Цивільного кодексу України, статті 37, частині першій статті 40 Закону України "Про нотаріат", а також посвідчених (складених та/або прийнятих на зберігання) і зареєстрованих в іноземній державі на підставі Конвенції.

4.3. Плата не справляється з:

інвалідів I та II груп, інвалідів Великої Вітчизняної війни та прирівняних до них осіб - за всі звернення до Спадкового реєстру;

дітей-сиріт - за проведення перевірки інформації про наявність або відсутність посвідченого заповіту, спадкового договору або заведеної спадкової справи, якщо така перевірка пов'язана із заведенням спадкової справи;

громадян, віднесених законом до 1-ї категорії осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи; дітей-сиріт; непрацездатних за віком; громадян, що успадковують майно осіб, які загинули при захисті України, у зв'язку з виконанням інших державних чи громадських обов'язків або з виконанням обов'язку громадянина щодо врятування життя людей, охорони громадського порядку та боротьби із злочинністю, охорони приватної власності або колективної чи державної власності, а також осіб, реабілітованих у встановленому порядку, - за формування у Спадковому реєстрі реєстраційного запису про видачу свідоцтва про право на спадщину або його дублікату.

4.4. Відомості зі Спадкового реєстру надаються безоплатно на письмовий запит:

Мін'юсту (в тому числі для підготовки відповіді на запит національних органів іноземних держав), Головного управління

юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, консульських установ України у зв'язку із здійсненням ними своїх повноважень;

суду, прокуратури, органів дізнання і досудового слідства у зв'язку з цивільними, господарськими, адміністративними або кримінальними справами, справами про адміністративні правопорушення, що перебувають у провадженні таких органів. У такому запиті, що скріплюється гербовою печаткою відповідного органу, обов'язково зазначається номер справи.

Доступ до цього реєстру може бути надано Держателю Спадкового реєстру (Мін'юсту) в особі уповноважених працівників Департаменту нотаріату, банкрутства та функціонування центрального засвідчувального органу в межах реалізації ними повноважень щодо здійснення контролю за достовірністю та повнотою наданої Реєстраторами інформації.

4.5. Кошти за користування Спадковим реєстром зараховуються на рахунок Адміністратора реєстру і спрямовуються на забезпечення ним супроводження і ведення Спадкового реєстру, а також функціонування та розвиток Єдиних та Державних реєстрів, адміністратором яких є державне підприємство "Інформаційний центр" Міністерства юстиції України.

Адміністратор Спадкового реєстру здійснює комплекс програмних, технологічних та організаційних заходів щодо забезпечення захисту відомостей, які містяться у Спадковому реєстрі, від несанкціонованого доступу.

В. о. директора Департаменту нотаріату, банкрутства та функціонування центрального засвідчувального органу І. О. Наливайко

Навчальне видання

**Шишка Р.Б.,
Сопілко І.М., Козирева В.П.**

СПАДКОВЕ ПРАВО В УКРАЇНІ

ДОДАТКИ ДО КНИГИ

Авторська редакція

«Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03179, м. Київ, вул. Прилужна 14, оф. 42
тел./факс (044) 247-93-37; 450-91-96

Сайт: lira-k.com.ua, відділ збуту: lira-k@ukr.net,
редакція: zv_lira@ukr.net